

TACK!

Jag vill börja med att tacka alla boende, Jan-Erik Johansson och Anna Eriksson för att ni ställt upp på att delta i mitt projekt.

Tack till Håkan Nilsson på LKF och Helena Christiansson för förmedling av vidare konakter.

Jag vill fortsätta med säga tack till min handledare Anna Wahlöö för all hjälp, stöttning och otaliga korrekturläsningar, utan dig hade projektet inte sett ut som det gör idag.

Jag vill också säga tack till Rickard Nilsson på LKF för all hjälp och utdelning av brevlådelappar.

Sedan vill jag tacka Pernilla Magnusson på JM för en otrolig hjälp med att kontakta alla boenden i Brf Flottiljen, utan dig hade jag nog inte blivit så väl mottagen av de boende.

Sist men inte minst vill jag tacka Mårten Belin och Helena Hammer, inte bara för allt stöd i projektet men också för att jag fått sitta på kontoret och skriva.

SAMMANFATTNING

Syftet med projektet har varit att undersöka hur människor bor och möblerar i nyproducerade lägenheter. Projektet består av en boendeundersökning där 14 boende i fyra olika lägenhetstyper, arkitekter, mäklare och en tillgänglighetssakkunnig är intervjuade för att ta reda på om hur det ritas och måste rits motsvaras av hur de boende bor, möblerar och vill bo. Projektet undersöker skillnader på hur lägenheten möbleras för bygglov (med SIS möbler), bofaktblad (vid försäljning av bostadsrätter) och i verkligheten av den boende. Projektet undersöker också hur styrande lägenhetens utformning är för valet av möbler, och hur de standarder arkitekter ritat efter påverkar de boendes möbleringar. Projektet försöker också ta reda på hur det i framtiden kan ritas för att bättre anpassas efter de boendes behov och önskemål. Projektet undersöker både bostadsrätter och hyresrätter och jämför dem ur ett möbleringsperspektiv.

Metoden som har använts är en kvalitativ metod och det empiriska materialet har inhämtats genom halvstrukturerade intervjuer. De intervjuades berättelser har sammanfattats sorterade efter lägenhetstyp och diskuterats gemensamt för att försöka ge svar på frågeställningarna.

Resultatet av projektet visar att det är relativt stor skillnad på hur de boende möblerar och tänker kring möblering och de krav och regler som arkitekter ritat efter idag.

SUMMARY

The purpose of the project has been to investigate how people dwell and furnish in recently build apartments. The project consists of a dwelling survey where 14 tenants in four different types of apartments, architects, realtors and an availability expert are interviewed to give their view on how Swedish regulations regarding housing corresponds to how people live, and want to live. The project compares how the different apartments are furnished on the plans when handed in to the municipality for building permits, when sold to the customers and in real life by the person who lives there. The project investigates if and how the design of the apartment limits the choice of furniture, and how the regulations architects follow affect the dweller's choice of furniture. The project also tries to figure out how, in the future, architects can design to perhaps better meet the dwellers' needs and wishes. The project investigates both apartments which the dwellers have bought and are renting and compare the two types from a furnishing perspective.

The method that has been used is a qualitative method and the empirical material has been gathered through semi structural interviews. The dwellers' stories have been summarized and sorted to each apartment type and thereafter discussed together to try to answer the questions asked in the project.

The result of the project shows that there is a great difference between how people furnish their apartments and think about furnishing and the regulations which in great extent form contemporary apartments.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD	6
INLEDNING	7
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	10
Disposition	10
METOD OCH URVAL	11
Urval av projekt och lägenhetstyper	12
Förutsättningar	13
Förberedelse av intervjuer och kontakt av boenden	14
Intervjuer med mäklare, arkitekter och tillgänglighetskonsult	15
Förberedelser inför intervjuer	16
Genomförande	16
Analys av intervjumaterial	18
Dokumentation och illustrationer av lägenheter	18
BAKGRUND	20
Den svenska lägenheten – kort genomgång av planer och möbleringsmönster	20
Byggandet förändras – från staten till byggbolagen	23
Kök och vardagsrum slås ihop – öppna planlösningar blir ett ledande ideal	24
Vardagsrummets utveckling – från salong till allrum	26
Vardagsrummet – möbler och möbleringar	27
Tv:n – ett rumsskapande element	28
Boendekvaliteter	29
Alternativa projekt – arkitektur avvikande från rådande ideal	30
Standardiseringar inom bostadsbyggandet – hur de vuxit fram	33
Gällande regelverk (SIS, BBR och PBF)	36
TILLGÄNGLIGHET OCH SIS – OLIKA RÖSTER	38
Tillgänglighetskonsultens perspektiv	38
Arkitektens perspektiv	39
FALLSTUDIER	40
LKF Nymfen, Lund	40
JM Brf Flottiljen, Lomma	62
DISKUSSION	102
Hur kan framtidens bostad se ut?	112
SLUTSATSER	120
KÄLLFÖRTECKNING	122
Tryckta källor	122
Otryckta källor	123
Muntliga källor	124
Bildkällor	125
BILAGOR	127

FÖRORD

Projektet tog sin början på en restaurang i Madrid, där jag hade mina chefer och en kollega på arkitektkontoret där jag gjort praktik bredvid mig vid bordet. Vi diskuterade planlösningar och boende, och jag möttes av en frustration över att nästan alltid rita likadana lägenheter, för att det är så lägenheter ofta blir – alltså väldigt lika. Ett väl beprövat koncept kan produceras många gånger om eftersom det är ekonomiskt gångbart och samtidigt uppfyller alla regler och krav som ställs på lägenheter, men riskerar, som jag ser det, en stor likriktighet inom nyproduktion av lägenheter idag. Vi diskuterade om det är så folk vill bo, eller om det är så folk blir ”tvingade” att bo eftersom det är det som oftast står till buds för den bostadssökande när det kommer till nyproducerade lägenheter. Bor folk som vi ritat? Möblerar folk med möbler lika de Svensk Standard kräver att vi ska möblera – med möbler som också ger förutsättningar och begränsningar för lägenheten i stort? Vem ritat för? Detta vill jag undersöka i mitt examensarbete.

Vi arkitekter möblerar planer till bygglov, vi presenterar lägenheten i säljmaterial där den ska framställas så attraktiv som möjligt, men vi ser i princip aldrig hur den används av personer som köper eller hyr den. Hur ser det ut? Hur bor folk i de planer vi så många gånger sett på datorskärmen? Bos det som vi ritat för att få ett godkänt bygglov, eller ritat vi bara för att uppfylla en slags mall som skall checkas av? Om man jämför flera lägenheter med samma planlösning, finns där en skillnad i hur de är möblerade? Går det bara att möblera på ett sätt, och vad är det som ger de förutsättningarna? Hur hade folk velat bo om de hade haft möjlighet att påverka planlösningen bortom SIS som standard?

INLEDNING

Det pågår en livlig debatt i dagens Sverige om hur arkitekter skall rita och om det motsvaras av vad befolkningen vill ha. Jag tror det finns många sätt att komma åt problemet. Ett sätt är att undersöka hur nyproducerade lägenheter idag används av de boende.

Enligt Hyresgästföreningen råder det i Sverige idag bostadsbrist i 243 av 290 kommuner och ca 260 000 unga vuxna bor kvar hos sina föräldrar för att de inte kan eller har råd att flytta hemifrån. För att täcka behovet behöver vi bygga mycket och fort (hurvibor.se). Vilken typ av lägenheter borde vi bygga för att bäst anpassa oss efter de som ska bo där?

Mycket av den kritik som hörs i debatten idag handlar om att arkitekturen som byggs idag är alltför likriktad, och att arkitekterna sägs förespråka sina egna intressen och inte "folkets". I artikeln "Stilkriget" publicerad i *Tidskriften Arkitektur* nr 3 2019 skriver chefredaktören Julia Svensson:

"...trots modernismens ursprungliga tankar om att bygga bättre för alla samhällsklasser lämnar många av de hus och livsmiljöer som byggts sedan miljonprogrammet mycket att önska. Tynärr spinns debatten inte kring lösningar på de här problemen, utan runt ett olyckligt påstående om att "folket" vill att nya hus ska byggas i "äldre stil". En smak som står emot "eliten", som påstås förespråka "fyrkantiga lädor" (Svensson 2019, 27).

Arkitekturupproret kallar sig själva för "en politisk obunden folkrörelse som kämpar för vackrare och trivsammare städer och boendemiljöer" (Arkitekturupproret 2019a) som säger sig förespråka folkets smak, men har förminskat debatten till att handla om yta och ornament, när insidan på husen de förespråkar ser ut som vilket annat hus som helst, snarare än att på insidan motsvara de sekelskifteshus vars fasad de ofta efterfrågar. Som exempel på detta utsåg Arkitekturupproret Brf Sparven i Norrtälje till 2019 års vackraste hus, ett hus som på utsidan ser ut som att de är över 100 år gammalt, men som på insidan hade kunnat vara vilken nyproducerad lägenhet som helst (Arkitekturupproret 2019b). Oavsett fasad och yta, så är frågorna många kring den arkitektur som produceras. Även om frågan är mer komplex än att handla om ornament så är diskussionen med brukarna av lägenheterna viktig. Jag tror att en viktig ingång i diskussionen om vilken bostadsarkitektur som skall produceras finns i att undersöka användandet av dagens bostäder. Kan vi istället diskutera hur de lägenheter vi ritat används tror jag vi kan komma en lång bit på vägen för att i framtiden kunna rita hus kanske bättre anpassade för de boendes behov än dagens i många fall massproducerade lägenhetskoncept.

Lägenhetsplanen i Sverige idag bygger ofta till stor del på funktionalismen och modernismens planlösningar, planer som styrs av funktionen för rummet, ofta med ett öppet samband mellan kök och vardagsrum. Hur arkitekter ritar bostäder idag styrs i stor utsträckning av hur de standardiseringar och regelverk, däribland SIS, Swedish Standard Institute, svenskt standardiseringsorgan, påverkar bostädernas utformning. I SIS finns också möbleringskrav, där det finns exempelmöbleringar för till exempel soffgrupper och matgrupper för att illustrera användningen av möblerna och vilka ytor som krävs för att bruka dem. Dessa exempelmöbleringar är just exempel på *hur* de kan se ut, men ses ändå i många fall som ett krav för godkännande av bygglov, där bygglov kan få avslag för att just exakt soffgruppen i exemplet inte fick plats. Boverket är en svensk förvaltningsmyndighet som bland annat arbetar med fysisk planering och byggd miljö. De regler som arkitekter ritar efter kallas Boverkets byggregler, förkortat BBR, är framtagna av Boverket, och enligt dem skall alla nybyggda bostäder uppfylla grundläggande tillgänglighetskrav, krav som medger att alla nyproducerade lägenheter skall fungera även om den boende har nedsatt funktions- eller orienteringsförmåga.

Den standard som gäller för bostadsutformning idag är från 2006, och ett nytt remissförslag på ny standard finns att läsa fram tills 3/6 2019. I det finns nya mått på rumsfigurer och nya krav, krav som i sig kräver större yta per lägenhet och kommer leda till ökade boendekostnader. Arkitekten Gert Wingårdh skriver i sin debattartikel ”Illavarslande att normerna tar allt mer plats” publicerad på arkitekt.se den 2/5 2019 hur han inte tycker att standarderna borde innehålla typlägenheter då de kan bidra till än mer likriktighet inom den arkitektur som kan komma att produceras, och att ökade mått ger än dyrare lägenheter för kunden att köpa eller hyra (Wingårdh 2019). Hur mycket bidrar standarderna till likriktighet idag? Styr vi hur de boende möblerar och använder sin lägenhet med de möbleringar som finns i föreskrifterna?

Monika Albertsson, arkitekt, tillgänglighetskonsult och bloggare på arkitekt.se är skeptiskt till många av de lägenhetsplaner som ritas idag, och hon beskriver i sitt blogginlägg ”Vart har funktionen tagit vägen?” publicerat på arkitekt.se den 18/10 2017 hur hon tycker att dagens lägenhetsplaner tar dålig hänsyn till användandet av bostaden. Hon tar upp exempel från en nyproducerad lägenhet där ”*En tillräckligt stor soffgrupp fick inte plats i alla vardagsrum*” (Albertsson 2017) och menar att eftersom de möbleringsfigurer som finns i standarderna inte fick plats är lägenheten dåligt planerad. Jag tror att det skapas en likriktighet i arkitekturen genom att kräva att planer ska kunna möbleras med just exakt de möblerna. Jag tror att vi måste skaffa oss mer kunskap om vilka möbler folk använder idag för att rita bättre och mer användaranpassade lägenheter.

Jag tycker mig se att det finns ett kunskapsglapp mellan ritandet och användandet av dagens nyproducerade lägenheter, och med min undersökning vill jag försöka fylla igen en del av det glappet. Genom min undersökning vill jag kunna bidra till en ökad diskussion kring vad för bostäder som produceras idag, hur vi bättre kan anpassa de bostäder vi ritat efter människorna som bor i dem och hur vi kan rita tillgängliga bostäder till alla, inte bara för de med stort ekonomiskt kapital.

SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Projektets syfte är att undersöka hur människor bor och möblerar i nyproducerade lägenheter. Projektet jämför skillnader på hur lägenheten möbleras för bygglov, bofaktblad (vid försäljning av bostadsrätter) och i verkligheten av den boende. Projektet försöker också se också hur styrande lägenhetens utformning är för valet av möbler, och hur de standarder arkitekter ritar efter påverkar de boendes möblering. Projektet tittar på både bostadsrätter och hyresrätter och jämför dem ur ett möbleringsperspektiv.

Projektets huvudsakliga frågeställningar är:

- *Går det att se några tendenser i hur de boende bor och möblerar i de lägenheter som ingår i undersökningen?*
- *Hur väl motsvaras hur folk möblerar i verkligheten i de standarder arkitekter utgår från när bostäder ritas?*
- *Hur skiljer sig möblering av samma lägenhetstyp från bygglov, försäljning och boende?*
- *Hur kan undersökningen bidra till en diskussion om hur vi i framtiden borde rita för att säkerställa tillgängliga bostäder för alla?*

Disposition

I uppsatsen går jag först igenom mitt val av metod och mitt urval av lägenhetstyper och boenden. Sedan följer ett avsnitt av historisk genomgång av lägenhetsplanens utveckling, bakgrund om standardiseringarna som är en betydelsefull faktor för utformandet av bostäder idag och annan viktig bakgrundsinformation. Efter det kommer redogörelse av intervjuaterialet och därefter analys och reflektioner av arbetet.

METOD OCH URVAL

För att komma åt mina frågeställningar har jag gjort en bostadsundersökning som bygger på ett empiriskt material bestående av genomförda intervjuer med 14 boende i Lund och Lomma i deras nyproducerade lägenheter. Där har jag tittat på hur de har möblerat och hur resonemanget har sett ut i valet av lägenhet och möbleringar. Mitt material innehåller också intervjuer med arkitekter, intervju med mäklare och en intervju med en certifierad tillgänglighetskonsult, samtliga betydelsefulla aktörer i samband med byggandet och användandet av bostäder idag. Arkitekterna som ritat husen i undersökningen har jag intervjuat för att se hur processen gick till från idé till färdigt hus, hur bygglovsprocessen sett ut och hur de vill och tror vi kommer rita i framtiden. Mäklaren som sålt bostadsrätterna är också intervjuad för att ge sin bild av hur lägenheterna framställs för att få goda försäljningssiffror och hur det påverkar de boende. Förutom boende, arkitekter och mäklare intervjuar jag också en certifierad tillgänglighetskonsult för att få en sakkunnigs syn på tillgänglighetsfrågorna. Han har tittat på de lägenheter jag besökt och granskat dem ur ett tillgänglighetsperspektiv.

I mitt material redovisas möblerade planer och vyskisser från de 14 hushållen, sammanställda efter varje lägenhetstyp. De hushåll och de olika lägenhetstyperna i underlaget har olika typer av konstellationer (ensamboende, sammanboende med vän, familj, sammanboende med partner, särbo etcetera) och olika antal boenden i varje lägenhet.

Urval av projekt och lägenhetstyper

När jag skulle välja projekt till fallstudien sökte jag först brett efter projekt som kunde vara lämpliga. Jag ville titta på både hyresrätter och bostadsrätter för att få ett bredare underlag än om jag endast undersökt en av upplåtelseformerna. Jag tänkte innan jag gjorde undersökningen att det skulle vara stor skillnad på de boendes tankar om sin lägenhet beroende på upplåtelseform, och därför ville jag titta på både hyresrätter och bostadsrätter. Kriterierna för val av objekt var att:

- *projektet skulle vara inflyttat, och inflyttat de senaste fem åren*
- *projektet skulle ha många lägenheter av samma planlösningstyp*
- *det till skulle finnas bofaktablad för bostadsrätterna*
- *det fanns en god beställarkontakt med Här!*
- *projektet skulle ligga geografiskt och logistiskt tillgängligt från Malmö där jag bor eftersom jag visste att jag skulle behöva ta mig till objekten många gånger*
- *projektet skulle ha relativt små lägenheter med mått styrda av SIS*

Med de kriterierna valde jag ut två projekt, Nymfen som är hyresrätter för LKF (Lunds kommunala fastighetsbolag) i Stora Råby i Lund och bostadsrätter i föreningen Flottiljen byggd av JM (Johan Mattsons Byggnads AB) i Lomma. Båda projekten är nybyggda, Flottiljen hade inflytt sommaren 2015 och Nymfen nyligen i två etapper, november 2018 och januari 2019. Alla lägenhetstyper jag har valt ut har öppen planlösning. Projekten har jag valt ut för att jag tycker de genomsyras av goda arkitektoniska kvaliteter, är nybyggda och är av olika upplåtelseform. Just de här husen hade många lägenheter av varje typ, något jag ville ha eftersom det då skulle vara lättare att få ett material som förhoppningsvis skulle ge goda möjligheter till jämförelse. Det var också viktigt att beställarkontakten till Här! var god eftersom jag visste att jag skulle behöva hjälp från beställarna att komma i kontakt med de boende. Min förhoppning var att mitt projekt skulle få mer tyngd om det var förankrat hos de som byggt huset.

Jag gjorde sedan ett urval i respektive projekt för att få ett material som hade goda möjligheter till jämförelse. Jag tittade först på alla lägenheter i respektive projekt, sorterade ut vilka som var av samma typ och sedan vilken typ jag trodde kunde ge mig ett material som kunde leda till en intressant diskussion. Då det i projekten inte fanns många lägenheter som inte hade öppen planlösning valde jag bort att titta på dem eftersom jag ville ha ett material som gav samma förutsättningar för jämförelse i alla lägenhetstyperna, något som jag tänkte kunde försvåras om urvalet av lägenheter var mindre i någon av typerna. Jag ville göra min undersökning i lägenheter som för mig upplevdes flexibla i sin planlösning, där de arkitektoniska förutsättningarna inte gjorde att det endast fanns ett sätt att möblera på. Sedan valde jag de av samma typ med så lika förutsättningar gällande väderstreck, fönstersättning etcetera som möjligt. Jag ville titta på flera likadana lägenheter för att kunna jämföra dem med varandra och prospektet från projekteringen, och då var det viktigt att de var av samma typ. Jag valde att i första hand endast kontakta de boende i de lägenheter som hade samma förutsättningar när det kommer till väderstreck etc, men fick bredda mitt sökval efterhand efter lågt intresse att medverka i studien bland många boende.

Jag valde att titta på två lägenhetstyper i varje projekt, en tvåa och en trea. I båda projekten var målet att intervjuva samma antal boende. Förhoppningen var att få svar från minst åtta personer i varje projekt, fyra av varje lägenhetstyp, men jag fick på grund av tidsramarna för examensarbetet och bristande intresse från de boende i Nymfen nöja mig med tre lägenheter av vardera typ.

Förutsättningar

En viktig förutsättning för projektet var att de objekt som är med i studien är ritade av Här! (före detta Sydark Konstruera). Jag ville utföra studien i projekt av det arkitektkontoret eftersom jag genom det fick tillgång till allt ritningsmaterial, hade arkitekterna nära till hands om jag skulle behöva fråga något, men också framförallt en betydelsefull beställarkontakt. Genom att mina chefer kunde bekräfta vem jag var och att de själva var väldigt intresserade av studien fick jag stor hjälp av beställarna LKF och JM. I efterhand tror jag inte det hade gått att göra den här undersökningen utan all hjälp från arkitekterna och beställarna, i alla fall inte inom ramen av ett examensarbete.

Förberedelser av intervjuer och kontakt av boenden

Innan jag tog kontakt med de boende skrev jag till beställare/förvaltare av huset. Till LKF fick jag genom beställaren till projektet kontakt med områdesansvarig person Rickard Nilsson som sedan kunde hjälpa mig vidare. Till honom skrev jag en kort presentation av projektet och som han i sin tur skickade till deras marknadsansvarige person som gjorde ett informationsblad som LKF senare delade ut till alla boendes brevlådor, se bilaga 6. Detta för att jag senare skulle kunna ringa/skriva till dem och att de då skulle veta vem jag var. Några dagar senare skickade jag meddelanden till de jag ville intervjua och bokade några intervjuer. Efter ytterligare några dagar ringde jag upp dem som inte givit besked än för att hitta ytterligare intervjupersoner. Efter mycket motgångar i att få tag i intervjupersoner breddade jag mitt urval av lägenheter. Mitt mål om att ha fyra intervjuer per lägenhetstyp fick jag ge upp eftersom intresset för att vara med var så svagt. Av ena typen fanns sex lägenheter, av andra typen fanns 18 lägenheter varav jag kontaktade de boende i tolv av lägenheterna. Totalt ringde jag ungefär 80 samtal till boende i LKF Nymfen vilka resulterade i sex intervjuer, tre av vardera typ.

När jag valde intervjupersoner i Lomma valde jag att bara kontakta de som bott i lägenheterna sedan försäljningen från JM för att jag ville att alla de boende skulle ha bott där lika länge för att få ett så rättvist jämförelsematerial som möjligt.

För att komma i kontakt med de boende i bostadsrättsföreningen Flottiljen kontaktade jag avdelningscheferna på JM som sedan satte mig i kontakt med Pernilla Magnusson som är marknadsansvarig på JM Malmö. Efter ett möte med henne där jag berättade om mitt projekt tyckte hon att det verkade väldigt spännande och bestämde sig för att hjälpa mig. Jag gav henne då en lista på de lägenheter jag valt ut som mest intressanta. Därefter fick jag kontaktuppgifter till de som tackat ja och bokade intervjuer. Jag tror att det gjorde väldigt mycket för mina möjligheter att besöka de boende att det var just Pernilla som ringde, eftersom hon är den som hade kontakt med kunderna från försäljningen från JM. Eftersom Pernilla ringde förstod de boende att projektet var förankrat hos JM, och genom det fick det större tyngd. Totalt fick jag åtta stycken intervjupersoner i Lomma, fyra av varje lägenhetstyp.

Intervjuer med mäklare, arkitekter och tillgänglighetskonsult

Jag bokade också intervju med ansvarig mäklare för projektet i Lomma för att se hur försäljningen gick till, vilka som var målgruppen och hur lägenheterna såldes.

Eftersom ansvarig mäklare vid försäljningen från JM även sålt flera av lägenheterna en andra gång frågade jag om bilder från de försäljningarna och kunde jämföra med möbleringen i lägenheterna. Jag bokade också intervjuer med de arkitekter som ritat husen för att få en förståelse för hur projekten kom till, vad som gjorde att de ser ut som det gör och hur processen har gått till.

För att få in brukarperspektivet om tillgänglighetsaspekten i lägenhetstyperna kontaktade jag den som varit sakkunnig tillgänglighetsgranskare i projekten. Nedan presenteras de olika intervjupersonerna.

Arkitekt Nymfen LKF, Lund

Intervju med Helena Hammer, ansvarig arkitekt. Hammer har stor erfarenhet av att rita bostäder, både hyresrätter, bostadsrätter, LSS-boenden, särskilt boende för äldre och anvisningsbostäder för nyanlända. Intervju genomförd 2019-03-07. Komplettering av intervju genomförd 2019-04-15. Intervjun ägde rum i Här!s lokaler i Malmö.

Arkitekt Brf Flottiljen JM, Lomma

Intervju med Märten Belin, ansvarig arkitekt, och Josef Lindh, medverkande arkitekt. Intervju genomförd 2019-03-26. Belin har stor erfarenhet av att rita bostäder, uppskattningevis ca 2000 hyresrätter och bostadsrätter fördelade på runt 40 projekt, LSS-boenden, särskilt boende för äldre, studentbostäder och anvisningsbostäder för nyanlända. Komplettering av intervju genomförd 2019-04-16. Intervjun ägde rum på restaurang Ayam i Malmö samt i Här!s lokaler i Malmö.

Tillgänglighetskonsult

Jan-Erik Johansson har arbetat med tillgänglighetsfrågor sedan 1999, sitter själv i rullstol sedan 1980. Har tidigare arbetat på Lunds kommun för granskning av bygglov, slutade där 2017. Han är certifierad tillgänglighetskonsult sedan 2015. Jag valde att ta kontakt med honom eftersom han redan hade kunskap om projekten, då han varit sakkunnig tillgänglighetsgranskare i båda projekten. Intervju genomförd 2019-04-09 i Johanssons dotters bostad i Lund.

Mäklare

Anna Eriksson, ansvarig mäklare vid försäljningen av Flottiljen från JM. Har även sålt många av lägenheterna i Brf. Flottiljen en gång till, bland annat lägenheten för boende 13. Intervju genomförd 2019-03-06 på firman där Eriksson arbetar, Hettinger, i Lund.

Förberedelser inför intervjuer

När jag förberedde intervjuerna skrev jag intervjufrågor till respektive intervjugrupp: boende, arkitekterna bakom projekten, mäklaren som var ansvarig för försäljningen av projektet och sakkunnig tillgänglighetskonsult. Jag försökte skriva frågorna så att intervjuerna skulle bli som ett samtal där jag kunde ställa följdfrågor. För frågeformulär se bilaga 1–4.

Genomförande

Eftersom jag ville komma åt hur de boende hade tänkt i valet av bostad, hur deras tankar gått när de möblerat och eller om de ändrat om något sedan de flyttat in valde jag att arbeta med en kvalitativ metod där jag ville få en mer nyanserad bild av varje informants berättelse än vad en kvantitativ metod troligen hade gett. Med en kvalitativ metod får varje informant större möjlighet att utveckla sina svar och ge en större helhetsbild av situationen (Ahrne & Svensson 2015, 9–15).

Jag har träffat de boende vid endast ett tillfälle vardera och har aktivt valt att inte långtgående göra observationer i hemmen eftersom jag inte är intresserad av det dagliga användandet av bostaden. Det jag har velat fokusera på är hur de tänkt när de valt att möblera som de gjort, hur deras tankar om möblering gick och hur lägenhetens utformning påverkat valet av möbler. Detta hoppas jag gör att jag, även med ett begränsat material, ska kunna se tendenser i viss riktning i de boendes berättelser.

Till intervjuerna har jag använt mig av en arbetsmetod som grundar sig på ett etnografiskt synsätt som (i korta drag) innebär att jag velat fånga upp individuella berättelser om respektive boendes bostad. Det handlar också till stor del om att jag som intervjuar måste vara medveten om att jag kan påverka de människor jag möter. När jag ställer mina frågor styr jag delvis samtalet i en riktning jag önskar. Etnologen Eva Fägerborg påstår att intervjun inte kan ses som en källkategori enbart bestående av informantens berättelse, utan är en konstruktion skapad tillsammans med den som intervjuar (Fägerborg 1999, 59). Intervjuerna med mäklare och arkitekter har skett på arbetsplatsen den intervjuade arbetar på. Jag har därför intervjuat de boende i en för dem naturlig miljö där sammanhanget tillåts påverka och bidra till materialet, och där de boendes egna ord och formuleringar ligger till grund för min analys av intervjun. Intervjuerna har genomförts på ett så kallat halvstrukturerat sätt vilket innebär att de boende har kunnat prata fritt kring några av mig givna teman som fanns i mina intervjuformulär (Kvale 1997, 32). Ambitionen har under intervjuerna varit att vi någon gång under samtalet skulle täcka in alla mina frågor, men att alla intervjuer inte måste styras på exakt samma sätt. Ibland har intervjun följt frågeformuläret uppifrån och ner, och ibland har samtalet blivit friare. Detta för att jag skulle ha samma grundförutsättningar till analys och diskussion, men att utrymme skulle ges för följdfrågor och sidospår, för att jag på så sätt kunde få ett material som jag kanske inte från början räknat med.

Boendeintervjuerna har, efter tillfrågan hos respektive boende, spelats in med mobiltelefon. Intervjuernas längd varierar mellan cirka 13 och 75 minuter. Under intervjuerna men professionen har jag valt att anteckna under intervjun då situationen gjorde att det kändes lämpligast.

Analys av intervjumaterial

Intervjuerna har sammanfattats var för sig för att sedan bli en sammanfattning av samtliga intervjuer av samma lägenhetstyp. Detta för att kunna se likheter och skillnader i respektive lägenhetstyp. Redan under intervjuerna märkte jag teman i de boendes berättelser, och det är kring dessa diskurser jag har strukturerat analysmaterialet i rapporten. Under det att sammanfattningar av intervjuerna skrivs ned har mycket av det tankearbete som sedan ligger till grund för analyserna skett.

Dokumentation och illustrationer av lägenheter

På plats i lägenheterna har jag, efter att ha tillfrågat varje boende, fotograferat lägenheten och möblerna. Jag har också mätt där det behövts. Efter varje intervju har jag ritat in på planritningen hur de har möblerat utifrån fotografierna och måtten jag tagit. Utöver planritningar på varje boendes möbleringar har jag valt att visualisera i perspektiv. Jag valde att göra perspektiv över kök/ vardagsrum, eftersom jag under intervjuerna tidigt såg att där fanns mest nytta av ett perspektiv. Dessutom var sovrummen ofta väldigt lika möblerade och jag kom snabbt fram till att ett perspektiv inte hade sagt mer än en plan. För att få ett överskådligt material har jag byggt en 3D-modell i SketchUp av varje lägenhet för att få samma perspektiv i varje vy, för exempel se vy nedan. Jag har i programmet också byggt grunderna till de möbler som de boende möblerat med för att lättare kunna rita in dem för hand. Därefter har jag skrivit ut vyerna och skissat för hand in de möbler som de boende möblerat med.

Bild 1: lägenhet typ 1 modellerad i SketchUp för perspektiv

BAKGRUND

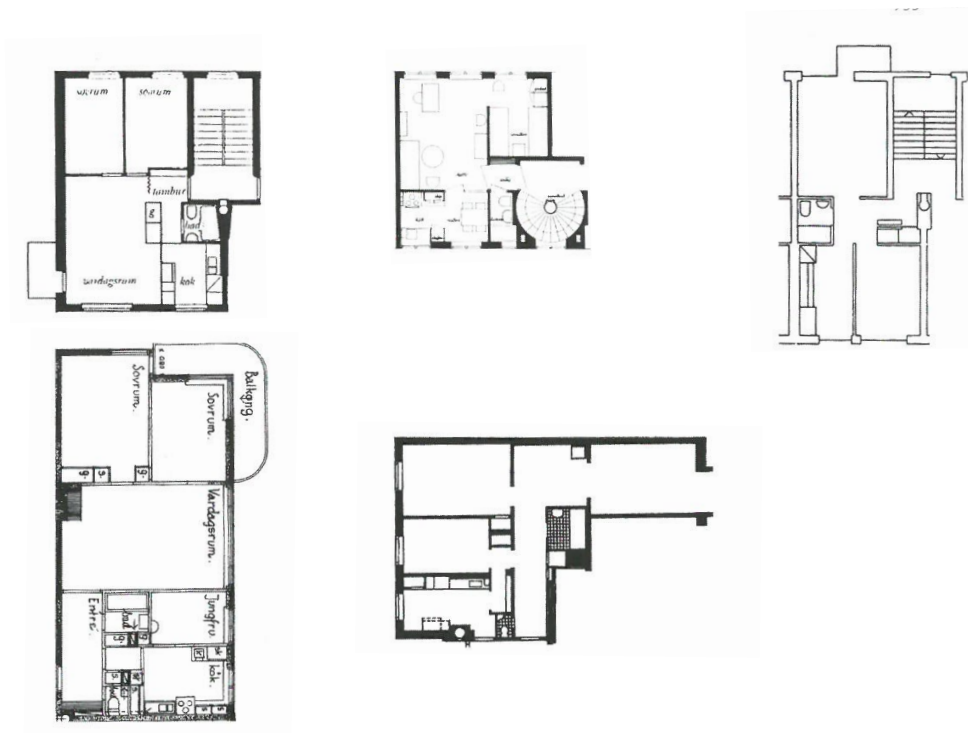
I det här kapitlet lyfter jag projekt och ämnen jag finner viktiga för förståelsen av undersökningen. Jag börjar med en genomgång av hur planlösningen och möbleringsmönstren utvecklats i Sverige över tiden för visa hur vi kommit dit vi är idag för att senare beskriva hur byggandet av bostäder gick från statlig till privat regi. Därefter går jag igenom hur de öppna planlösningarna kom till och hur vardagsrummet har utvecklats och möblerats genom åren. Efter det går jag igenom hur Tv:n, som visat sig vara ett viktigt inredningsobjekt, bidrar till att skapa rumslighet och hur några boendekvaliteter kan se ut. Därefter har jag valt ut några projekt som avviker från den generella bostadsproduktionen. Jag har valt att ta med dem för att kunna diskutera den likriktighet jag tycker mig se i den arkitektur som produceras idag. Därefter går jag igenom hur de standardiseringar som finns i byggbranschen kom till och vilket regelverk som gäller idag. Den historiska beskrivningen är av mig valda nedslag relevanta för min undersökning, och syftar inte till att ge en fullständig beskrivning av bostadsbyggandet i Sverige. Till den delen har jag i huvudsak haft Ola Nylanders bok *Svensk bostadsarkitektur – utveckling från 1800-tal till 2000-tal* från 2018 som källa.

Den svenska lägenheten – kort genomgång av planer och möbleringsmönster

Mot slutet av 1800-talet bodde borgerligheten i stora våningar i hus om fyra till fem våningar i kvartersstruktur med gator, parker och torg som ramar in boendehusen. Något som inspirerade utformningen av lägenheterna var herrgårdsidealet, med indelning av representativa och privata delar. Rummen var ofta organiserade i fil med en stor sal som hjärta i lägenheten. Lägenheten kompletterades sedan med en mörk mittdel för tambur, serveringsgång och förråd. Lägenheterna hade paradrum som salong, förmak och matsal. Längre in låg sovrum och längst in låg pigkammaren närmast köket och köksingången. Lägenheterna var ofta stora, upp mot 200 kvm, och rummens storlek avgjordes ofta av det gyllene snittet. Lägenhetens syfte var ofta representativitet, att förlänga stadens offentlighet in i bostaden. Bostaden blev en arena för det sociala spelet. Matsalen var stor för att kunna servera stora middagar och visa familjens status och välstånd. Lägenheten var organiserad med en del som betjänade, och en del som blev betjänad och lägenheten fick en tydlig längdriktning med de betjänade delarna mot gatan och resterande mot gården. Det var stor skillnad på hur detaljerna såg ut i de representativa delarna och de betjänande delarna, där de representativa delarna var rikt utsmyckade med stuckaturer, vackra lister och mönsterlagd parkett, medan rummen i de betjänande delarna av boendet var enklare dekorerade (Nylander 2018, 25–31).

Med namnkunniga arkitekter runt om i Europa som Le Corbusier kom modernismen så småningom till Sverige, och där den rationellt uppbyggda bostaden skulle vara som en maskin med funktionerna äta, sova, vila och vara tillsammans. Lägenheterna yteffektiviserades och genom funktionsseparering kunde minimilägenheter skapas. Något som var av mycket stark betydelse för den svenska arkitekturen var Stockholmsutställningen 1930 som starkt bröt mot gamla arkitekturideal och traditioner (Nylander 2018, 76–79).

Under modernismen fanns några olika typer av planer: centralrumsplan, funktionsindelad plan, korridorplan, zonerad plan och mitteldsplan. I centralrumsplanen är ett rum fördelade till alla de andra rummen, vanligtvis vardagsrummet. I den funktionsindelade planen är rummen separerade efter funktion, så att funktioner som badrum, kök och hall ligger samlade för att frigöra dem från vistelseytan. I korridorplanen är det hallen som servar alla andra rum. I den zonerade planen är delarna av lägenheten uppdelad i privata och offentliga delar. Mitteldsplanen är ett sätt att utnyttja en mörk mitteld till sekundära rum samtidigt som den grenar ut i de andra rummen i lägenheten (Nylander 2018, 94–95).

*Bild 2-6: överst till vänster - centralrumsplan; överst mitten - funktionsindelad plan; överst höger - korridorplan
underst till vänster - zonerad plan; underst till höger - mitteldsplan*

Den stora förändringen i möbleringsmönstren uppstod när folkförflyttningarna skedde från landsbygd till städerna efter andra världskriget, och med det fanns det för folk ett mycket större utbud av möbler att välja på. Många frade sin flytt med att köpa nya möbler. Den unga 1940-talsfamiljen upplevde den största förändringen genom ett nytt möbleringsmönster med nya ljusa träslag, lättare möbler som kunde flyttas och möbleras om efter behov. Under 1950-talet blev möblerna tyngre, med danska förebilder. Samtidigt kom den plastöverdragna metalltråden som användes i bland annat Stringhyllan som snart fyllde varje hem (Larsson 1991, 184–185).

NK-bo öppnade 1947 och blev revolutionerande för möbeltänkandet. Där fanns så kallade paketmöbler som kunde kombineras sinsemellan, sammansatta av ett prisvänligt vardagssortiment. Avdelningen riktade sig främst till unga bosättare men också till äldre som ville komplettera sitt befintliga möblemang. På NK-bo gavs även möbelrådgivning, och NK-bo var den första miljöbutiken i Sverige, långt före IKEA. Urvalet var strikt och funktionellt (Larsson 1991, 82–83).

I och med att bostadsstandarden höjdes under 1950-talet hade många familjer råd att köpa eller hyra en 2–3 rummare, där barnen fick egna rum. Bättre ekonomiska förutsättningar gjorde också att familjer hade råd att åka på utlandssemester och fick där se hotellrum med större sängar och skönare sittmöbler vilket gjorde att de letade sig in i de svenska hemmen. En möbel som kom att bli revolutionerad i övergången mellan det gamla och det nya var Fladdermusen, som kom att representera en ny möbleringsålder i vardagsrummen där ljud, ljus och bilder skulle bli lika rumsskapande som möbler. Fladdermusen representerade det nya tänkandet gällande själva sittandet. Att sitta ”rak i ryggen” tillhörde den äldre generationen och deras uppfostringsmönster vilket inte medgavs av Fladdermusen. Den blev en trotsmöbel (Larsson 1991, 88–89).

På 1960-talet förvandlades Sveriges bostadsproduktionsapparat och miljonprogrammets bostäder skulle ge den svenska befolkningen ett helt nytt boende, och det påverkade även möbelproduktionen. Nedärvd hantverkstradition slopades för industrialiserade möbler, ofta av formpressad plats (Larsson 1991, 121). 1960-talets möbler representerades ofta av lagerhyllor, spånskivor och andra oömma material kombinerades med stänktapeter, starka färger och hemslöjd (Larsson 1991, 133).

Många av husen som byggdes under 1960-talet hade höga krav på neutral kommunikation, alla rum skulle nås antingen från hall eller korridor. Typiska planer var zonerad plan och korridorsplan. Många hus byggdes med strikt funktionalistisk miljonprogramstandard med många likadana lägenheter med samma förutsättningar till ljus (Nylander 2018 s. 189–197). Efter 1960-talet förändrades inte lägenhetsplanen nämnvärt – förens de öppna planlösningarna slog igenom under 90-talet (Nylander 1999, 31–34).

Byggandet förändras – från staten till byggbolagen

Under slutet av 1980-talet slopades det statliga investeringsstödet, något som förändrade bostadsbyggandet stort under 1990-talet, och i och med borgerlig regering premierades den köpta bostaden före den hyrda. Det fanns tidigare en lag som reglerade att kommunernas bostadsförsörjningsansvar, men den slopades 1993. Efter att staten fått en mindre roll i byggandet blev istället de stora byggföretagen in på marknaden som ledande byggare. De kunde i den rådande politiska situationen bygga stora bostadsrätter på attraktiva lägen med stor lönsamhet. Andelen bostadsrätter fördubblades under 1990-talet, från ca 20 % av marknaden, till 40 % (Nylander 2018, 313–316).

Under 1990-talet förändrades bostadsbyggandet så att den tidigare allmännyttiga inställningen försvann och ansvaret för vilka lägenheter som byggdes förflyttades från kommunerna till privata aktörer. Detta gjorde att stora aktörer som JM, Skanska och NCC tog fram egna säljorganisationer. Marknadsavdelningar infördes och säljandet av bostaden blev en del av byggprocessen. Marknadsavdelningarna var kundens röst i processen, och till viss del ersatte de till stor del den tidigare bostadsforskningen. Kundgrupper utvecklades och lägenhetsstorlekar och typer togs fram efter förväntad betalningsförmåga. En attraktiv grupp som det byggdes mycket för var äldre människor som flyttade från villan till en mindre lägenhet eftersom de hade stort kapital och gärna valde tillval till den nya lägenheten. Målet med mycket av bostadsbyggandet var den lyckade affären, och de privata bostadsbyggarna byggde mycket för att snabbt sälja lägenheterna och gå vidare till nästa projekt. Till skillnad från tidigare producerades inte bostäder för att alla skulle ha någonstans att bo, utan lägenheten blev en vara för den som kunde betala för sig. Det politiska och ekonomiska läget gjorde att bostadsbyggarna var tvungna att sticka ut, och därför börjades lägenheter med högre kvalitet på ytskikt och mer exklusiva lägenheter byggas (Nylander 2018, 318–319).

Kök och vardagsrum slås ihop – öppna planlösningar blir ett ledande ideal

1930-talets funktionalistiska lägenheter hade ofta öppna samband inom lägenheten, men vardagsrummet hade fortfarande en dörr för att kunna stänga till när det användes som sovrum. Sedan under 1950- och 1960-talet sattes ofta dörr med glas mellan hall och vardagsrum. Under 1980-talet kom de första öppna planlösningarna som vi benämner dem idag, med en öppenhet mellan kök och vardagsrum. De boende uppskattade först inte de öppna planlösningarna, men under 1990-talet vände opinionen vilket ledde till att det öppna sambandet mellan kök och vardagsrum blev helt dominerande på nyproduktionen. En av förutsättningarna för att kunna bygga öppna planlösningar är att den tidigare byggnormens krav om ett avskilt kök togs bort 1985 och ersattes av ett krav om att köket skall kunna avskiljas från vardagsrum i framtiden (Perers, Wallin & Womack 2013, 69).

Jan Eriksson skriver också om de öppna planlösningar som blivit allt vanligare i nyproducerade lägenheter. De tidigare kraven på neutral kommunikation till alla rum har i många fall ersatts av ett sammanhållet kök och vardagsrum som knyter samman bostaden. Öppenheten har i många fall lett till att dörrar slopats mellan hall, kök och vardagsrum, men det har också i många fall blivit ett enda rum mellan kök och vardagsrum. Dessa förändringar kom under 1980-talet och var svagt förankrade i vetenskapen, utan ritades av andra skäl som till stor del berodde på ekonomiska vinster i byggprocessen. De nya planerna ansågs ge en öppenhet och rymd till rummet och de tidigare korridorerna som var en följd av att alla rum skulle nås från ett neutralt utrymme kunde i många fall undvikas eftersom vardagsrummet nu kunde användas som genomgångsrum. Nackdelar som kan nämnas är att lukt, ljud och damm lättare sprids. Dessutom minskar möblerbarheten när väggar försvinner och mycket av rummets yta blir till kommunikationsytor (Eriksson 2007, 72–80).

Maja Willén skrev sin avhandling *Berättelser om den öppna planlösningens arkitektur* 2012 och har genom den identifierat hur den öppna planlösningen påverkar den boende. Hon har kategoriserat de boendes berättelser utifrån tre kategorier - bostaden som social katalysator, - den öppna planlösningens hjärta samt - den öppna bostaden som scen. I bostaden som social katalysator beskriver hon föreställningen om hur den öppna bostaden kan agera som en generator för socialt umgänge. Där beskriver hon hur den öppna bostaden uppfyller en längtan efter att dela en gemenskap och aldrig vara ensam. Idealet är ett hem med ständiga rörelser av människor ofta kommer på besök, ett ideal som också kan vara svårt att uppnå. I den öppna planlösningens hjärta lyfter hon köket som hjärtat i den öppna planlösningen och diskuterar föreställningen om att allt livets goda kretsar kring mat och matlagning, både till vardags och till fest. Hon beskriver hur kökets roll har fått en ny betydelse och så också planlösningen kring den. I sitt sista huvudkapitel diskuterar hon hur den öppna planlösningen bidrar till att den boende får ett öppnare liv, allt som finns syns. Där beskriver hon också behovet av att avgränsa den öppna ytan för att göra den mer lätthanterlig, och skillnaden på privat och offentligt i den öppna planlösningen blir viktig (Willén 2012, 41–42).

Vardagsrummets utveckling – från salong till allrum

Med funktionalismen skiljdes arbetsdelen i köket från matplatsen och arbetsdelen av köket gjordes så liten och optimerad som möjligt. Genom att också göra sovrummen mindre än tidigare undveks det att folk bodde i köket. Sovrummet blev då endast ett rum att sova i, umgänget skulle ske i ett vardagsrum, något som var nytt under funktionalismen. Rumsdispositionen arbetades om så att lägenhetens hjärta var vardagsrummet som därtill hade ett litet sovrum och ett litet kök. Några gamla värderingar fanns kvar, och vardagsrummet användes och möblerades ofta fortfarande som ett finrum, och en hel familj kunde bo i ett litet sovrum medan vardagsrummet var möblerat som finrum (Nylander 2018, 96–98).

Under 1950-talet blev allrummet ett allt mer vanligt förekommande begrepp och matplatsen fick allt vanligare sin plats i vardagsrummet. Köket blev återigen ett arbetskök. Undersökningar i hemmen visade att familjer ändå ofta åt i köket och att vardagsrummet bara användes till umgänge. Forskningen till trots byggdes många lägenheter med öppna planlösningar, något som de boende hade ett stort motstånd till. Till bostadsutställningen H55 i Helsingborg presenterades idéer om större kök som gjorde köket till det aktiva rummet medan vardagsrummet skulle ägnas åt lugnare aktiviteter (Nylander 2018, 159–161).

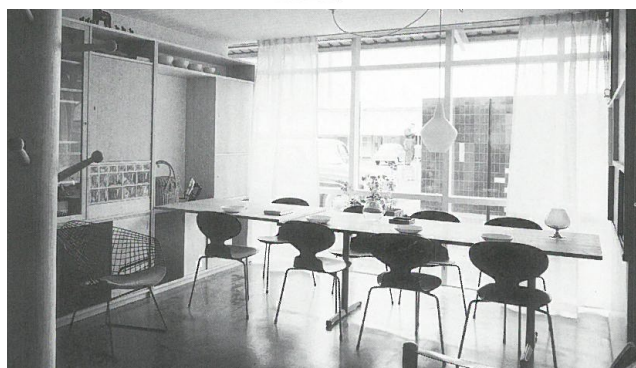
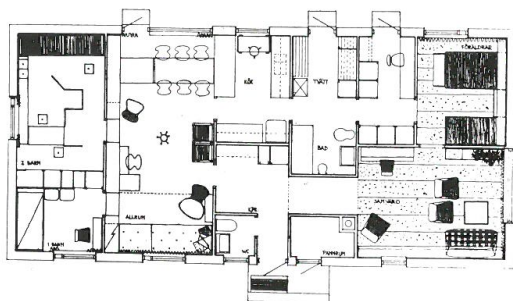

Bild 7-8: utställningen H55

Vardagsrummet - möbler och möbleringar

Under slutet av 1800-talet fram till 1930 var salongen rummet som visades upp för gäster där prydnadsföremål prydde rummet. Rummet möblerades främst med matbord och stolar. 1930 kom Stockholmsutställningen vilken gav nya förutsättningar för rummets utformning och vardagsrummet blev hemmets centrum. Möblerna var tunga av mörkbetsad björk, och de köptes som möblemang som sedan fick stå på sin plats. Under 1940-talet blev möblerna lättare mer mobila och IKEA börjar sälja möbler. På 1950-talet blev ekonomin för många familjer bättre och lägenheterna blev större. Möblerna kunde placeras mer fritt i rummet och Tv:n fick en ny självklar plats. Under 1960-talets miljonprogram möblerades stora vardagsrum med många sittplatser. 1970-talet innebar större soffor och soffgrupper och bord och bänkar blev mörkare igen. På 1980-talet ändrades byggnormerna och så också vardagsrummets läge och utformning, och vardagsrummet blev till viss del åter ett finrum, men sofforna var fortfarande stora och mjuka. Under 1990-talet kom *compact living* som begrepp och vardagsrum med öppen planlösning mot kök slog igenom för att bli standard. Möblerna sökte inspiration från 1700-talet. Både väggar och möbler blev vita. När 2000-talet kom präglades vardagsrummet främst av minimalism och nyfunktionalism. Soffan blev en mer multifunktionell möbel som rymmer hela familjen. Tv-tittandet fick en ny karaktär, där det inte är något alla samlas kring utan en naturlig del av rummet (Perers, Wallin & Womack 2013, 133–148).

Med plastmaterialens intåg på marknaden gjordes soffgrupperna billigare och mer tillgängliga för allmänheten. När det under 1950-talet blev högre levnadsstandard i Sverige ökade också möbelinköpen och möbler byttes i större utsträckning ut mot nya varianter. Under 1960- och 1970-talet rationaliserades tillverkningsprocessen och import och export ledde till stor likriktning av utbudet, något som resulterade i stora klumpiga möbler. En stor soffgrupp var det som efterfrågades av de boende i miljonprogrammets lägenheter. Bostadsexperterna hade i bostadsnormerna skrivit in soffgrupper bestående av soffa, fåtöljer och bord som den möblering som skulle ritas in i projekten, men de motsvarade dåligt de boendes önskemål. Detta gjorde att vardagsrummen när de boende flyttade in med sina möbler uppfattade som små och trånga (Perers, Wallin & Womack 2013, 121–123).

Tv:n – ett rumsskapande element

De tekniska lösningarna i hemmet ej kopplade till hemarbetet har nästan uteslutande hamnat i vardagsrummet från början. Grammofonen kom först men bytte snart plats med radion. 1956 började reguljära sändningar av Tv i Sverige och intresset var stort. De första Tv apparaterna utformades så möbellikt som möjligt, de kläddes i trä och stod på egna ben. När Tv:n kom till hemmen började allt mer tid spenderas i vardagsrummen. Med Tv:n i vardagsrummet spenderar vi tid i vardagsrummet även på andra tider av dygnet än tidigare, och med Tv-spelens intåg under 1970-talet började även barnen spendera mer tid i vardagsrummet (Perers, Wallin & Womack 2013, 81–86).

Tv-tittandet ställde nya krav på hur bekväm soffan behövde vara, något som genererade nya typer av soffor och sittmöbler. Bland annat introducerades flyttbara element som kunde agera både sammansatt soffa eller fristående fåtölj (Perers, Wallin & Womack 2013, 106–108).

Birgitta Rydberg Mitchell skriver i sin avhandling *Att bo med soffa att soffa* från 2001 att vardagsrummet fortfarande är Tv:ns främsta plats. Även om Tv:ns placering varierar är soffan fortfarande den platsen som är vanligast att titta på Tv från. Tv:n förstärker upplevelsen av hemmets sfär. Soffan blev platsen där barn och vuxna kunde genom sitt Tv-tittande ta del av den upplevda omvärlden och den egna idévärlden. De första Tv-apparaterna var möbler som placerades i vardagsrummet framför soffan. Soffan blev då dels en möbel för umgänge men också en möbel för avkoppling och ett sätt att interagera mellan den egna världen och den upplevda omvärlden (Mitchell 2001, 159). Dagens Tv-apparater är platta skärmar som ofta placeras på bänk eller monteras på vägg.

Enligt *Vardagsrummet* av Perers, Wallin och Womack skriven 2013 åter vi två till tre måltider i veckan i vardagsrummet, en förändring från tidigare, en förändring som mycket beror på tvtittandet. 90% av befolkningen använder vardagsrummet när de får besök (Perers, Wallin & Womack 2013, 90–92).

Boendekvaliteter

Ola Nylander skriver i sin avhandling *Bostaden som arkitektur* från 1998 om de egenskapsfält som han identifierat ur sina undersökningar. Dessa ger goda boendekvaliteter och har med hjälp av dem analyserat bostäderna i sina fallstudier. Han definierade dem som:

Material och detaljer – upplevelsen av hantverksmässigheten är av stor vikt för de boende, och omsorg och autenticitet är viktiga ledord

Axialitet – riktning och siktlinjer. Den axiella riktlinjen betonar eller framhäver det arkitektoniska uttrycket. Rummens riktning hjälper till att skapa kopplingar mellan det inre och yttre rummet. Hjälper även till att skapa rytmer genom bostaden

Omslutenhet – ett rums intryck av att vara öppet eller slutet påverkar mycket hur rummet upplevs av den boende. I ett öppet rum leds uppmärksamheten ut ur rummet medan i ett slutet rum leds den mot rummets väggar och föremål

Rörelser – olika rörelser genom en bostad ger en rikare upplevelse. Olika sätt att ta sig till rum ger mervärde

Rumsfigurer – avser rummets form i plan, sektion och storlek och påverkar rummets proportioner och mått

Ljus – omätbara ljuskaraktärer är överljus, reflekterat ljus, rummets skuggor, ljusnivåer och ljusöverföring. Det är deras relation till varandra som påverkar upplevelsen av rummet, inte deras antal eller mängd

Rumsorganisation – med rumsorganisation menas hur rummen relaterar till varandra

(Nylander 1999, 42–75)

Alternativa projekt – arkitektur avvikande från rådande ideal

Nedan tar jag upp exempel på arkitektur som jag ser som goda exempel på projekt som visar på en produktion av något annat än den gällande normen. Jag tar också upp exempel som inte har givit så goda resultat hos de boende.

1953–1954 byggdes ett så kallat experimenthus i Järnbrott i Göteborg, ritat av Tage William-Olsson och Lars Ågren. Det var ett fast skal med bärande funktion och fasta installationer längs väggar, och de boende fick själva sätta upp väggar av flyttbara väggelement. Experimenthuset fick stort genomslag men också stor kritik eftersom byggnadsforskare som hävdade att lägenheternas öppenhet mellan kök och vardagsrum stred mot folks behov av kök med matplats. Några år efter inflytt gjordes en undersökning som visade att över hälften av de boende hade flyttat på väggarna minst en gång. De stora möjligheterna till flexibilitet gjorde att lägenheterna hade mycket lägre utlytningsfrekvens och 1986 var den genomsnittliga boendetiden i huset 19 år (Nylander 2018, 156–158).

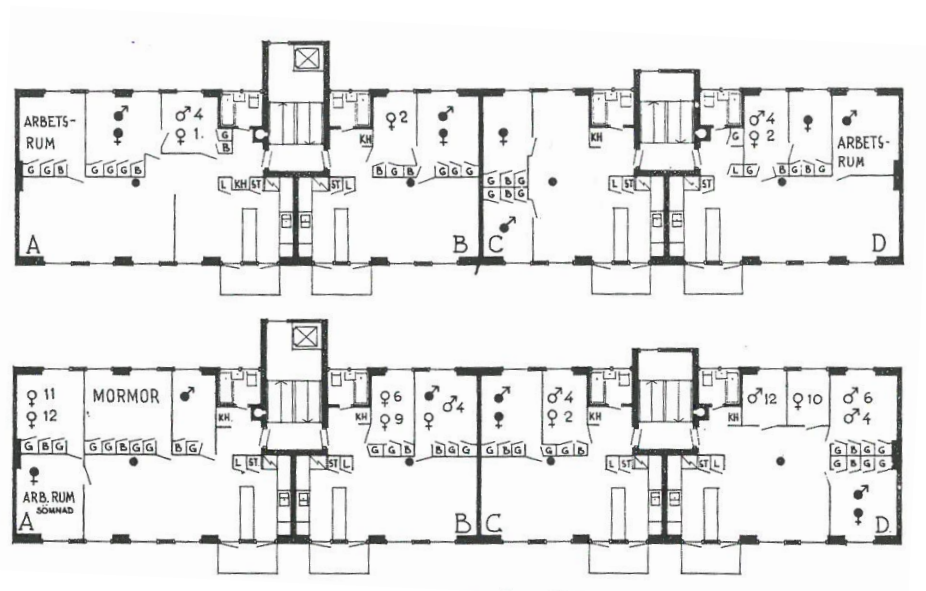

Bild 9: planer experimenthuset med de olika boendenas placering av väggelement.

En intressant planeringsstrategi som användes under 1970-talet är brukarplaneringen som Johannes Olivegren använde i Göteborg. Han ritade, tillsammans med en grupp boende, ett kvarter med 12 lägenheter. Olivegren hade utvecklat en metod där han tillsammans med de boende arbetade från detaljplan till färdigt projekt. Olivegren hade utvecklat en bygglåda där de boende kunde välja olika rumsstorlekar och rumsenheter utifrån vad de önskade och hade råd med. Trots projektets framgång tog det lång tid tills liknande projekt genomfördes (Nylander 2018, 234–235).

Det gjordes experiment under 1980-talet med att bygga i lägre standard än normalt, med kök utan dagsljus, svärmöblerade vardagsrum och sovrum. Dessa experiment uppskattades inte av de boende trots lägre kostnader och liknande hus byggdes inte. Det diskuterades också om det var bra att nå sovrum från vardagsrum istället för från ett neutralt utrymme, något som avvek från rådande norm. Det diskuterades också om det är bra med ett öppet samband mellan kök och vardagsrum, något som många menade endast var en åtgärd för att spara lägenhetsyta. De som var för konceptet framförde att en öppen planlösning underlättade umgänge (Nylander 2018, 282–283).

Ett projekt som var väldigt speciellt från 1990-talet är projektet Bo100 i centrala Malmö, ritat av Iwo Waldhör. I projektet tillfrågades 1000 personer i den kommunala bostadsköen om de ville vara med och utforma sin bostad. Projektet kunde genomföras genom att bjälklagen förstärktes som medgav fri placering av bärande väggar. De 39 lägenheter som finns är samtliga olika varandra. Lägenheternas utformning har också gjort att huset har 40 olika fönstertyper. Även när ursprungliga hyresgäster flyttat ut har lägenheterna varit mycket populära för nästkommande hyresgäst. De boende hjälper till med skötsel av gård och förvaltning av huset, vilket ger låga hyror från allmännyttiga MKB som äger och förvaltar bostäderna (Nylander 2018, 347–348).

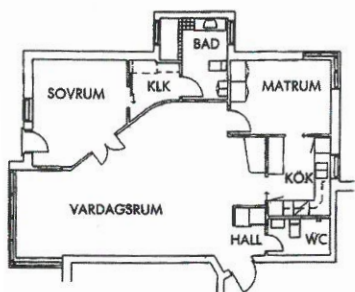

Bild 10-11: Bo100 i Malmö

Standardiseringar inom bostadsbyggandet - hur de vuxit fram

De första kooperativa byggbolagen, SKB (Stockholms kooperativa bostadsförening) och HSB (Hyresgästernas sparkasse- och byggnadsförening) byggde billiga bostäder för medlemmarna samtidigt som de utvecklade viktiga boendekvaliteter, som den gemensamma tvättstugan och bra kök och badrum inne i varje lägenhet. Det gjorde dem under 1920-talet till ledande bostadsbyggare och ledde till att andra aktörer snart började bygga med samma standard för att möta sig med dem. Även när utedassen var standard introducerade HSB badrum i varje lägenhet, något som högerpolitiker tyckte var onödig lyx för arbetarfamiljer (Nylander 2018, 47–51).

År 1919 tillsattes Kommittén angående bostadssociala minimifordringar av regeringen och hade till syfte att ta fram mått och regler för bostadsbyggandet. Ett annat exempel är Svenska teknologföreningens avdelning för husbyggnadskonst 1919, vilka tog fram standardiseringar kring köksinredningar och kökens utformning (Nylander 2018, 51).

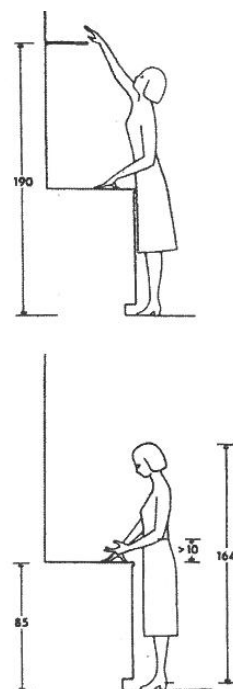

Bild 12: forskning – mått kök kvinna

Idéerna från bostadsforskningen sattes i bruk under 1930-talet, och med funktionalismen börjades det ställas nya krav på byggandet. Arkitektens tidigare roll som konstnärligt ansvarig för husens utformning övergick till en mer pragmatisk roll baserad på forskning och vetenskap, och genom forskningen kunde bostaden gestaltas underbyggd av vetenskapliga fakta (Nylander 1999, 23).

Den svenska staten instiftade under 1940-talet Statens kommitté för byggnadsforskning och startade Hemmens Forskningsinstitut. Hemmens forskningsinstitut genomförde många undersökningar, bland annat kring mått, inredning och utrustning av kök, och resultatet låg till grund för standardiseringarna som gjordes inom byggbranschen. 1946 lanserades trångboddhetsnormen, där det inte längre ansågs godtagbart att en hel familj bodde i lägenheter på ett rum och kök. Där slogs fast att det fick bo som högst två personer per rum. Något som kom under 1940-talet var att planerna började möbleras för att arkitekterna bättre skulle förstå hur rummen samspelade med tilltänkt möblemang (Nylander 2018, 113–119).

Under 1940-talet kom de första standardiseringarna som medgav dels större men också billigare bostäder. (Nylander s 122). Standardiseringarna ledde också till att köken fick ordentliga arbetsmått och att de försågs med matplats. Rumsorganisationen i lägenheterna var att lägenheterna oftast var två rum djupa och två rum breda, och att lägenheten var något smalare än den var djup. Vanligast var att rummen nås från en neutral hall som serverar alla rummen. Under 1940-talet blev det allt vanligare att husen började byggas med bjälklag av betong (Nylander 2018, 132–136).

Under 1950-talet förändrades bostadspolitiken ytterligare, och staten och kommunerna tog ett ännu starkare grepp om det byggda genom allmännyttiga bostadsbolag och subventionerade lån. Mycket byggdes, men mycket revs också i statliga subventioneringsprogram. 1959 började en ny byggnadsstadga gälla som bland annat innehöll att byggnader skulle ta hänsyn till sin omgivning och inte vara allt för uppseendeväckande (Nylander 2018, 143–146).

Under 1950-talet kom de första förtillverkade byggdelarna och modulmått skapades, och staten breddade regelverk kring byggande. Många bostadsundersökningar gjordes i nybyggda hus och de kom fram till att folks önskan motsvarades av nybyggnationen och rådande byggnorm. Det började också byggas bostäder personer för med fysisk funktionsnedsättning (rullstol och käpp) och ett särskilt bidrag gavs som incitament för att bygga tillgängliga bostäder (Nylander 2018, 147).

Under 1950-talet rationaliserades byggandet genom nya tekniska lösningar, bra isolering, rationell produktion och hör standardisering kunde byggbolagen bygga trerumslägenheter till samma kostnad av vad det tidigare hade kostat att bygga tvårumslägenheter. Trerumslägenheten blev den nya standardbostaden för små familjer. Kostnader för produktionen kunde minskas genom att förtillverka byggelement och bättre armering. Kök och badrum lades ofta tillsammans för att minska rördragningen. Det fanns ofta en tydlig rumsordning att vardagsrummet var 18 kvm, stora sovrummet 12 kvm och det mindre sju kvm (Nylander 2018, 162–164).

1960-talet innebar att Sverige byggde flest bostäder per invånare i världen, med syftet att bygga bort bostadsbristen. Med ökad levnadsstandard ökade också kravet på boendet. Folk bodde fortfarande trångbott, vilket bidrog till att de flesta lägenheter som byggdes var stora, två tredjedelar av alla lägenheter som byggdes var tre rum och kök eller större. 1960-talet innebar en modernisering av stora delar av det svenska bostadsbeståndet. 1964 tog riksdagen beslut om att bygga 100 000 nya bostäder om året under en tioårsperiod. Prefabriceringen utökades för att främja snabba byggprocesser. Från 1966 gav staten särskilt stöd till byggprojekt med över 1000 lägenheter. De tidigare ledorden industrialisera, standardisera och att bygga mycket av samma blev på 1960-talet verklighet, och från 1966 blev det obligatoriskt att rita enligt svensk standard (SIS). Mycket av bostadsbyggandet började också byggas i totalentreprenader och arkitekten fick en mindre roll i byggprocessen. Skrivningen "*eller likvärdigt*" började skrivas in, vilket innebar att byggaren kunde byta ut vad arkitekten föreskrivit mot något annat billigare. Viss kritik mötte de nya entreprenaderna, och de kritiska menade att med en försämrad arkitektroll fick konsumenten sämre kvalitet både socialt och arkitektoniskt (Nylander 2018, 175–178).

Byggnormen ökade i omfång tills mitten av 1980-talet, och regler angående tillgänglighet infördes. 1988 kom en Svensk Standard: Byggnadsutförning-Bostäder-funktionsmått; SS 91 42 21. I denna standard gavs mått på möbler och möbleman, och på dess friytor, dvs mått som krävs för god användning av möblerna. Standarden var ett komplement till BBR och hade måttsatta illustrationer (Nylander 2018, 275).

Under 1980-talet framfördes kritik mot byggnormerna och många hävdade att normerna var för omfattande och att enklare normer skulle ge billigare bostäder. Många testade att rita mindre, mer yteffektiva lägenheter med flexibla rumsfunktioner med större gemensamhetslokaler. Det ritades också så kallade enhetsrum, rum som vars storlek var mitt emellan traditionella sovrum och vardagsrum (Nylander 2018, 282).

Gällande regelverk (SIS, BBR och PBF)

Det finns många regler att förhålla sig till när det gäller lägenhetens utformning och möbleringsmöjligheter. Jag har valt ut de jag menar är viktigast för objekten i mina fallstudier, citerat från *Regelsamling för byggande*, BBR (Boverket 2015, 52–53):

Bostäder ska dimensioneras och disponeras med hänsyn till sin långsiktiga användning. Bostäderna ska också inredas och utrustas med hänsyn till sin långsiktiga användning.

I bostaden ska finnas:

- *Minst ett rum för personhygien*
- *Inredning och utrustning för personhygien*
- *Rum eller avskiljbar del av rum för daglig samvaro*
- *Rum eller avskiljbar del av rum för sömn och vila*
- *Rum eller avskiljbar del av rum för matlagning*
- *Inredning och utrustning för matlagning*
- *Utrymmer för måltider i eller i närhet av rum för matlagning*
- *Utrymmer för hemarbete*
- *Entréutrymme med plats för ytterkläder m.m.*
- *Utrymmer för att tvätta och torka tvätt maskinellt om gemensam tvättstuga saknas*
- *Utrymme för förvaring*
- *Inredning för förvaring*
- *Avskiljbar del av rum ska ha fönster mot det fria. Avskiljbar del av rum ska också utformas så att den med bibehållen funktion kan avskiljas med väggar från resten av rummet.*

För bostäder större än 55 kvm gäller följande, citerat från Regelsamling för byggande, BBR (Boverket 2015, 53–54):

Bostäder med en boarea (BOA) större än 55 kvm ska utformas med hänsyn till det antal personer som de är avsedda för. Sådana bostäder ska dock alltid ha plats för pårsäng i minst ett rum eller en avskiljbar del av rum för sömn och vila.

För bostäder större än 35 kvm men mindre än 55 kvm gäller följande, citerat från Regelsamling för byggande, BBR (Boverket 2015, 54):

Bostäder med en BOA större än 35 kvm och högst 55 kvm ska utformas med hänsyn till sin storlek.

I sådana bostäder är det dock tillräckligt att antingen rummet för sömn och vila eller rummet med inredning och utrustning för matlagning är en avskiljbar del av ett rum. Avskiljbar del av rum ska ha fönster mot det fria och ska utformas så att den med bibehållen funktion ska avskiljas med väggar från resten av rummet. Rummet eller den avskiljbara delen av rummet förr sömn och vila behöver inte ha plats för en pårsäng.

Hissar regleras av Plan-och byggförordningen (2011:338) och där står följande, citerat ur PBF kapitel 3, 4§:

Om det behövs för att en byggnad enligt 8 kap. 1 § 3 plan- och bygglagen (2010:900) ska vara tillgänglig och användbar för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga, ska byggnaden vara försedd med en eller flera hissar eller andra lyftanordningar.

Trots första stycket behöver en bostad inte vara tillgänglig genom en hiss eller annan lyftanordning, om byggnaden har färre än tre våningar. Om bostaden inte kan nås från marken, ska byggnaden dock vara projekterad och utförd på ett sådant sätt att en hiss eller annan lyftanordning kan installeras utan svårighet. Vid tillämpningen av detta stycke ska med våning jämföras vind där det finns en bostad eller huvuddelen av en bostad.

TILLGÄNGLIGHET OCH SIS – OLIKA RÖSTER

Tillgänglighetskonsultens perspektiv

Jan-Erik Johansson tycker att det mesta som står i SIS gällande tillgänglighet är bra, och framhäver vikten av att den finns. Han menar att det hade varit svårt att göra tillgängliga bostäder utan någon form av mått och bestämmelser, men att den nuvarande SIS:en börjar bli omodern. Han menar också att han, när han granskar bygglov, inte tar varje millimeter på blodigt allvar, han ser SIS som vägledande och förstår att för att ett bygge ska bli verklighet finns små marginaler och att det då inte är viktigast att det är på millimetern rätt, utan att det viktigaste är att det skulle fungera i verkligheten. Han hade velat se en förenkling av SIS där SIS kunde vara vägledande snarare än ett krav. Han berättar om många andra granskare på kommuner som ser SIS som den enda sanningen, och kan som själv rullstolsburen tycka att de inte alltid vet vad de pratar om.

Johansson trycker särskilt på att möbleringskraven i vardagsrum är informativa, medan många tar dem som ett krav och om inte soffgruppen går in på planen blir bygglovet nekat. Det menar han är fel, då det finns tusentals olika möbler med olika mått, och som rullstolsburen går du inte med SIS till IKEA för att köpa exakt de möblerna som är iritrat där. Alla människor väljer möbler efter förutsättningar och situation, och att se de standardiserade möblerna i SIS som ett krav tycker han är fel. Han tycker det är väldigt bra med möblerade planer för att det då går att se hur de är tänkta att användas, men att det inte är viktigt att de är möblerade med just SIS-möbler, är det en liten lägenhet är det för ofta trångt för dem. Det viktiga, menar han, är inte möblerna utan ytorna runt dem, särskilt mätten runt sängen. Utan dem går det inte att använda möblerna eller ta sig runt i lägenheten. Det han tittar på främst vid en tillgänglighetsgranskning är om badrum, kök och sovrum uppfyller tillgängligheten, medan det i vardagsrum är mindre viktigt och oftast går att lösa på många andra sätt vid inflytt.

När jag frågade Johansson om varför just rullstolen är normgivande för utformning av bostäder till skillnad från andra funktionsnedsättningar förklarade han att det är många rörelsehinder som har nytta av samma mått som rullstolen kräver och omfattar därför en stor grupp människor.

Arkitektens perspektiv

Arkitekten Märten Belin tycker att SIS är ett bra verktyg, men att det borde förenklas och vara friare när det kommer till små lägenheter. Belin trycker på att för att SIS och BBR verkligen skall fungera måste tvetydigheten dem emellan utplånas, som det är idag hänvisar de fram och tillbaka till varandra och skapar viss förvirring om vad som gäller. På ett ställe kan det stå *ska*, medan det på ett annat kan stå *bör*, och då är det svårt att veta vad som är ett krav och vad som är en rekommendation. I avsnittet om inrednings- och kökslängd är det dessutom väldigt oklart vad som gäller för lägenheter under 35 kvm då det i SIS står att sammanlagd längd för kök och förvaring är 5,4 meter medan det i BBR står att det räcker med 3,4 meter. I så små lägenheter kan de två metrarna inredningslängd vara avgörande för lägenhetens övriga utformning.

Arkitekten Helena Hammer ser fördelar med SIS, som att det ger en hög och jämn standard på boenden, som att köksmåtten är bra och väl tilltagna. Hon tror att vi är så vana vid de lägenheterna och planlösningarna som arkitekter ritat att folk bor som vi ritat generellt, men att det kanske inte motsvarar hur folk vill bo. Som det är nu är det ofta balkongen som styr rummets funktion, då de flesta vill nå balkongen från vardagsrummet och inte från sovrummet. Hon tror att om arkitekter hade ritat andra typer av planlösningar hade det kunnat luckras upp hur användandet av rummen ser ut, något som hon tror att många uppskattat.

Ett SIS-krav som Hammer motsäger sig är kravet på tillgänglig soffa även om sängen är möblerad för en person i behov av hjälpare från två håll. Det menar hon ofta inte får plats i små lägenheter och är ett krav som ger sämre lägenhetsutformning. Om dagens SIS inte hade varit styrande dokument för ritandet av nyproducerade bostäder hade det antagligen ritats hus med annorlunda fönsterplaceringar och andra rumsstorlekar, nu styrs hela planlösningen av möbleringen som SIS kräver att det ritas efter, en möblering som hon inte tror att många använder sig av i sin lägenhet men som är avgörande för lägenhetens utformning.

Hammer tror också att många arkitekter i små lägenheter hade ritat effektivare kök, till exempel kök utan vinklar, som hade gett mer möbleringsbar yta. Hon tycker det är svårt att i de lägenheter som ritas idag att möblera på olika sätt, men att rummen i Nymfen har en tacksam möbleringsform, se vidare sida 40 och 48. Som arkitekt ser hon som sin uppgift att göra så bra lägenheter som möjligt utifrån beställarens önskemål. Det är viktigt att ha en nöjd beställare för att få fortsatt framtida jobb, det är en sådan marknad vi lever i. Det går inte att säga att *"vi utnyttjar bara halva byggrätten för att det hade gett bättre lägenheter"* (Hammer 2019) – det hade inte beställaren tagit som ett godtagbart argument och de hade inte vunnit tävlingen och fått möjlighet att fortsätta rita på projektet, enligt Hammer.

FALLSTUDIER

Här följer en presentation av de projekt jag valt ut för studien. Jag redovisar arkitekterna bakom husens tankar kring projekten och tillgänglighetsaspekten från tillgänglighetskonsulten Jan-Erik Johansson. Jag har sammanställt resultaten utifrån de olika lägenhetstyperna med intervjumaterial, planer och vyskisser. Planerna som redovisas är ritade av mig på underlag från Här! Bofaktabladen som redovisas för fallstudien Brf Flottiljen är kopierade ur JM:s bofaktakatalog som fanns för kunderna under försäljningen av lägenheterna.

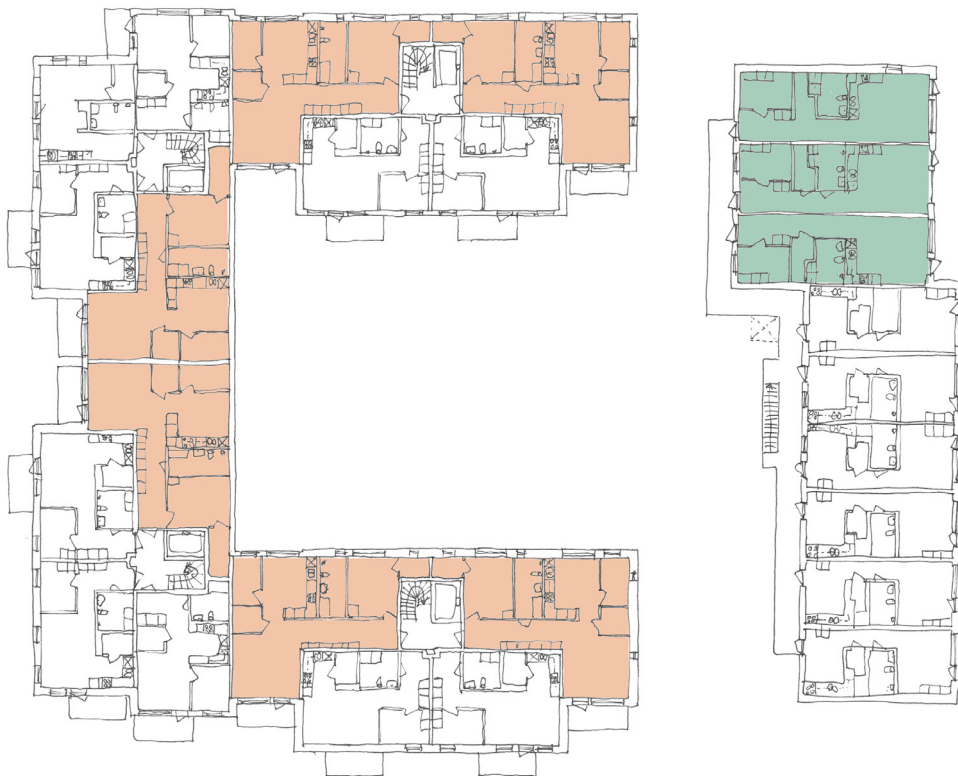
LKF Nymfen, Lund

I intervju med ansvarig arkitekt Helena Hammer berättar hon att projektet vanns som en tävling för LKF där varje tävlande arkitekt skulle gå ihop med en entreprenör och tillsammans rita och räkna på ett projekt. Sydark Konstruera gick ihop med Serneke och vann tävlingen för att de ritat ett väl gestaltat förslag och samtidigt fått ut en hög BOA (boarea). Det fanns inledningsvis en detaljplan som visade att det fick byggas två mindre hus på tomten, men förutsättningarna som gällde vid tiden för inlämning var att ett större hus fick byggas, vilket också gjorde att Sydark Konstruera och Sernekes förslag vann. Stadsbyggnadskontoret tyckte det var ett fint och väl gestaltat förslag, men att det var större än de tänkt sig. När tävlingen lämnades in var förslaget genomarbetat och i princip ser huset ut som det gjorde när tävlingen vanns, berättar Hammer. Något som skiljer sig mellan tävlingsförslaget och slutresultatet är att arkitekterna hade ritat takkupor på några av lägenheterna, men det var något som Lunds Stadsbyggnadskontor inte tyckte passade in i omgivningen och därför sa nej till. Förutom att de inte fick rita husen med takkupor är Hammer mycket nöjd med resultatet. Huset blev som hon tänkt sig och det är varierat, och hon tycker det är roligt med ett stort hus i liten skala.

*Bild 13 -14: vänster - Hus A Nymfen, där lägenhet typ 2 ligger.
Höger - Hus B Nymfen, där lägenhet typ 1 ligger.*

Plan med lägenhetsfördelning av LKF Nymfen

*Bild 15: planer LKF Nymfen, grön färg markerar lägenhet typ 1
och orange färg markerar lägenhet typ 2*

Arkitekten Helena Hammer om LKF

Nymfen

Målgrupp

När projektet ritades fanns ingen målgrupp, men det fanns beskrivet hur stor procentsats varje lägenhetsstorlek skulle ha, och att små lägenheter skulle premieras för att passa till mindre hushåll.

När Nymfen ritades fanns ingen brukardialog, och det är inte heller något Hammer har haft i något av projekten hon varit involverad i. Det blir istället generaliserade kundgrupper som styr vilka lägenheter som ritas.

Fördelar med lägenheten

Lägenhet typ 1: Hammer tycker det är fint att sovrum och kök ligger på var sin sida av lägenheten.

Lägenhet typ 2: Hammer tycker det är fint att köket kan få vara lite avskilt från vardagsrummet men att det ligger i ett öppet samband. Bra med förvaring för att utnyttja korridoren.

Nackdelar/begränsningar i lägenheten

Lägenhet typ 1: Hammer ser korridoren, kökets längd och badrummets storlek som något som begränsar vad ytan hade kunnat användas till annars. Det är mycket yta som inte går att använda till något annat än transport.

Lägenhet typ 2: Hammer tycker att korridoren är tråkig, det hade varit bättre med en mer kvadratisk lägenhet, men det är något som inte gick att göra eftersom ett krav från beställaren var att det skulle vara trapphus med så kallade fyrspännare – fyra lägenheter per trapphus.

Lägenhetens förutsättningar för möblering

Hammer tycker att rummen i Nymfen har en tacksam möbleringsform. Balkongen styr rummets funktion och så även dess möblering, balkong ut från vardagsrum.

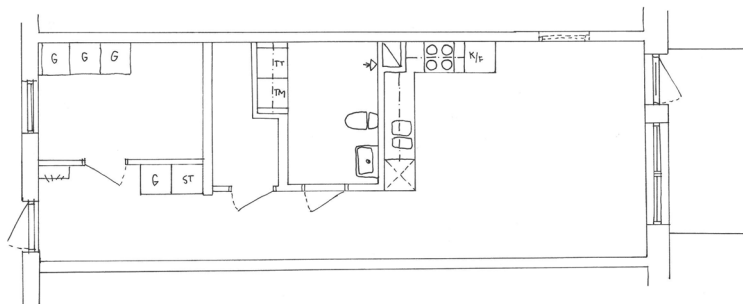
SIS/BBR

SIS och BBR-krav har påverkat projektet mycket, framför allt i de små lägenheterna eftersom förråden skulle ligga inne i lägenheten, något som var en förutsättning för projektet berättar Hammer. SIS ger i små lägenheter rumsstorlekarna eftersom SIS blir minimikravet för vad som kan få byggas, och därför är rummen just så stora. SIS-möbleringen styrde starkt placeringen av fönstren, och de fick möblera innan de satte fönstren. I de små lägenheterna blir det svårt eftersom det inte finns så mycket fasadyta och att fönsterna måste anpassas efter SIS möbleringsmått, något som hon tycker är konstigt. I lägenhet typ 1 fick balkongdörrens placering styras av soffgruppens och matgruppens storlek. I lägenhet typ 2 styrdes vardagsrummets storlek av hur stor soffgruppen var.

Om de inte ritat efter SIS när de ritade Nymfen hade de antagligen inte ritat lika långsmala lägenheter, lägenheter hon tror hade passat fler boenden. Mer kvadratiska lägenheter hade gett mer ljus och varit tacksammare att möblera i. Utan möbleringskrav hade samma lägenhetsyta kunnat användas till större flexibilitet. Utan SIS hade lägenheterna i Nymfen inte haft garderober i sovrummen, utan bara förråd/klädkammare. Hammer tror också att det hade ritats mindre antal garderober och/eller att förrådet i små lägenheter hade kunnat användas som garderob, som det är idag krävs både garderob och förråd även om förrådet ligger inne i lägenheten. Det är därför det i lägenhet typ 1 är inritat garderober i sovrummet som inte medger möblering med dubbelsäng.

Lägenhet typ 1 LKF Nymfen, 52 kvm

Plan

Tillgänglighet lägenhet typ 1

Lägenheten hade fungerat bra med rullstol. Det är trångt med minimikraven enligt SIS i badrum, särskilt med en höjdskillnad i duschen som LKF har som standard. Svårt med kök i vinkel där spis och vask sitter i hörn. Bra med vinklade kök om en har dålig balans. I övrigt har Jan-Erik Johansson inga kommentarer.

Förutsättningar från Svensk Standard (SIS)

Arkitekt Hammer och jag har gått igenom vad som i SIS har gett förutsättningarna för lägenhet typ 1 (Nymfen, LKF, 52 kvm) som sammanställs nedan:

Sovrummets storlek – anpassat för en 90 cm bred säng som är kravet för en person

Klädstångslängd – antalet garderober beror på klädstångslängd för en lägenhet avsedd för en person.

Förråd – då det inte gick att bygga källare för förråden fick de ligga inne i varje lägenhet. Eftersom det är krav på förrådsyta utöver klädstångslängden kunde inte garderoberna i sovrummet placeras där på ritningen

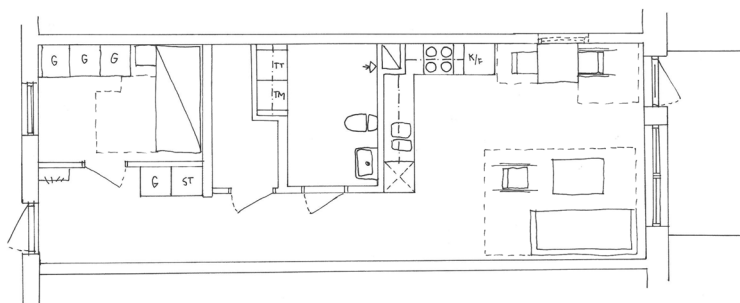
Badrummets storlek – badrummet är det minsta som är godkänt enligt SIS, 1700 x 1900 millimeter

Kökets längd – i SIS finns krav på kökslängden som till den här lägenheten innebär att köket måste ligga i vinkel. Med andra krav hade köket bara kunnat ligga längs badrumsväggen och då gett andra förutsättningar för möblering

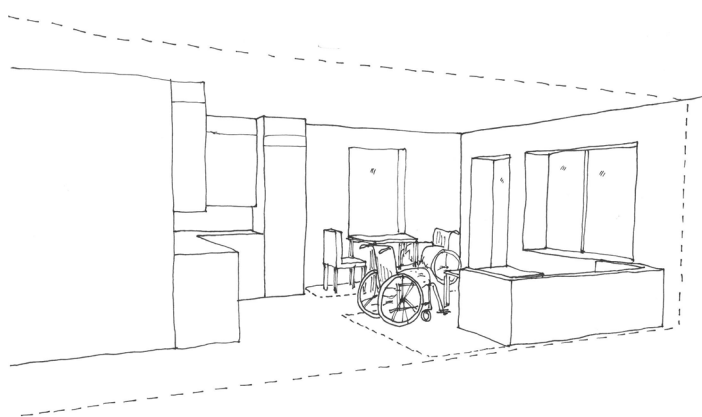
Korridorrens bredd – anpassad för vändmått för rullstol inomhus som är 1300 millimeter

Placering dörr balkong/uteplats – beror på friytor för möbleringsfigurerna för soffgrupp och matplats

Plan och vy lägenhet typ 1, bygglovsmöblering

Planlösning lägenhet typ 1 med bygglovsmöblering

Vy lägenhet typ 1 bygglovsmöblering

Boendeintervjuer lägenhet typ 1 (LKF Nymfen 52 kvm)

Nedan presenterar jag de intervjuade boende i lägenhet typ 1 och deras tankar om sitt boende.

Boende 1

Ensamboende i 45-årsåldern, jobbar som IT-tekniker. Intervju genomförd 2019-02-28 i den boendes egen bostad

Boende 2

Ensamboende i 20-årsåldern, jobbar som personlig assistent men söker lärlingstjänster som målare. Intervju genomförd 2019-03-01 i den boendes egen bostad

Boende 3

Ensamstående i 30-årsåldern, förälder till litet barn som också bor i lägenheten, jobbar som barnskötare på förskola. Intervju genomförd 2019-03-04 i den boendes egen bostad

De boendes val av lägenhet och bostadsområde

De tre boenden har valt att bo här mycket på grund av områdets läge och att det var ett nyproducerat projekt. En av de boende hade inte sett lägenheten innan kontraktet skrevs och visste således inte hur planlösningen såg ut, bara att det var en tvåa på 52 kvm. De övriga två sett hur planlösningen såg ut och tyckte den var bra i förhållande till vad de behövde. De boende upplever att LKF har hög standard och ville därför gärna bo där.

Målgrupp

De boende upplever inte att LKF marknadsfört området mot någon särskild målgrupp, möjligen att målgruppen är mindre hushåll eftersom det är många mindre lägenheter i Nymfen.

Fördelar och nackdelar/begränsningar i lägenheten

De boende ser balkongen/uteplatsen som en stor fördel, den öppna planlösningen och att det är en stor fördel att ha möjligheten att tvätta i sin egen lägenhet i en hyresrätt. Alla tre boenden tycker att sovrummet är för litet, i alla fall så som det var vid inflytt. De tre boenden tycker också att planlösningen är relativt låst när det kommer till möblering, det finns bara ett sätt att möblera på, med soffan längs väggen parallellt med kylan, matplats i köket och Tv på motsatt vägg från soffan. En av de boende lyfte också att korridoren sväljer onödigt mycket yta och gärna hade sett den ytan användas på ett mer effektivt sätt.

Förändringar gjorda av de boende

Ingen av de tre intervjuade boende har behållit samtliga tre garderober i sovrummet. En av de boende har tagit bort en garderob och ställt den i förrådet, en har tagit bort två garderober och ställt dem i förrådet och den tredje har ställt alla tre garderober hos sina föräldrar. En av de boende har byggt en egen bardisk för att avgränsa kök från vardagsrum litegrann, men inte helt för att behålla det öppna sambandet.

Val av möbler/möblering

Två av de boende hade inga möbler förutom säng med sig från tidigare bostad, och de hade en liknande metod när de skulle välja ut möbler: de måttade upp på planen och ritade in de nya möblerna innan köpet av möbler gjordes. Lägenhetens utformning påverkade mycket vilka möbler som valdes, en av de intervjuade fick till exempel välja bort en soffa med schäslong för att den då skulle ta upp för stor yta i det lilla vardagsrummet. En boende lyfter att hen fick välja bort en sänggram till sin säng eftersom det då inte skulle gå att komma in i sovrummet.

En boende lyfter att hen ville köpa en ny soffa inför inflytt i lägenheten, men fick avstå för att den soffan hen ville ha var för stor och behöll sin gamla soffa. I övrigt hade hen med sig i princip alla möbler från tidigare bostad. När hen möblerade upplevde hen det som att det bara fanns ett sätt att möblera på och ställde ut sina möbler därefter.

SIS/BBR

När jag visade de boende hur ritningen såg ut vid inlämning av bygglov tyckte ingen av dem att det är en trevlig möblering som de hade velat ha i sin lägenhet. Ingen av dem visste vad SIS/BBR är och vad det innebär för ritandet av bostäder.

Lägenheters förutsättningar för möblering

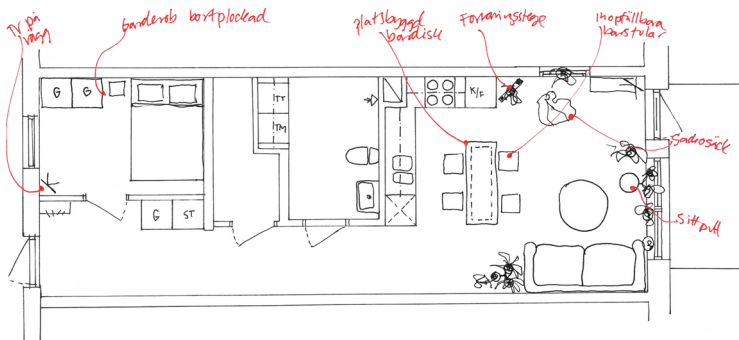
De boende tycker att de viktigaste faktorerna för en lägenhets möblerbarhet är hur ljuset faller in i lägenheten, vilken bröstning det är på fönstren (då det inte går att ställa en soffa mot fönster med låg bröstning då soffan dels skymmer fönstret men också blir delvis solblekt) och hur kök och vardagsrum ser ut, då det påverkar möblerbarheten mycket hur de ligger i förhållande till varandra.

Boendemöbleringar lägenhet typ 1 (LKF

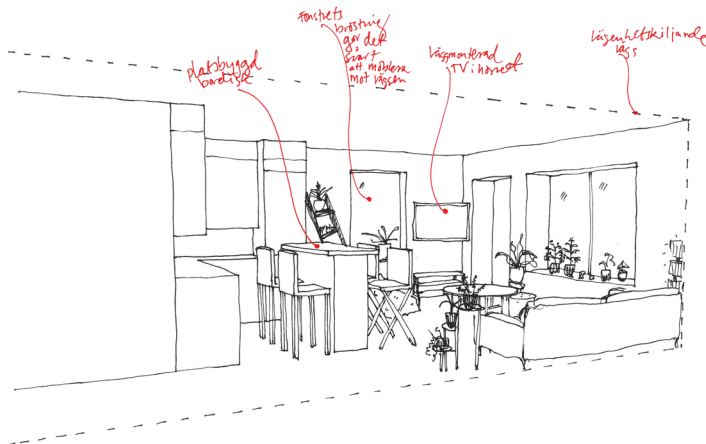
Nymfen 52 kvm)

Här redovisas hur de boende möblerat sina lägenheter, i plan och i vy. Planerna är ritade av mig på underlag från Här! Vyerna är gjorda av mig med mina kommentarer i rött om vad jag sett under intervjuerna och tänkt på i efterhand när jag analyserat materialet.

Plan och vy boende 1

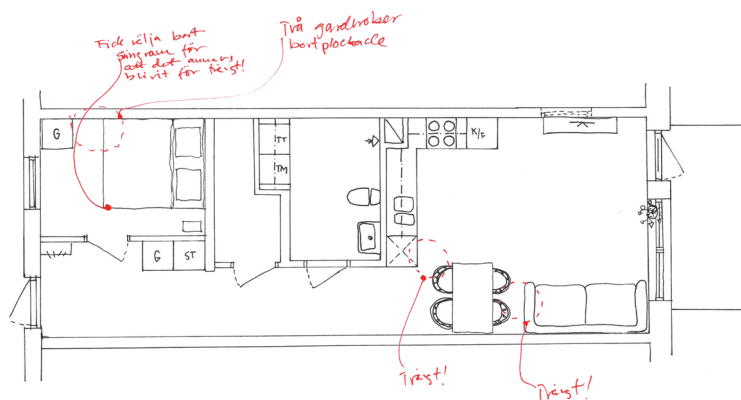

Planlösning lägenhet typ 1 möblerat som boende 1

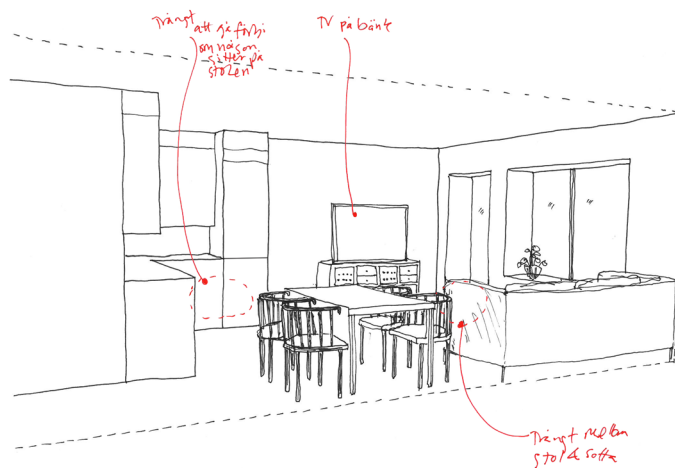

Vy lägenhet typ 1 möblerat som boende 1

Plan och vy boende 2

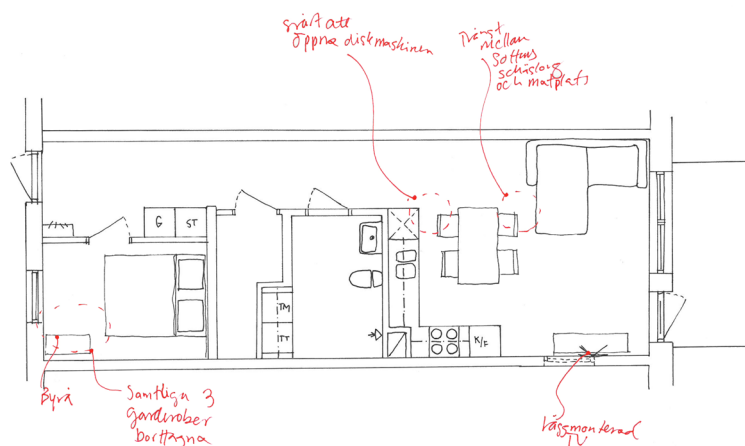

Planlösning lägenhet typ 1 möblerat som boende 2

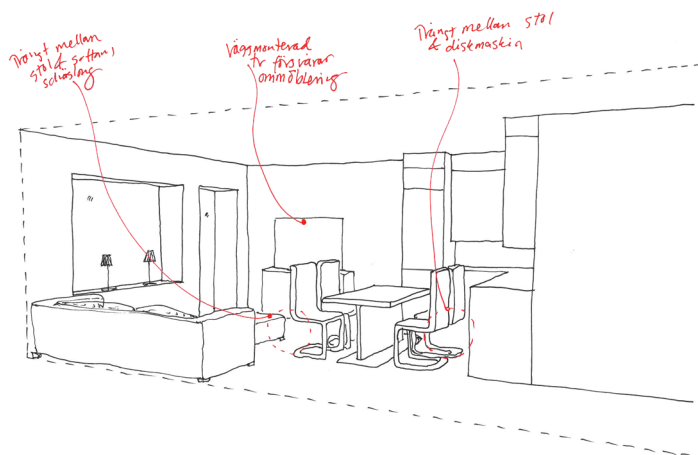

Vy lägenhet typ 1 möblerat som boende 2

Plan och vy boende 3

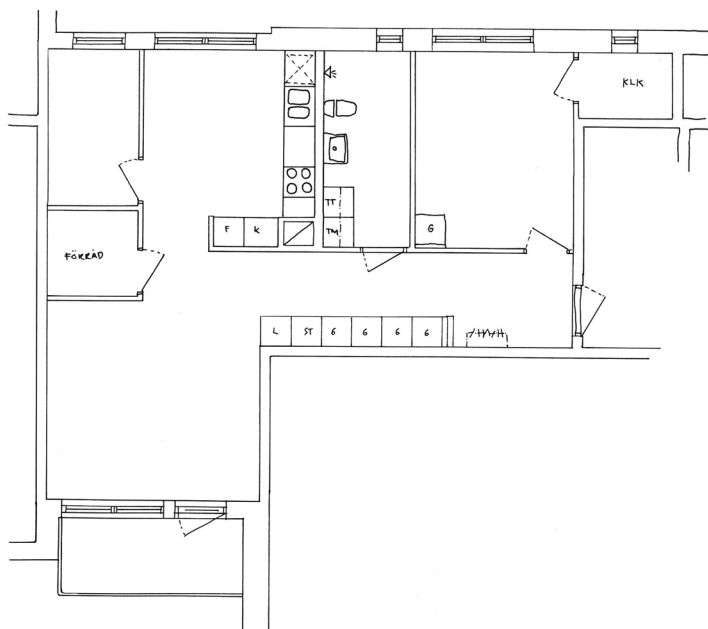
Planlösning lägenhet typ 1 möblerat som boende 3

Vy lägenhet typ 1 möblerat som boende 3

Lägenhet typ 2 LKF Nymfen, 77 kvm

Plan

Tillgänglighet lägenhet typ 2

Jan-Erik Johansson har inga kommentarer angående tillgängligheten i lägenhet typ 2, förutom att det är trångt i badrummet vid dörrhandtaget. Han ser det dock inte som ett jättestort problem eftersom tvättmaskinen och dörrhandtaget sitter på olika höjd.

Förutsättningar från Svensk Standard (SIS)

Arkitekt Hammer och jag har gått igenom vad som i SIS har gett förutsättningarna för lägenhet typ 2 (Nymfen, LKF, 77 kvm) som sammanställs nedan:

Stora sovrummet – anpassat för en säng i parställning enligt SIS med funktionsmått (mått som krävs för användandet av sängen)

Lilla sovrummet – anpassat för en 90-säng med funktionsmått

Kökets bredd – anpassat för bord med fem platser varav en rullstol (för de tre som bor där + två gäster)

Klädstångslängd – antalet garderober beror på klädstångslängd för en lägenhet avsedd för tre personer. Minst 12 M stångslängd måste vara tillgänglig, och därför är många garderober placerade i hallen

Förråd – då det inte gick att bygga källare för förråd fick förråden ligga inne i varje lägenhet. Eftersom det är krav på förrådsyta utöver klädstångslängden kunde inte garderoben i sovrummet placeras där

Placering förråd – eftersom kök ska kunna avskiljas från vardagsrum i en lägenhet större än 55 kvm måste väggen för avskiljning möta väggen till förrådet utan att krocka med dörren eller inskränka på tillgängligheten till förrådet

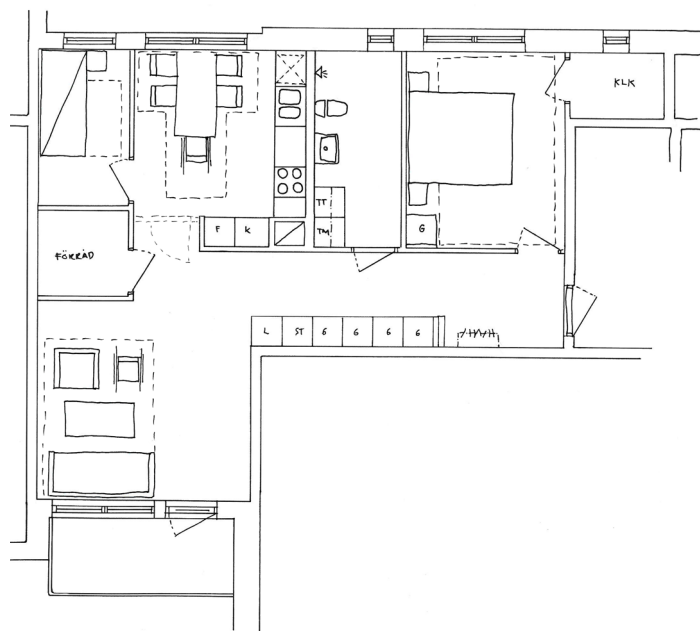
Badrummets storlek – badrummet är det minsta som är godkänt enligt SIS

Kökets längd – i SIS finns krav på kökslängden som till den här lägenheten innebär att köket måste ligga i vinkel. Med andra krav hade köket bara kunnat ligga längs badrumsväggen och då gett andra förutsättningar för möblering

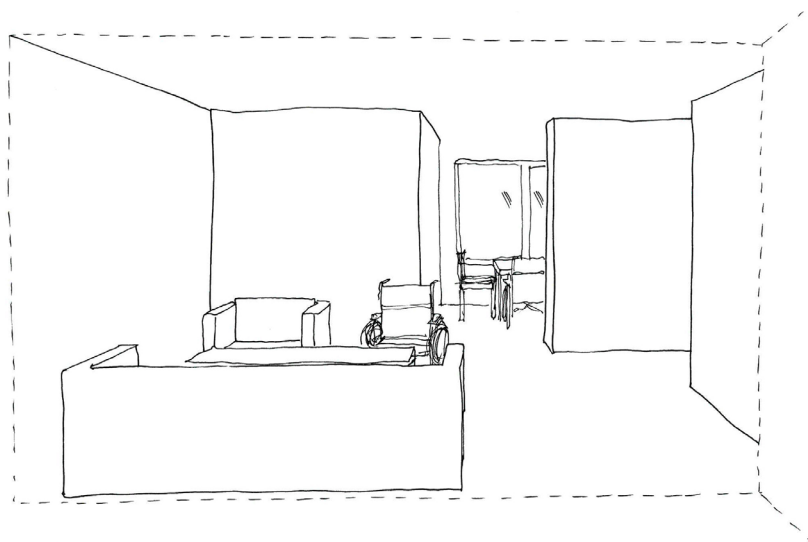
Korridorens bredd – anpassad för vändmått för rullstol

Placering balkongdörr – beror på friytor för möbleringsfiguren för soffgrupp

Plan och vy lägenhet typ 2, bygglovsmöblering

Planlösning lägenhet typ 2 med bygglovsmöblering

Vy lägenhet typ 2 bygglovsmöblering

Boendeintervjuer lägenhet typ 2 (LKF Nymfen 77 kvm)

Nedan presenterar jag de intervjuade boende i lägenhet typ 2 och deras tankar om sitt boende.

Boende 4

Par i 20-årsåldern, ena partnern studerande till sjuksköterska och andra arbetar på polismyndigheten som passkontrollant. Intervju genomförd 2019-03-01 i de boendes egen bostad

Boende 5

Par i 30-årsåldern, ena partnern arbetar på Malmö kommun och andra i butik i Lund. Intervju genomförd 2019-03-13 i de boendes egen bostad

Boende 6

Par i 25-årsåldern, båda civilingenjörer och jobbar som VA-process-konsult respektive IT-konsult. Intervju genomförd 2019-03-17 i de boendes egen bostad

De boendes val av lägenhet och bostadsområde

Gemensamt för de tre boende är att de (utan urskiljning av mig i urvalet av intervjupersoner) är unga par som velat flytta ihop, alternativt flytta till större lägenhet. De boende såg det som något väldigt positivt att området var nybyggt, kändes tryckt och tyckte om att det låg naturnära. Ett boendepar var tvungna att flytta från föregående bostäder eftersom de tagit examen och inte kunde bo kvar i sina studentlägenheter. De såg det också som en möjlighet att flytta ihop. Alla tre boenden har valt att inte söka lägenhet i bottenplan, dels för att de lägenheterna upplevdes som tryggare men också för att de i bottenplan inte hade klädskåp. Alla är överens om att husen är fina och att det känns trevligt att komma hem hit. De tror att arkitekterna tänkt rita ett hemtrevligt hus, med mycket variation men som samtidigt är lågmäld. Huset känns inbjudande och trevligt.

De boende är överens om att de tycker om planlösningen som känns effektiv och välplanerad. De lyfter det öppna sambandet mellan kök och vardagsrum som en fördel. De boende tycker att det är bra med förråd i lägenheten, men hade inte velat ha förråd inne i lägenheten om den varit mindre, då hade det tagit upp för mycket användbar yta.

Målgrupp

De boende tror alla tre att målgruppen för området är unga par eftersom det fanns många treor i projektet. Lägenheterna som byggdes i etapp ett (där lägenhet typ 1 ligger) är mindre och där tror de boende att det fanns en målgrupp om unga människor i ensamhushåll.

Fördelar och nackdelar/begränsningar i lägenheten

De boende lyfter möjligheten att tvätta inne i bostaden som en stor fördel, samt att det finns diskmaskin. Bra med mycket förvaring och stort kök. De tycker om att det är en öppen lägenhet utan att den medger för mycket insyn. Att det är en genomgående lägenhet ser de som en bonus, men en klar fördel. Att lägenheten är väl ljudisolerad är väldigt bra, tycker de. En boende lyfter att de saknar ett skafferi och ett källarförråd, de vill inte ha vinterdäcken till bilen inne i lägenheten. En boende ser inga nackdelar eller begränsningar i lägenheten, de är väldigt nöjda. En boende lyfter att de hade velat ha ett mer rektangulärt vardagsrum för att även få plats med matplats där. De säger också att de tycker att det stora sovrummet är för stort då det från sängen inte går att nå eluttaget (de har möblerat rummet med en 120 cm bred säng).

Förändringar av de boende

Ingen av de boende har gjort några förändringar i bostaden.

Val av möbler/möblering

Samtliga boenden har möblerat såhär sedan inflytt 14/1 2019. De har alla haft en tydlig idé om hur lägenheten skall möbleras och utgått från den. De är nöjda med sina möbleringar och kommer antagligen inte att möblera om. Samtliga har inrett det mindre sovrummet som ett kontor (men en boende är inte färdig med sin möblering, men kommer möblera det som ett kontor när de är färdiga med möbleringen) men hade gärna sett att rummet var lite större så att det gick att få plats med två skrivbord.

Två boende har ställt sitt köksbord likadant, varav den ena testade först att ställa bordet vinkelrätt mot fönstret men kom sedan fram till att det var bättre såhär. Den sista boenden har möblerat likt bygglovet i köket, men med ett större bord än det i figuren.

Alla boenden har haft med sig mycket möbler från föregående bostad, men menar att om de skulle köpa nya möbler skulle lägenheten utformning påverka dem i sitt val. En boenden skall snart köpa ny soffa, och den soffa de har tittat på kommer kanske gå över fönstrets bröstning. Beroende på hur gärna de vill ha just den soffan när dagen väl kommer att de ska köpa ny soffa kanske de får leva med att den är lite i vägen för fönstret då de tycker att det är viktigare att soffan är fin och bekväm än att den inte är i vägen för fönstret. Samtliga boenden har möblerat utifrån Tv:n i vardagsrum.

SIS/BBR

Ingen av de boende vet vad SIS/BBR är och hade inte velat möblera som på bygglovsplanen. De hade inte heller velat ha en vägg mellan kök och vardagsrum.

Lägenheters förutsättningar för möblering

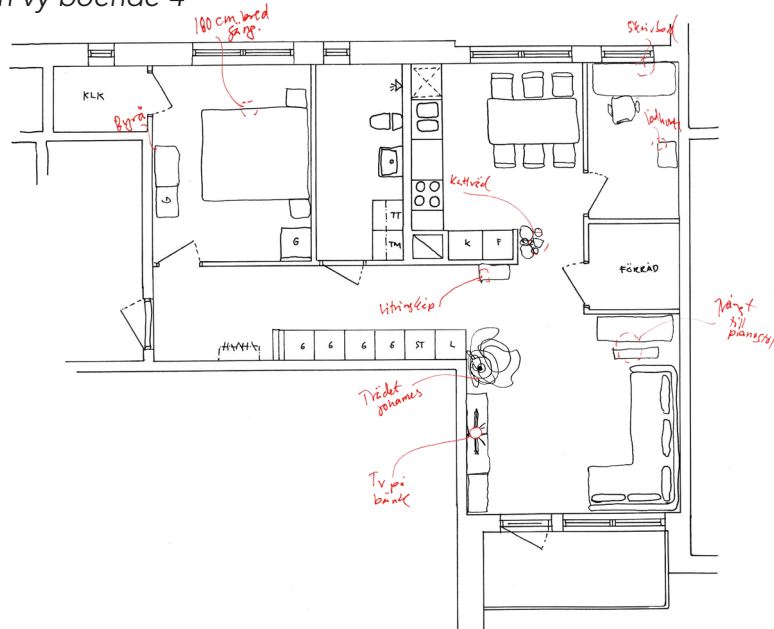
De boende lyfter att det är viktigt att det inte är fönster överallt och att det finns väggar att möblera mot som en viktig förutsättning för att det skall gå att möblera på ett bra sätt, och bröstningen på de fönster som finns. Det är också viktigt att rummet har bra proportioner, gärna som gyllene snittet. En boende lyfter att det är svårt att möblera med snedtak i rum med snedtak. Rumsproportioner är viktigt. De lyfter också att det är lättare att möblera när det är neutrala färger på väggarna.

Boendemöbleringar lägenhet typ 2

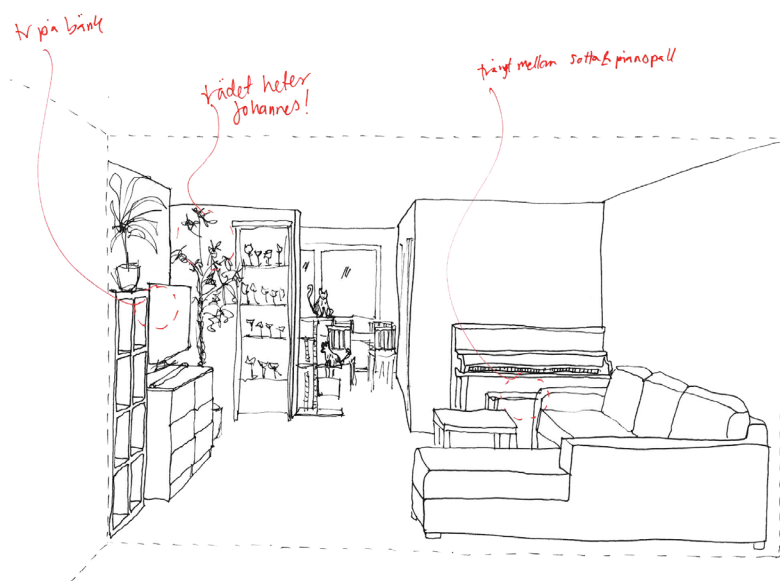
(LKF Nymfen, 77 kvm)

Här redovisas hur de boende möblerat sina lägenheter, i plan och i vy. Planerna är ritade av mig på underlag från Här! Vyerna är gjorda av mig med mina kommentarer i rött om vad jag sett under intervjuerna och tänkt på i efterhand när jag analyserat materialet.

Plan och vy boende 4

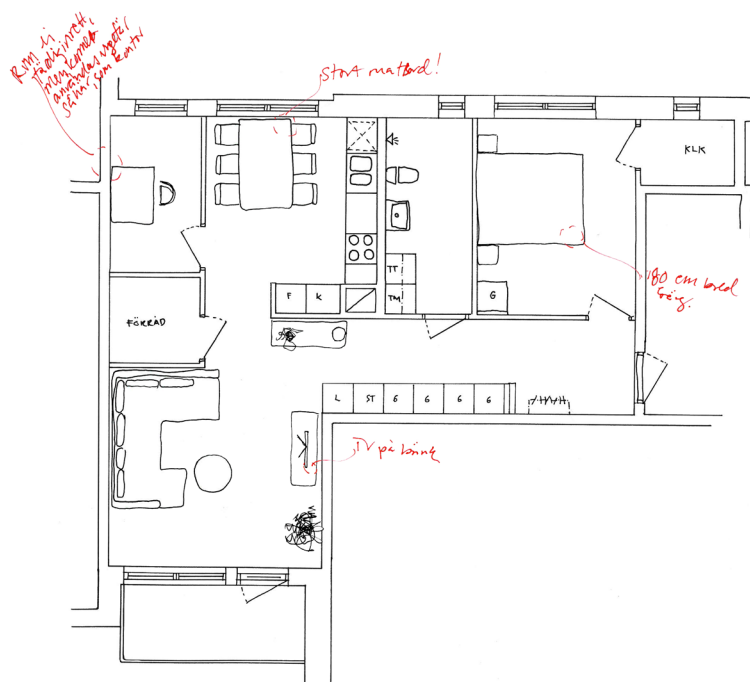

Planlösning lägenhet typ 2 möblerat som boende 4

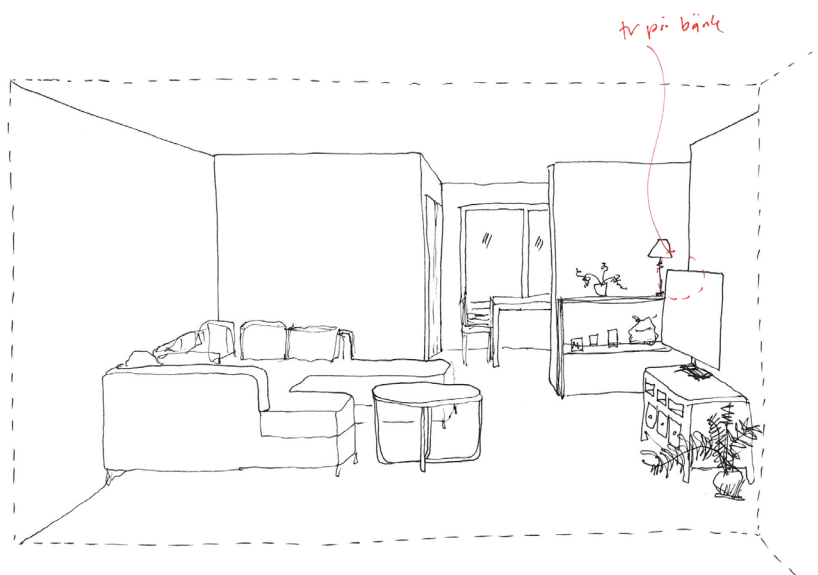

Vy lägenhet typ 2 möblerat som boende 4

Plan och vy boende 5

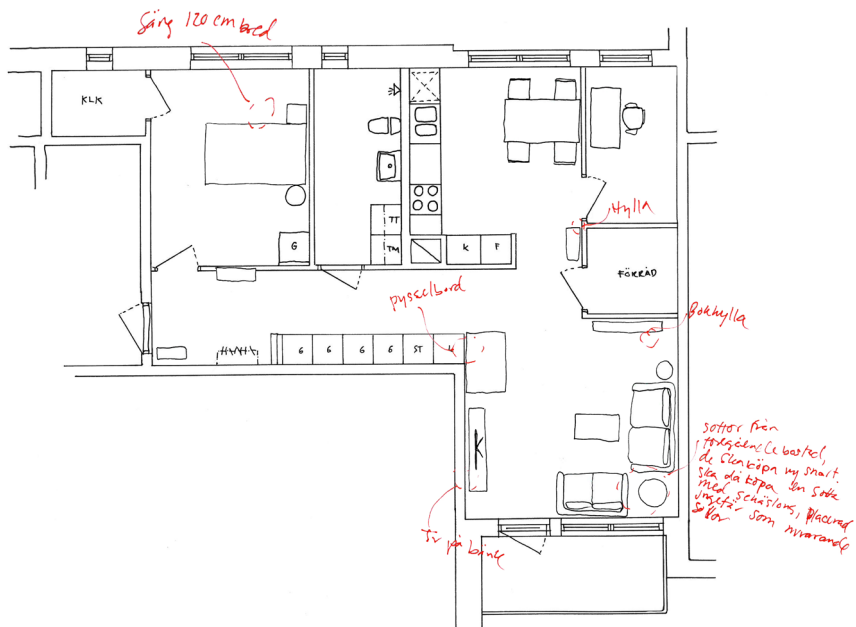

Planlösning lägenhet typ 2 möblerat som boende 5

Vy lägenhet typ 2 möblerat som boende 5

Plan och vy boende 6

Planlösning lägenhet typ 2 möblerat som boende 6

Vy lägenhet typ 2 möblerat som boende 6

JM Brf Flottiljen, Lomma

I intervju med arkitekterna Märten Belin och Josef Lindh berättar de att projektet Lomma Hamn Kv 14 (som senare kom att heta Brf Flottiljen) var ett projekt för JM som börjades projekteras 2013. Eftersom Här! har ramavtal (garanterade projekt) med JM var det en självklarhet att de skulle rita projektet när det kom in till kontoret. Ett krav från JM var att de ville ha takvåningar istället för takterrasser för att bygget skulle bli billigare att bygga. En annan förutsättning var att JM ville ha en snabb byggprocess och en smidig diskussion med stadsbyggnadskontoret i Lomma. Detaljplanen för området var styrande, och arkitekterna beslöt sig snabbt att hålla sig till den men ändå försöka ge husen ett eget uttryck. De valde att försöka bena ut vad som var viktigast för projektets karaktär och kom fram till att färgerna var viktigast, och valde därför att ha med många av detaljplanens föreslagna färger. Tanken var att rita ett projekt som avvek från standardmallen men som kunde byggas av standardkomponenter. Målet var att göra ytsmarta lägenheter som var något mindre än vanliga bostadsrätter. Ett givet krav från JM var att de ville ha inritat två placeringar för Tv i vardera lägenhet eftersom de sett önskemål om det från sina tidigare kundundersökningar.

Bild 15-16: Brf Flottiljen

Plan med lägenhetsfördelning av JM Brf Flottiljen

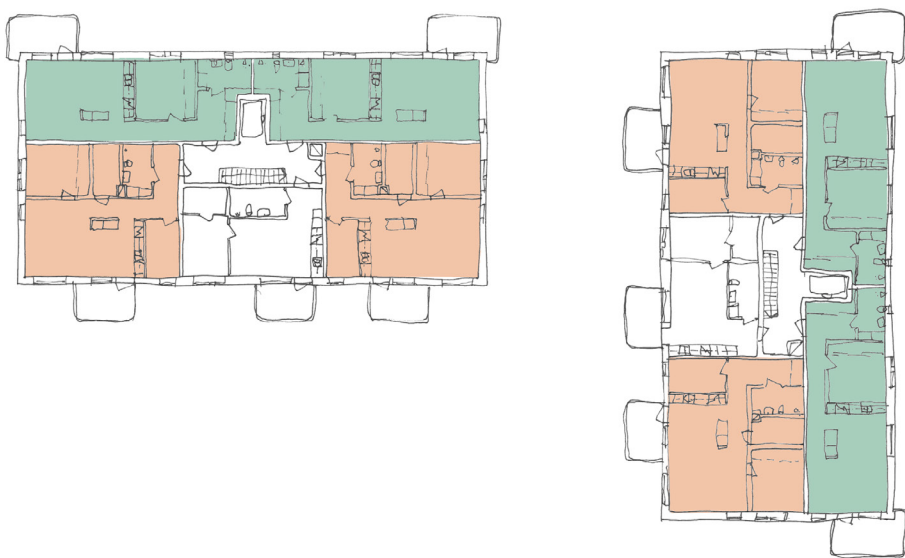

Bild 18: planer JM Brf Flottiljen hus 3 och 4, grön färg markerar lägenhet typ 3 och orange färg markerar lägenhet typ 4

Arkitekterna Märten Belin och Josef Lindh om JM Brf Flottiljen

Målgrupp

De såg den framtida boenden som en välbeställd medelklass med visst kontrollbehov att bestämma själv över ytskikt och vissa val interiört. När de skulle rita fick de en lägenhetsfördelning av JM som bestämde vilken typ av lägenheter och hur många av varje som skulle byggas.

Fördelar med lägenheten

Lgh typ 3: lägenheterna är ljusa, yteffektiva och har mycket förvaring

Lgh typ 4: lägenheterna är ljusa, yteffektiva och är väldisponerade

Nackdelar/begränsningar i lägenheten

Lgh typ 3: trångt svärmöblerat vardagsrum och lång korridor

Lgh typ 4: det lilla sovrummet är väl litet, lite förvaring vid tillgänglig parsäng och svärmöblerat vardagsrum

Lägenheters förutsättningar för möblering

Belin och Lindh ser det som främst ger förutsättningar för möblering är att det finns många hela väggar och hur ljuset faller in i lägenheten. Något som kan vara svårt när det kommer till möblering är att en Tv bara har en snygg sida, och att det då ofta blir givet att sätta Tv:n mot en vägg, vilket gör att det blir svårt att göra något annat längs den väggen.

SIS/BBR

SIS och BBR styrde projektet mycket, och utan dem hade de antagligen ritat något helt annat. Särskilt kravet på avskiljbart kök har påverkat utformningen av lägenheterna. Med SIS som grund är det svårt att optimera lägenheter ytmässigt.

Om de inte ritat projektet enligt SIS hade det antagligen yteffektiviserats ännu mer. Något som begränsar möjligheterna att rita små lägenheter med SIS som standard är de fria måtten vid dörrar. Utan SIS hade det antagligen ritats mindre sovrum i lägenheter större än 55 kvm för att yteffektivisera lägenheterna mer. Avskiljbara kök hade inte heller ritats. Om rullstolen inte var den funktionsnedsättningen som allt ritades kring tror Belin att det hade ritats mindre badrum och mindre kommunikationsytor.

Mäklaren Anna Eriksson om JM Brf

Flottiljen

När Brf Flottiljen skulle säljas var Anna Eriksson på mäklarfirman Hettinger ansvarig mäklare. Lägenheterna såldes genom en 3D-modell, bofaktablad och en visningslägenhet i ett annat av JM:s färdigbyggda hus i Lomma. Målgruppen för försäljningen var bred, allt från första lägenheten till lägenheten som flyttas till efter försäljning av villan. De hade visningar i visningslägenheten varje söndag som de boende sökte sig till, de gjorde inte så mycket övrig marknadsföring. Det kom folk både från Lomma och från omkringliggande kommuner. Eriksson menar att det var lätt att sälja lägenheterna i Flottiljen för att de var kvadratsmarta lägenheter som kunde passa många.

Det Eriksson ser som de viktigaste faktorerna för lägenhetens förutsättningar för möblering som fönstersättningar och att lägenheten är flexibel, det ska kunna finnas så många funktioner som möjligt. Det är också viktigt hur balkongen nås då balkongdörren annars lätt kommer i vägen för resten av lägenhetens möblering. Eriksson menar dock att, även om möbleringsbarhet är en viktig faktor är det inte den faktor kunder värderar högst, utan de tittar snarare på ljusinsläpp, insyn, läge i huset och utsikt före de tittar på möbleringsmöjligheter. Det är också väldigt viktigt att det är tydligt vart Tv:n kan hängas/ställas, då det ofta är det som folk möblerar utifrån.

Visningslägenheten som fanns vid försäljningen av Flottiljen var ett annat av JM:s hus i området. Visningslägenheten skulle ge rätt känsla och var inredd av JM:s marknadsavdelning. Viktigt var att den var stilrent inredd och skulle passa många. Möblerna valdes för att visa möjligheterna och för att skapa hemkänsla.

Bild 17-20: bilder från visningslägenheten som användes vid försäljningen av Brf Flottiljen 2014. Bilderna kommer från en av JM:s andra lägenheter i Lomma hamn, också den ritad av arkitekt Belin.

Mäklarfirman Hettinger har sålt flera av lägenheterna i Flottiljen en andra gång. Det har gått olika bra, och Eriksson menar på att det påverkar väldigt mycket vilka möbler som den nuvarande boenden har möblerat med. En lägenhet som hon har sålt nyss (som även jag har gjort intervju i) var möblerad med en väldigt stor soffa. Det gjorde att många spekulanter tyckte att lägenheten såg trång och liten ut, och gjorde att de backade. Det Eriksson då gjorde på visningen var att hur planen var möblerad på bofaktabladen och bilder från tidigare försäljningar av samma lägenhetstyp. Den lägenheten var möblerad annorlunda och upplevdes luftigare och mindre trång, något som gjorde att många spekulanter blev mer positivt inställda. Eriksson har aldrig sålt en lägenhet som det gjorts en home styling till, men ger alltid råd till säljaren inför fotografering och visning. Hennes viktigaste råd är att städa undan ”onödiga” möbler för att lägenheten ska upplevas som större.

Bild 21-22: lägenhet typ 4 såld vid två olika tillfällen, ena gången möblerad med stor soffa (boende 13), andra gången möblerad med mindre soffa. Försäljningen av lägenheten med mindre soffa gick enklare än för den med större soffa.

I säljmaterialet är det viktigast att sälja in känslan och ge en bra stämning, men det viktigaste är att planlösningarna är tydligt presenterade eftersom det är det kunden vill titta på.

Pernilla Magnussons (marknadsansvarig på JM) tankar om visningslägenheten:

”Vi ville göra en mysig och gemytlig lägenhet. Inte bara dyra saker utan blandat så att våra kunder själv kan skapa sig ett likande hem om de vill. Kanske ta lakan från HM istället för superdyra från Miljögården men ändå nya o trendiga material typ linne. Minns att detta var det kunder som partade om och blev glada att det bara var HM. Vi ville blanda nytt och gammalt för att visa att man kan göra fint med lite gammalt arvegods och lite nytt. Vi vill ha det ljust och fräscht och luftigt!” (Magnusson, 2019).

Bostadsfakta Flottiljen - bofaktakatalog

Till försäljningen av Brf Flottiljen togs en bofaktakatalog fram där alla lägenheter presenterades för potentiella köpare i så kallade bofaktabladd. Planerna i bofaktabladen är möblerade av reklambyrån Ranelids utifrån underlag tillhandahållet från Här!. Det gjordes två kataloger, en med lägenheterna och en med tillval möjliga för köparen av till exempel klinker i badrummet och utrustning i köket. I varje katalog finns flertalet bilder som förmedlar stämning och atmosfär.

Mäklaren Anna Eriksson framhäver vikten av bofaktabladen. Eftersom den första visningen av lägenheten sker online på JM:s hemsida finns inte möjligheten för mäklaren att ”sälja in” lägenheten som på en traditionell visning, och då är det av yttersta vikt att bofaktabladen är så representativa som möjligt, eftersom bofaktabladen då skapar ett intresse hos kunden. Bofaktabladen använder kunden för att jämföra lägenheter och få en bild av storleken på lägenheten, till exempel. Därför är det viktigt att det inte är för stora eller för många möbler på planerna, och att de känns rätt i tiden. Eriksson är lite skeptisk till möbleringarna på bofaktabladen på Flottiljen, de är övermöblerade och vissa möbler känns utdaterade och omoderna. Säljer inte bofaktabladen på webben, säljer inte lägenheten alls så det är väldigt viktigt att bofaktabladen framhäver lägenhetens goda kvaliteter.

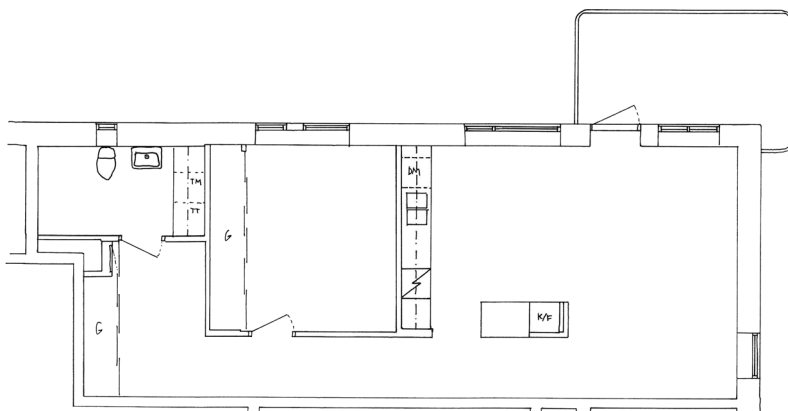
Överst: bild 23 från JM:s bofaktakatalog. Underst: bild 24-26: bilder från JM:s inredningskatalog

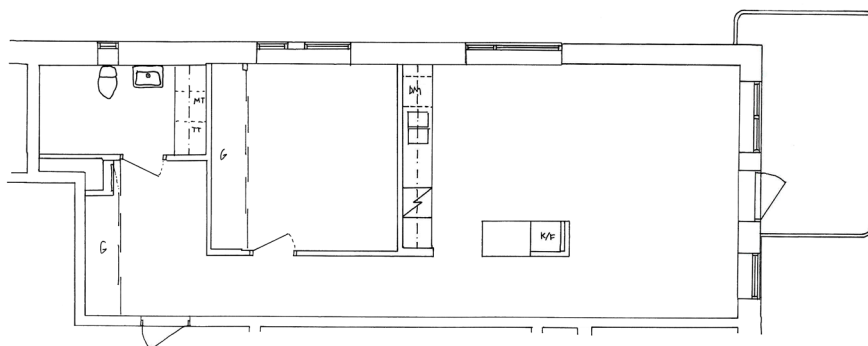
Bild 25 -27: bilder från JM:s inredningskatalog

Lägenhet typ 3 JM Brf Flottiljen, 66 kvm

Plan

Plan lägenhet typ 3 med balkong på långsidan

Plan lägenhet typ 3 med balkong på gaveln

Tillgänglighet lägenhet typ 3

Jan-Erik Johansson har inga kommentarer gällande tillgängligheten, det är en välfungerande lägenhet ur tillgänglighetssynpunkt.

Förutsättningar från Svensk Standard (SIS)

Arkitekt Belin och jag har gått igenom vad som i SIS har gett förutsättningarna för lägenhet typ 3 (Brf. Flottiljen, JM, 66 kvm) som sammanställs nedan:

Sovrummet – anpassat för en säng i parställning enligt SIS

Kökets bredd – anpassat för bord med fem platser varav en rullstol (för de två som bor där + två gäster)

Klädstångslängd – antalet garderober beror på klädstångslängd för en lägenhet avsedd för två personer

Badrummets storlek – badrummet är det minsta som är godkänt enligt SIS, ritat med JM:s PAF:ar (en PAF är en av JM specificerad lösning på allt från infästningar på fönster till badrumsmoduler)

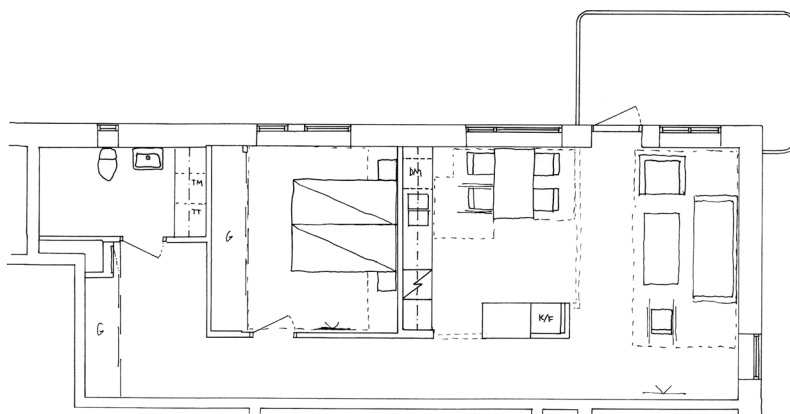
Kökets längd – i SIS finns krav på kökslängden som till den här lägenheten innebär att köket måste ligga i vinkel. Med andra krav hade köket bara kunnat ligga längs sovrumsväggen och då gett andra förutsättningar för möblering av vardagsrummet

Korridorens bredd – anpassad för vändmått för rullstol

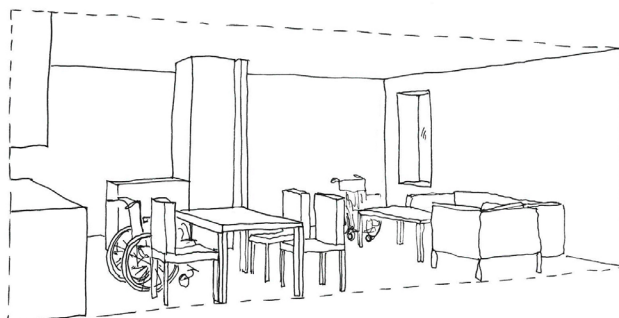
Fönstersättning kök – beror på var den avskiljande väggen mellan kök och vardagsrum kan möta ytterväggen

Placering balkongdörr – beror på friytor i soffgruppsfiguren exempelmöbleringarna

Plan och vy lägenhet typ 3 med balkong på långsidan, bygglovsmöblering

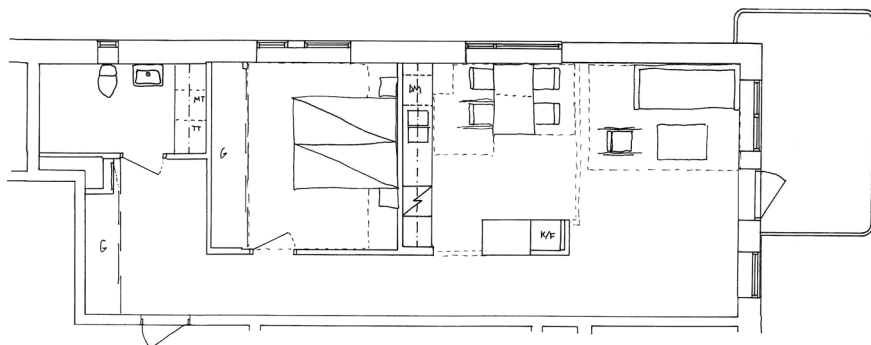

Planlösning lägenhet typ 3 med balkong på långsidan med bygglovsmöblering

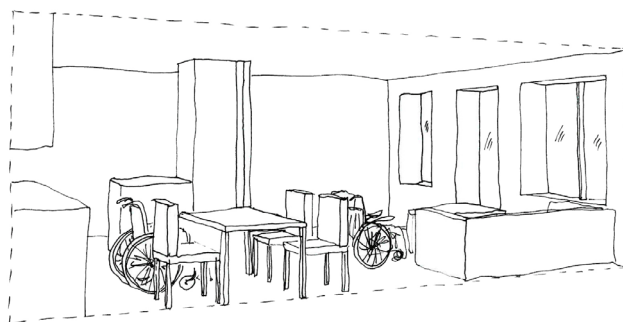

Vy lägenhet typ 3 med balkong på långsidan bygglovsmöblering

Plan och vy lägenhet typ 3 med balkong på gaveln, bygglovsmöblering

Planlösning lägenhet typ 3 med balkong på gaveln med bygglovsmöblering

Vy lägenhet typ 3 med balkong på gaveln bygglovsmöblering

Boendeintervjuer lägenhet typ 3

(JM Brf Flottiljen Lomma, 66 kvm)

Nedan presenterar jag de intervjuade boende i lägenhet typ 3 och deras tankar om sitt boende.

Boende 7

Ensamboende i 70-årsåldern, pensionär. Intervju genomförd 2019-03-04 i den boendes egen bostad

Boende 8

Ensamboende i 45-årsåldern, arbetar som platschef på tryckeri. Intervju genomförd 2019-03-05 i den boendes egen bostad

Boende 9

Särboende i 60-årsåldern. Intervju genomförd 2019-03-15 i den boendes egen bostad

Boende 10

Ensamboende i 55-årsåldern, gymnasielärare. Intervju genomförd 2019-03-15 i den boendes egen bostad

De boendes val av lägenhet och bostadsområde

De boende ville flytta till området för att det var nybyggt och för att området var trevligt och låg nära havet. Hur ljuset föll in i lägenheterna och var i husen de låg var viktiga faktorer i valet av lägenhet.

En av de boende lyfter att hen valde den här lägenheten på grund av utsikten och väderstrecket på balkongen, och prioriterade det högre än antal rum. Hen tittade även på lägenheter med tre rum och kök, men valde att bo i två rum och kök på grund av balkongens läge, som i den här lägenheten låg i söder.

När en boende valde lägenhet fanns inte så många lägenheter kvar att välja på, och tittade på den här och en annan tvåa. Valde den här för att den hade en mycket bättre planlösning där rummen grenar från en neutral kommunikation, i den andra lägenheten nåddes sovrummet från kök/vardagsrum.

Målgrupp

De boende tror att målgruppen för projektet är barnfamiljer, pensionärer och ensamstående. De boende påverkades inte nämnvärt av de slogans som finns runt om byggplatserna i området som till exempel *"semesterkänsla året om"* och *"250 steg till havet"*. De boende sig inte om bilderna i prospektet. De boende upplever att huset förmedlar en enkelhet samtidigt som det är färgstarkt. Huset är inget överdådigt utan ganska småskaligt i enkelhet. De boende lyfter att de tycker huset är fint, att det har fina färger och träpartier.

Fördelar och nackdelar/begränsningar i lägenheten

De boende framhäver den öppna planlösningen som en stor fördel. Lägenheten upplevs som rymlig. De boende lyfter också att köket kanske hade kunnat ligga i vinkel för att göra det enklare att möblera i vardagsrummet. Som nackdelar nämner de boende trafiken utanför, då många av de som kör utanför inte håller fastighetsbegränsningarna (30km/h). De boende lyfter att det är svårt att möblera i lägenheten för att det inte finns så många fria väggar. Hallen är också svår att möblera tycker de boende, den är för stor för att inte göra någonting med men för liten för att få plats med så mycket. Samma sak gäller korridoren. De boende ser också vissa tekniska kvaliteter som nackdelar, som att det är utanpåliggande vattenledningar och att det låter mycket genom ventilationen. En boende nämner att det är svårt i hens lägenhet att ställa sängen längs fönsterväggen eftersom den då krockar med fönstret (hen har möblerat rummet med enkelsäng, dock ej 90 cm bred utan 105 cm bred.). En boende nämner de hårda väggarna som är svåra att borra i som en nackdel.

Förändringar av de boende

Inga stora förändringar har gjorts av de boende. En boende har valt att flytta städskåpet inne i garderoben i hallen då hen inte vill visa upp alla städattiraljer när gäster kommer. En boende har tapetserat i sovrummet, i övrigt inga förändringar.

Val av möbler/möblering

Två boende har tagit med sig alla möbler utom matbord från tidigare bostad, de övriga två har införskaffat alla möbler efter inflytt. Alla boende förutom en har möblerat såhär sedan inflytt. De boende är överens om att lägenheten hade varit lättare att möblera om kyl/frys-delen varit svängd 90 grader eftersom den då hade gett rummet en till vägg att möblera mot alternativt sätta upp en Tv på. En boende lyfter att det inte fungerar att ha en Tv på den långa väggen på grund av hur solen faller in genom fönstret på gaveln. Samtliga boende förutom en har möblerat efter Tv: n. För en boende var det viktigt att Tv:n inte styrde möblerna, för hen var det viktigare med umgängesytan. Hen tyckte det var viktigt att Tv:n har en bra placering som fungerar, men den ska inte ta mest plats. Två av fyra boende har möblerat utifrån Tv:n i vardagsrum.

Samtliga boende förutom en upplever det som svårt att möblera i lägenheten. En boende upplever det dock svårt att möblera på ett annat sätt än på vilket hen har gjort. En boende lyfter att vardagsrummet är lite för djupt för att möblera med Tv på väggen mot trapphuset. Hen har nu placerat soffan en bit in i rummet för att avståndet till Tv:n skall bli bra, något som hen upplever krymper rummet. De boende tyckte det var lätt att placera matbordet, och de har alla gjort likadant bortsett från att en boende har ett runt bord medan de andra har rektangulära.

Två boende hade inga möbler med sig från tidigare bostad, och lägenheten har påverkat mycket vilka möbler de har valt. De mätte ut överallt innan de köpte möbler. För två boende var det viktigt att anpassa valet av möbler till storleken på rummen, de ville inte att det skulle kännas för övermöblerat. En boende hade hjälp av en vän som ägde möbelfirma att välja ut möbler som kunde få plats. Hade lägenheten varit större hade hen velat ha en större soffa, men fick välja en mindre för att den skulle få plats. Hen lät också tillverka ett eget skrivbord för att det skulle få plats. Hen bodde tidigare i en fyra, men valde att så fort hen visste att hen skulle flytta att göra sig av med möblerna för att börja på något nytt i den nya lägenheten.

SIS/BBR

Ingen av de boende vet vad SIS/BBR är och hur det har påverkat utformningen av deras bostad. Ingen av de boende hade velat ha en vägg mellan kök och vardagsrum. Alla de boende förutom en har möblerat olikt SIS möbleringen på bygglovet, medan den sista har möblerat ungefär som det var gjort på bygglovet. De boende lyfter att de gärna sett en större flexibilitet i hur stora rummen är.

Bofaktakatalogens betydelse

De boende har olika syn på bofaktabladdens betydelse. För samtliga utom en var möbleringen av mindre vikt, men den boenden tittade mycket på hur planen var möblerad innan hen flyttade in och sålde mycket av möblerna hen hade i tidigare bostad, något som hen ångrar idag. Hen upplever att det inte gick att möblera som på bofaktabladet och att hen gjort sig av med möbler därefter i onödan. Hen upplever att det kändes mer öppet som det var möblerat på bofaktabladet, hon blev besviken när det inte fungerade i verkligheten. De andra boenden tittade på hur planen var möblerad mer som ett sätt att se att allt skulle få plats, snarare än att det måste få plats exakt så som på bofaktabladet.

De boende är överens om att de övriga bilderna i bofaktabladet inte är av särskild betydelse för sitt val av bostad. En boende lyfter det att hen på grund av sitt yrke i tryckeribranschen inser att bilderna bara finns för att sälja en vision och inte är något hen tittar på.

Lägenhetens förutsättningar för möblering

De boende lyfter att fönster och dörrars placering och bröstning påverkar mest möjligheterna att möblera. De lyfter också att det är bra med genomtänkta rum med kvadratmetrar som känns motiverade och ger bra rumsproportioner. Ljusets infall i rummet nämner de också som en viktig faktor.

Boendemöbleringar lägenhet typ 3 (JM Brf Flottiljen Lomma, 66 kvm)

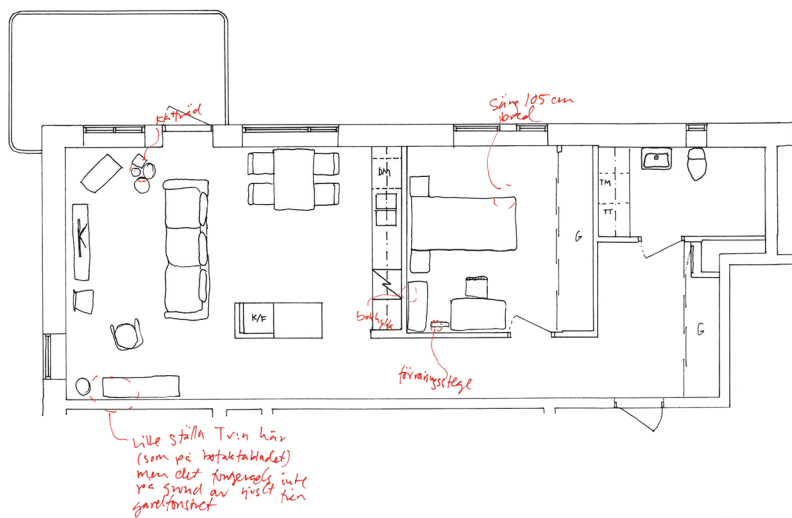
Här redovisas hur de boende möblerat sina lägenheter, i plan och i vy. Planerna är ritade av mig på underlag från Här! Vyerna är gjorda av mig med mina kommentarer i rött om vad jag sett under intervjuerna och tänkt på i efterhand när jag analyserat materialet. Här redovisas också bofaktabladen som de såg ut i bofaktakatalogen när de boende köpte lägenheterna.

Bofaktblad boende 7

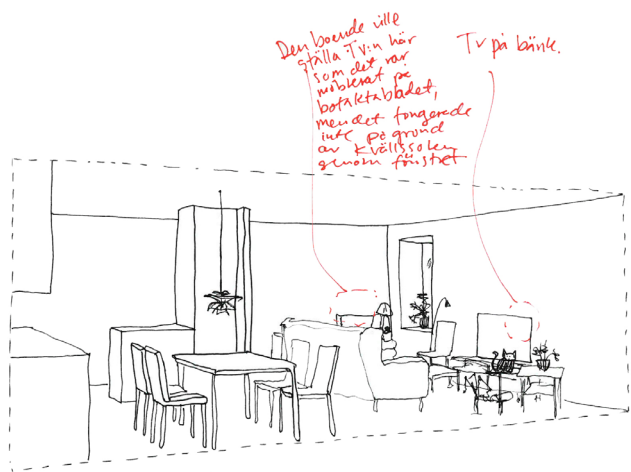

Bild 30: bofaktblad lägenhet typ 3 boende 7

Plan och vy boende 7

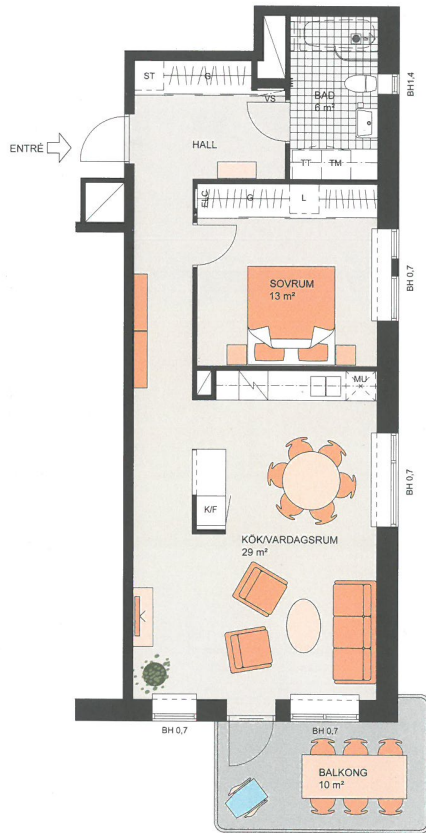
Planlösning lägenhet typ 3 möblerat som boende 7

Vy lägenhet typ 3 möblerat som boende 7

2 rum & kök, 66 m²

- Hörnlägenhet med balkong i söderläge mot framtida torg
- Rymligt sovrum med bra förvaring
- Kök och vardagsrum i öppet samband
- Generös och praktisk hall

För symbolförklaring, se flik på sista uppslaget

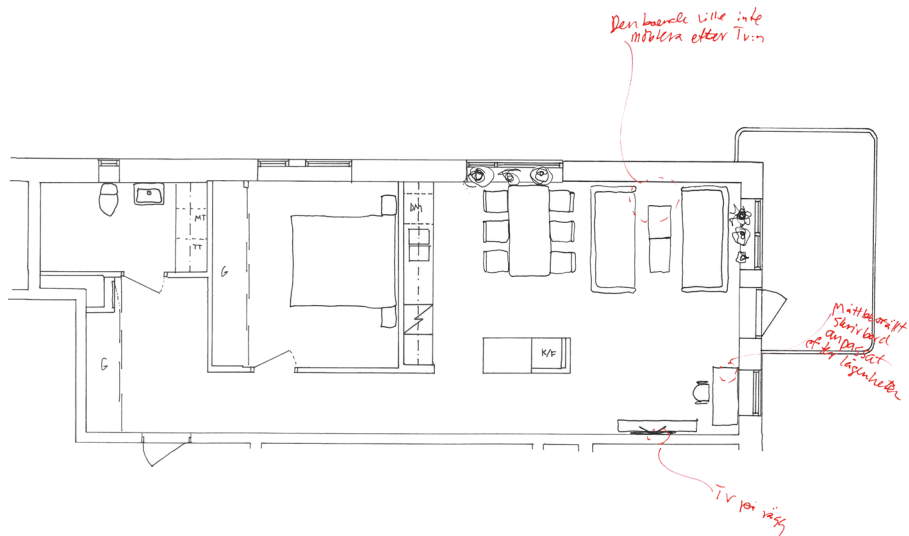

LGH NR:
4-1103, 4-1203

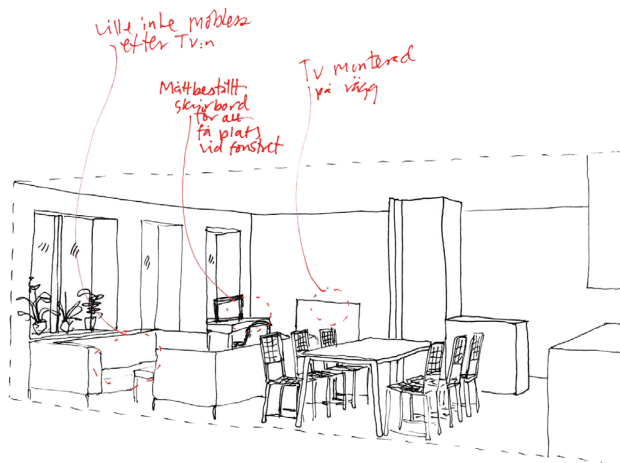
Vån. 3
Vån. 2
Vån. 1
Entréplan
Källarvåning

Bild 31: bofaktablad lägenhet typ 3 boende 8

Plan och vy boende 8

Planlösning lägenhet typ 3 möblerat som boende 8

Vy lägenhet typ 3 möblerat som boende 8

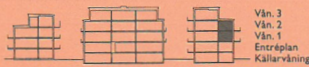
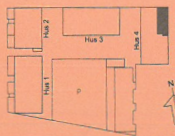
2 rum & kök, 66 m²

- Hörnlägenhet med fint ljusinsläpp och balkong mot Sjögatan
- Rymligt sovrum med bra förvaring
- Kök och vardagsrum i öppet samband
- Generös och praktisk hall

För symbolförklaring, se flik på sista uppslaget

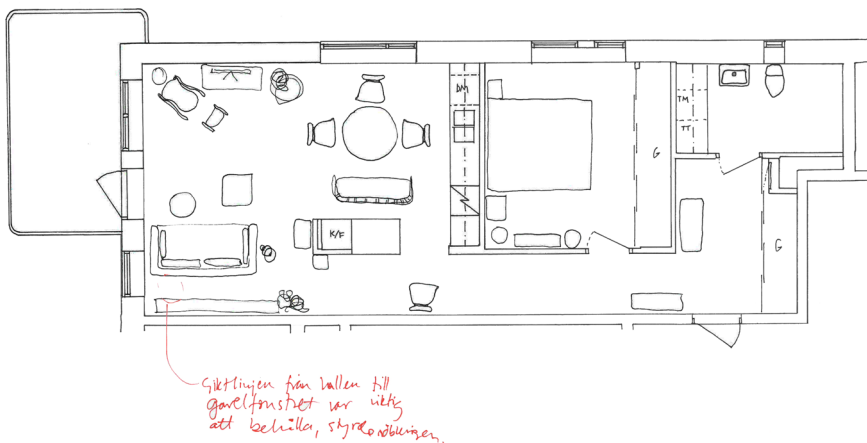
0 1 2 3 4 5 m

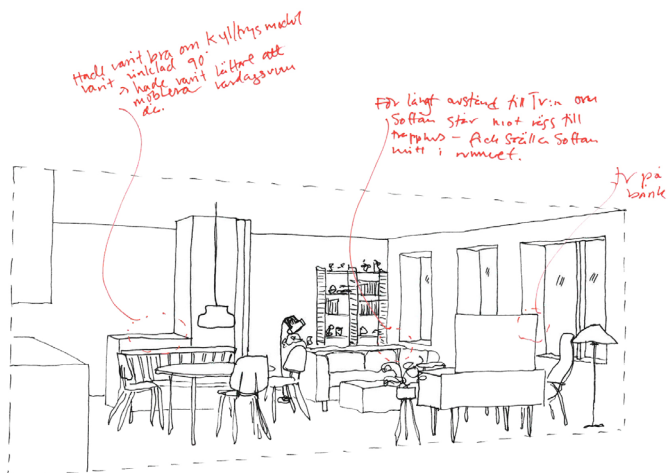
LGH NR:
4-1102, 4-1202

Bild 32: bofaktablad lägenhet typ 3 boende 9

Plan och vy boende 9

Planlösning lägenhet typ 3 möblerat som boende 9

Vy lägenhet typ 3 möblerat som boende 9

2 rum & kök, 66 m²

- Hörnlägenhet med balkong mot Sjöгатan
- Rymligt sovrum med bra förvaring
- Kök och vardagsrum i öppet samband
- Generös och praktisk hall

För symbolförklaring, se flik på sista uppslaget

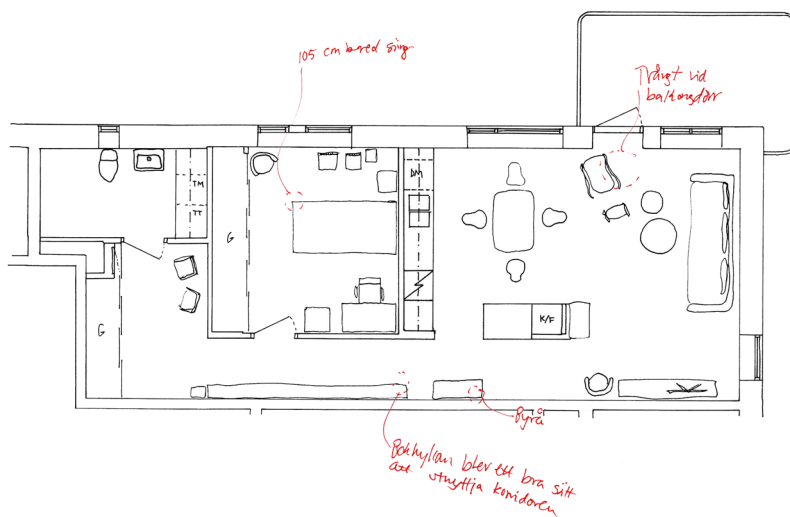
LGH NR:
3-1103, 3-1203

Vån. 3
Vån. 2
Vån. 1
Entréplan
Källarvåning

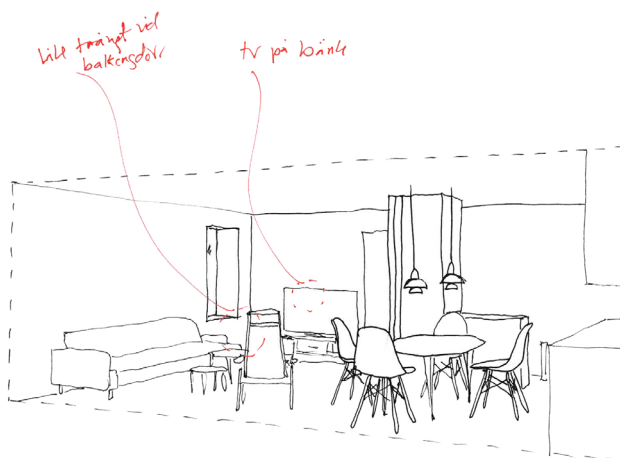
TM reserverar sig för eventuella ändringar och tryckfel. Fotografier och illustrationer är teckningar som kan avvika från verkligheten.

Bild 33: bofaktablad lägenhet typ 3 boende 10

Plan och vy boende 10

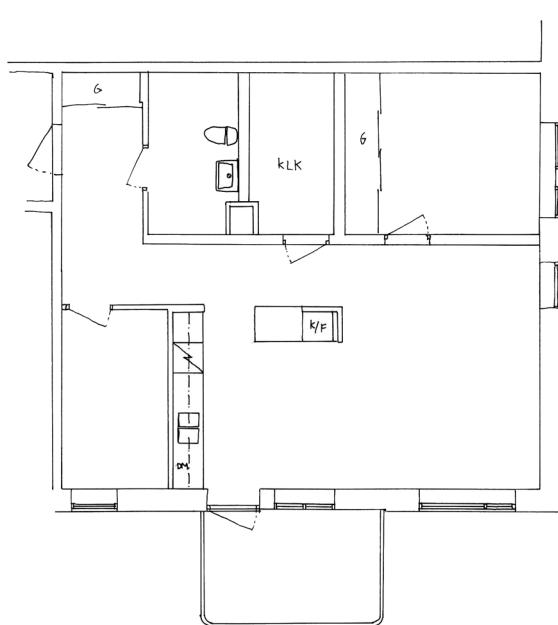
Planlösning lägenhet typ 3 möblerat som boende 10

Vy lägenhet typ 3 möblerat som boende 10

Lägenhet typ 4 JM Brf Flottiljen, 78 kvm

Plan

Tillgänglighet lägenhet typ 4

Som rullstolsburen hade Jan-Erik Johansson fått ta bort garderoberna i det stora sovrummet, men eftersom stånglängden uppfylls i klädkammaren tycker han att det är ok.

Förutsättningar från Svensk Standard (SIS)

Arkitekt Belin och jag har gått igenom vad som i SIS har gett förutsättningarna för lägenhet typ 4 (Brf. Flottiljen, JM, 78 kvm) som sammanställs nedan:

Sovrummet – anpassat för en säng i parställning med funktionsmått enligt SIS

Lilla sovrummet – anpassat för enkelsäng med funktionsmått enligt SIS

Kökets bredd – anpassat för bord med fem platser varav en rullstol (för de tre som bor där + två gäster)

Klädstångslängd – antalet garderober beror på klädstångslängd för en lägenhet avsedd för tre personer

Badrummets storlek – badrummet är det minsta som är godkänt enligt SIS, ritat med JM:s PAF:ar (en PAF är en av JM specificerad lösning på allt från infästningar på fönster till badrumsmoduler)

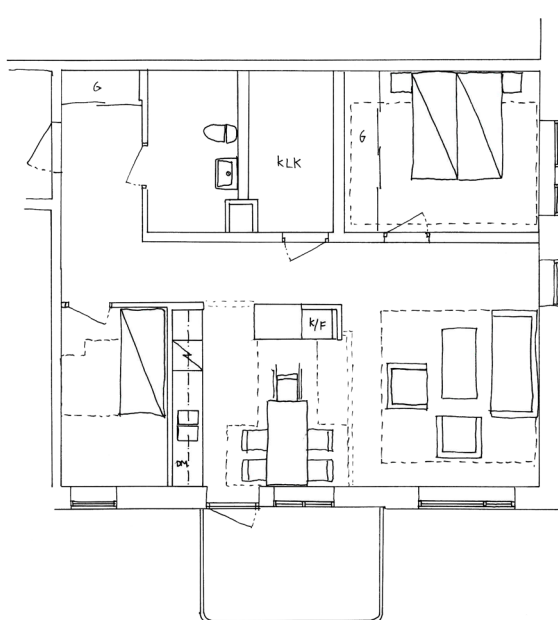
Kökets längd – i SIS finns krav på köklängden som till den här lägenheten innebär att köket måste ligga i vinkel. Med andra krav hade köket bara kunnat ligga längs badrumsväggen och då gett andra förutsättningar för möblering.

Korridorrens bredd – anpassad för vändmått för rullstol

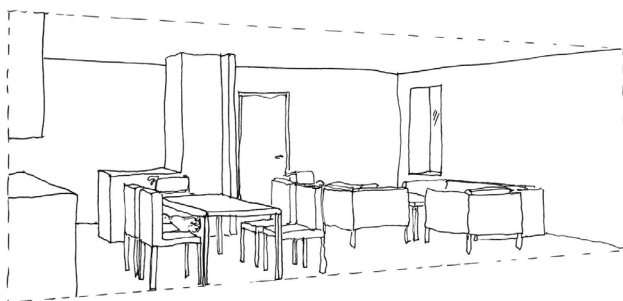
Fönstersättning kök – beror på var den avskiljande väggen mellan kök och vardagsrum kan möta ytterväggen.

Placering dörr uteplats/balkong – beror på utformningen av matplastfigurens mått och fritt mått kring dörr.

Plan och vy lägenhet typ 4 bygglovsmöblering

Planlösning lägenhet typ 4 med bygglovsmöblering

Vy lägenhet typ 4 bygglovsmöblering

Boendeintervjuer lägenhet typ 4

(JM Brf Flottiljen Lomma, 78 kvm)

Nedan presenterar jag de intervjuade boende i lägenhet typ 4 och deras tankar om sitt boende.

Boende 11

Sammanboende med vän i 20-årsåldern, studerande. Intervju genomförd 2019-03-01 i den boendes egen bostad

Boende 12

Par i 60-årsåldern, förskollärare och arbetar med tankbåtar. Intervju genomförd 2019-03-01 i den boendes egen bostad

Boende 13

Par 30 och 40 år med litet barn, jobbar som sjuksköterska och säkerhetschef. Intervju genomförd 2019-03-05 i den boendes egen bostad

Boende 14

Par 70 och 80 år, pensionerade specialpedagog och lastbilskonstruktör. Intervju genomförd 2019-03-05 i de boendes egen bostad

De boendes val av lägenhet och bostadsområde

De boende har valt att bo här för att området är nybyggt, trevligt och nära havet. De två boenden som bor i bottenplan har valt just de lägenheterna på grund av uteplatserna som var mycket större än balkongerna. En boende fick på grund av sjukdom flytta från föregående bostad för att det för hen inte längre gick att gå i trappor, hen fick genom flytten också byta arbete eftersom hen tidigare arbetat som dagmamma, något som fungerat i en stor villa men som inte fick plats i den nya lägenheten.

En boende valde området för att komma närmare barn och barnbarn.

Målgrupp

De boende tror inte det fanns en målgrupp för projektet, det är väldigt blandat vilka som bor här.

De boende tror att arkitekten har velat rita ett traditionellt, fungerande och praktiskt hus. Huset är väldigt hemtrevligt och fint med alla färgerna som gör huset levande. En boende tror det fanns en målgrupp, men upplever sig inte passa in i den. Upplever inte att den bilden JM försöker sälja in *"här säljer vi semesterkänsla"* stämmer. Tror JM riktar sig mycket mot familjer, säljer det som det barnvänliga området. De tyckte om husen, gillade färgerna. En boende upplever att det främst att det är andra Lommabor som flyttar hit, och tror målgruppen är blandad, både barnfamiljer och äldre.

Fördelar och nackdelar/begränsningar i lägenheten

De boende lyfter den öppna planlösningen som en stor fördel. Också bra ljusinsläpp och djupa fönsterkarmar lyfts. De tar också upp närheten till stranden som en stor fördel. Att lägenheten både har klädkammare inne i lägenheten och källarförråd ses som något mycket positivt. En boende lyfter den kvadratiska formen och fönstersättningar som goda fördelar. En boende nämner avsaknaden av en städskrubba som en nackdel.

De boende är överens om att det är tråkigt med utanpåliggande rör längs väggarna, dessa sprider även mycket ljud. En boende lyfter även att det är grängade gipstak som en nackdel, då det är svårt att göra rent dem utan att förstöra taket. De boende tycker också att den öppna planlösningen gör det svårt att möblera då det inte finns så många väggar att ställa möbler mot. Det hade varit lättare att möblera om köket legat i vinkel från vardagsrummet. En boende lyfter att den öppna planlösningen bidrar till att mycket tid spenderas i soffan, det är för lätt att hamna där vid alla middagar etcetera.

Förändringar av de boende

De boende har inte förändrat mycket i bostaden. En boende har lagt klinker i hallen och en boende har tapetserat en bård i köket. I övrigt inga förändringar.

Val av möbler/möblering

De boende är överens om att det är svårt att möblera i den öppna planlösningen. Två boende har köpt nya soffor sedan inflytt. De är överens om att det är avsaknaden av hela väggar som gör det svårt att möblera.

Samtliga boende har möblerat så här sedan inflytt. Samtliga boende har möblerat vardagsrummet efter Tv:n.

Två boende ville skapa en tydlig avgränsning mellan kök och vardagsrum, och ställde därför soffan med ryggen mot köket för att skapa två rum i den öppna planlösningen. De ville inte att man skulle kunna sitta i soffan och titta rakt in i köket.

En boende hade med sig alla möbler från föregående bostad. Eftersom soffans rygg var ganska hög var det svårt att hitta en bra placering för den. Den nya soffan kommer anpassas efter lägenhetens förutsättningar. En boende har sedan inflytt köpt ny soffa, och valde soffa utifrån lägenhetens förutsättningar. Hade en annan soffa förut med divan på andra sidan, men eftersom den avgränsade rummet mycket valde de därför en soffa med schäslong längs fönstret när nytt soffköp skulle göras.

En boende fick på grund av att tidigare bostad var en stor villa göra sig av med en del möbler när de skulle flytta in. Innan inflytt ritade de upp lägenheten och mätte upp exakt hur alla möbler skulle stå. De skaffade efter hand två fåtöljer också för att slippa sitta och titta på Tv med huvudet vridet 90 grader. När de flyttade in satte de in möblerna exakt enligt sin ritning. De hade räknat med att kunna ställa möblerna ända in till väggen vid fönstren, men kunde inte på grund av radiatoren som inte syntes på ritningen. De är nöjda med sin möblering, men kommer byta ut fåtöljerna när de blir äldre för att det i dagsläget är väldigt trångt. I lägenheten behövs många sittplatser när barn och barnbarn är med. De valde möbler att ta med vid flytt utifrån vilka som skulle få plats i nya lägenheten enligt ritningen de gjorde. De hade mycket ärvda möbler som de gav bort till sonen. De ville att det skulle vara ett samband mellan kök och vardagsrum utan avspärrning. Det blev en korridor över till Laminostolen, något som de senare uppskattade för att den passade bra till att bygga med lego tillsammans med barnbarnen.

SIS/BBR

Ingen av de boende vet vad som är reglerat av SIS/BBR i sin bostad. Ingen av de boende har möblerat precis som SIS-möbleringen. Flera av de boende lyfter att de tycker SIS-möbleringen i vardagsrummet innehåller för många möbler. De boende lyfter också att de ju köpt en lägenhet med öppen planlösning, hade de velat ha ett avskilt kök hade de valt en sådan lägenhet.

Bofaktakatalogens betydelse

Samtliga boende förutom en tittade inte så mycket i bofaktakatalogen utan tittade mest på planerna. Möbleringen på planerna påverkade inte dem i valet av möbler särskilt mycket, förutom att en boende fick inspiration att ställa soffan med ryggen mot köket. En boende lyfter att de inte upplevde möbleringen på bofaktabladet som bra eller genomtänkt.

För en boende var bofaktakatalogen mycket viktig. När de först fick se lägenheten blev de besvikna för att allt inte var så fint som i katalogen och i visningslägenheten de varit inne i mycket innan köpet. Bofaktakatalogen inspirerade mycket till vilka möbler de kommer köpa i framtiden. På bofaktabladet var det möblerat med ett runt matbord, de letade länge efter det liknande men hittade inget bra så fick välja ett rektangulärt istället.

En boende lyfter att hen inte blev inspirerad av katalogen och tycker att om det ska finnas bilder i katalogen borde det vara på faktiska lägenheter eller visualiseringar på sådana. Om hen bara hade sett bygglovsritningen hade hen nog inte köpt lägenheten. Bofaktabladet gjorde att det var lättare att förstå hur lägenheten såg ut och bofaktan fick lägenheten att se mer attraktiv ut. Färgerna på planerna är viktiga för att tydliggöra vad som är vad. Känslan JM säljer in i bofaktakatalogen är inte den som upplevs. De boende upplever att projektet förmedlats med fokus på arkitekturen i bofaktabladet, huset känns inte massproducerat. De tillade mest visualiseringarna på själv huset, inte de övriga bilderna på sushi, badväskor, espressomaskiner etcetera.

Lägenhetens förutsättningar för möblering

De boende lyfter hela väggar, fönstrens bröstning, hur ljuset faller och rummens proportioner som förutsättningar för möblering.

Boendemöbleringar lägenhet typ 4 (JM Brf Flottiljen Lomma, 78 kvm)

Här redovisas hur de boende möblerat sina lägenheter, i plan och i vy. Planerna är ritade av mig på underlag från Här! Vyerna är gjorda av mig med mina kommentarer i rött om vad jag sett under intervjuerna och tänkt på i efterhand när jag analyserat materialet. Här redovisas också bofaktabladen som de såg ut i bofaktakatalogen när de boende köpte lägenheterna.

Bofaktablad boende 11

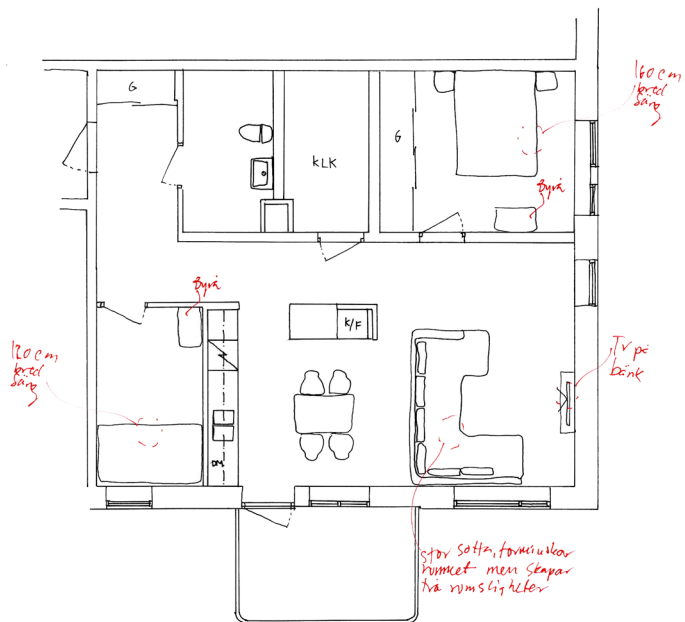
3 rum & kök, 78 m²

- 3:a med balkong i söderläge mot gården
- Hörnlägenhet med fint ljusinsläpp
- Rymligt sovrum med bra förvaring
- Stor klädskåp
- Kök och vardagsrum i öppet samband
- Generös hall med bra förvaring i skjutdörrsgarderob

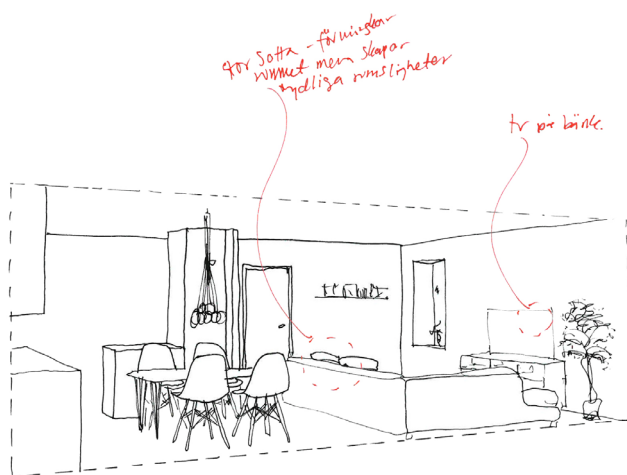

Bild 34: bofaktablad lägenhet typ 4 boende 11

Plan och vy boende 11

Planlösning lägenhet typ 4 möblerat som boende 11

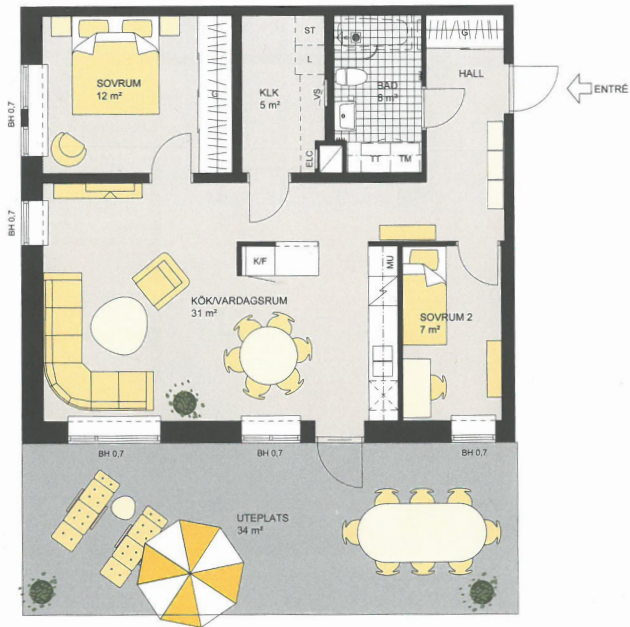

Vy lägenhet typ 4 möblerat som boende 11

3

rum & kök, 78 m²

- 3:a i markplan med stor uteplats i söderläge mot gården
- Hörnlägenhet med fint ljusinsläpp
- Rymligt sovrum med bra förvaring
- Stor klädkammare
- Kök och vardagsrum i öppet samband
- Generös hall med bra förvaring i skjutdörrsgarderob

För symbolförklaring, seflik på sista uppslaget

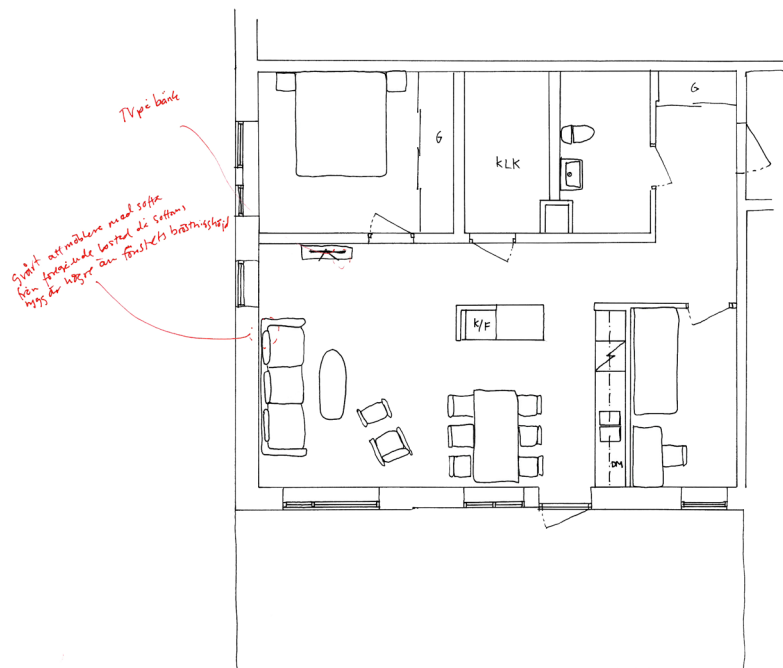
LGH NR:
3-1004

Vån. 3
Vån. 2
Vån. 1
Entréplan
Källarvåning

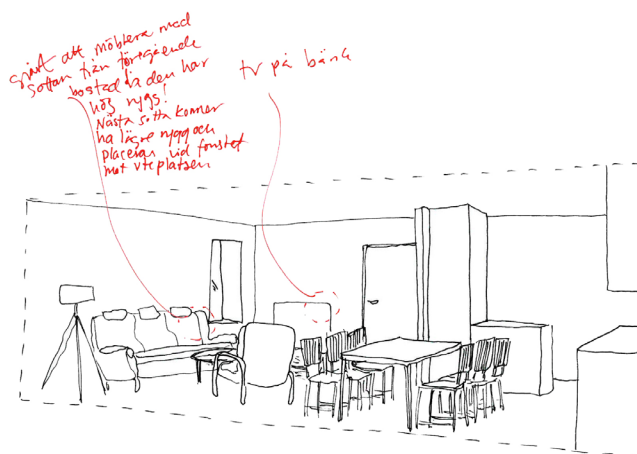
††† reserverar sig för eventuella ändringar och tryckfel. Fotografier och illustrationer är rdbilder som kan avvika från verklighet

Bild 35: bofaktablad lägenhet typ 4 boende 12

Plan och vy boende 12

Planlösning lägenhet typ 4 möblerat som boende 12

Vy lägenhet typ 4 möblerat som boende 12

3 rum & kök, 78 m²

- 3:a med balkong i söderläge mot gården
- Hörnlägenhet med fint ljusinsläpp
- Rymligt sovrum med bra förvaring
- Stor klädkammare
- Kök och vardagsrum i öppet samband
- Generös hall med bra förvaring i skjutdörrsgarderob

För symbolförklaring, se flik på sista uppslaget

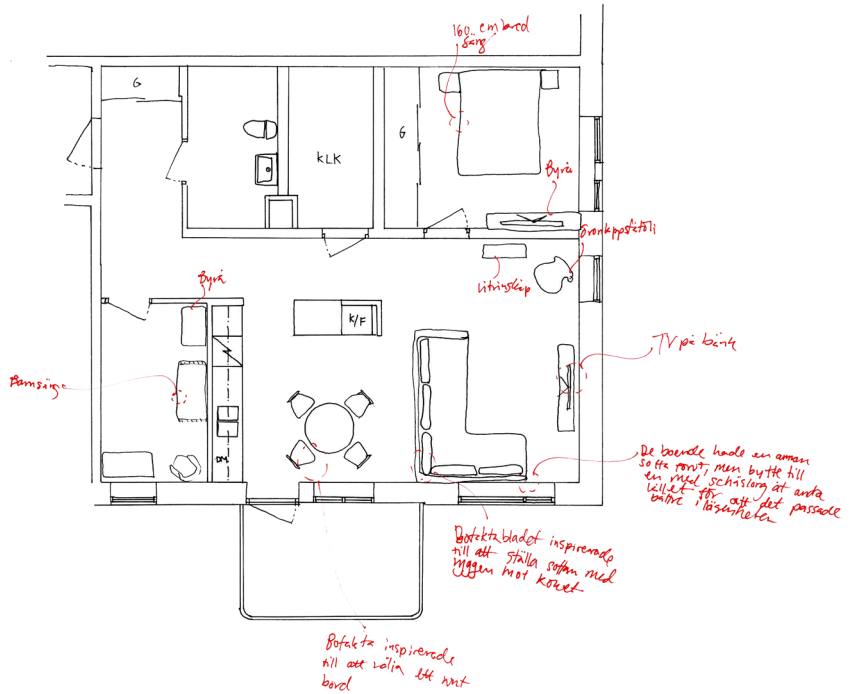

LGH NR:
3-1104, 3-1204

Vån. 3
Vån. 2
Vån. 1
Entréplan
Källarvåning

Bild 36: bofaktablad lägenhet typ 4 boende 13

Plan och vy boende 13

Planlösning lägenhet typ 4 möblerat som boende 13

Vy lägenhet typ 4 möblerat som boende 13

3 rum & kök, 78 m²

- 3:a i markplan med stor uteplats i söderläge mot gården
- Hörnlägenhet med fint ljusinsläpp
- Rymligt sovrum med bra förvaring
- Stor klädkammare
- Kök och vardagsrum i öppet samband
- Generös hall med bra förvaring i skjutdörrsgarderob

För symbolförklaring, se flik på sista uppslaget

LGH NR:
3-1002

Vån. 3
Vån. 2
Vån. 1
Entréplan
Källarvåning

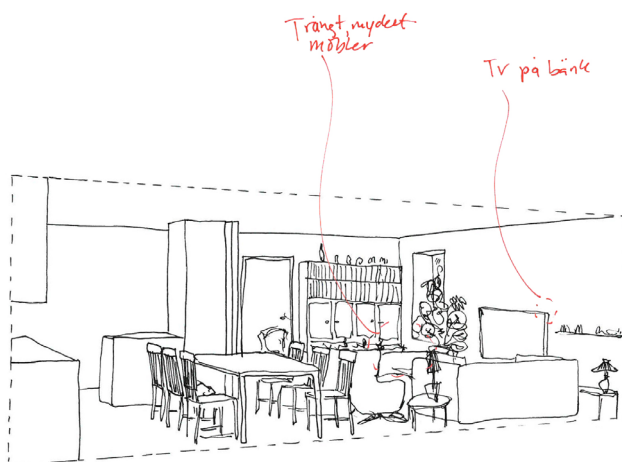
JM reserverar sig för eventuella ändringar och tryckfel. Fotografier och illustrationer är bilder som kan avvika från verkligheten.

Bild 37: bofaktablad lägenhet typ 4 boende 14

Plan och vy boende 14

Planlösning lägenhet typ 4 möblerat som boende 14

Vy lägenhet typ 4 möblerat som boende 14

DISKUSSION

Jag upplever att det finns ett slags konsensus inom arkitektkåren om att spelreglerna för dagens byggande inte gynnar de aktörer som är delaktiga vid bostadsproduktionen, med undantag för de som ska göra vinst. Entreprenadformen totalentreprenad gör att mycket av kvaliteterna som arkitekten hade velat rita försvinner till förmån för billigare byggande och mer normativa lägenheter. Det ger dock sällan en billigare lägenhet för brukaren, snarare en vinst för beställaren. Det gör det också svårt att möta den kritik som arkitekter ofta får, eftersom det många gånger inte rör sig om beslut som arkitekten har fattat. Projekt börjar ofta med storartade idéer om hållbarhet och vackra material, men bantas efterhand ner till att det är svårt att hitta ursprungskvalitéerna i slutresultatet. Det ritas ofta efter beställarens plånboks och vinstmarginalers skull och jag anser att det är något som blivit fel i systemet när ekonomi och vinstkrav avgör hur bostäder utformas.

Karin Milles, stadsarkitekt i Norrköping, skriver i sin artikel *"Hur tänkte vi egentligen?"* följande:

"Det måste gå att förena kvalitativ arkitektur med en ekonomisk vinst. Kanske måste man sänka sina vinstkrav en aning, men i gengäld få till en bebyggelse som också berikar platsen och stadslivet. Att satsa på kortsiktiga, ekonomiskt rationella lösningar gynnar ingen, vare sig de som bor där eller de som driver företag, äger fastigheter och investerar långsiktigt i platsen. Det som byggs ska väl ändå berika stadsrummet, inte försämra det?"
(Milles 2019)

Jag anser att Milles kommer åt många relevanta frågor i sin artikel, men jag menar att det inte är arkitektens roll att säga att beställaren skall sänka sina vinstkrav för att ge bättre ekonomiska förutsättningar för att skapa bättre arkitektur. Det måste komma från instanser högre upp i kedjan. Som exempel skulle arbetet med detaljplaner kunna göras mer genomtänkt för att säkerställa att den mark som någon köper för exploatering har goda förutsättningar för ett hållbart bostadsbyggande. Detaljplanen för Nymfen, till exempel, tillät byggnation för bostäder på hela den yta där hus b (där lägenhet typ 1, 52 kvm) ligger. Eftersom LKF ville ha många små lägenheter och samtidigt utnyttja så stor del av byggrätten som möjligt gjorde arkitekterna sitt bästa för att möta beställarens önskemål, vilket resulterade i att lägenheterna blev väldigt djupa och mycket yta gick åt till kommunikation. Jag tror att om kommunen från början hade ritat en annorlunda detaljplan med begränsningar i vad som fick byggas, som att en viss procentsats av byggrätten fick bebyggas, hade det antagligen varit ett annat hus som stod där idag.

Mårten Belin är också med i debatten kring vilken arkitektur som produceras i dagens Sverige. I artikeln *Vi bygger mer kortsiktigt än någonsin* skriver han:

”Villkoren för svensk arkitektur och i synnerhet bostadsarkitektur sätts av en mängd förhållanden som arkitekter inte råder över. De ekonomiska ramarna som finns sätts av bostadskonsumenternas betalningsvilja och betalningsförmåga. Finansiering, markpriser, byggkostnader, vinstkrav, subventioner: Allt sätter en ekonomisk ram inom vilken vi måste hålla oss. Till det kommer en stor mängd myndighetskrav som är starkt kostnadsdrivande.” (Belin 2019)

Och

”Men för att på bred front höja kvaliteten på det som byggs i Sverige, behöver spelreglerna ändras. Vi behöver se över vilka krav som ställs på nya byggnader. Under ett sekel har vi lagt till och lagt till, men aldrig tagit bort krav som ställs på byggnadsverk. Vi har på bred front nedprioriterat estetiska och arkitektoniska frågor till förmån för funktion, säkerhet, ekonomi och komfort. Vi har höga krav på en rad tekniska områden och ändå bygger vi mer kortsiktigt än någonsin. Att ändra på detta är inte något arkitekter kan göra inom ramen för sina uppdrag. Det är en uppgift för hela samhället, från politiker till oss alla som bor och verkar i husen.” (Belin 2019)

Jag anser att Belin lyfter en viktig aspekt i sin artikel. Debatten om ”fula hus” har som jag ser det sin grund i hur dagens byggprocess ser ut. Att spelreglerna måste ändras för att säkerställa goda arkitektoniska kvaliteter anser jag är väldigt viktigt. Med dagens alla krav och regler måste vi hitta nya sätt att säkerställa goda arkitektoniska kvaliteter.

Nasim Rahsepar skriver i artikeln ”Lägenheterna är rekordmånga men väntan på bostad är lång” publicerad i *Sydsvenskan* den 8/1 2018 att det tar minst 1137 dagar att få ett förstahandskontrakt på en lägenhet i Skåne via boplats syd, den sida som förmedlar flest lägenheter i Skåne. Daniel Rydén skriver i artikeln ”Rekordmånga nya bostäder i Skåne – men inte för alla” publicerad i *Sydsvenskan* 15/6 2017 att det byggs det fler lägenheter än vanligt men till en liten grupp människor.

I en tid där bostadsbristen är stor och priserna på andrahandsmarknaden för bostäder har ökat kraftigt så att få har möjlighet att komma in på bostadsmarknaden i storstäderna - om de inte har många års kötid eller eget kapital att köpa en lägenhet för - blir diskussionen om vem vi bygger för särskilt angelägen. På många sätt verkar det som om arkitekter endast ritar för att uppfylla en SIS-anpassad mall, där mycket av de boendekvalitéer som vi annars hade ritat in försvinner till förmån för standarder och regler som inte alltid motsvaras av brukarnas prioriteringar. Som arkitekten Gert Wingårdh skriver i sin debattartikel "Illavarslande att normerna tar allt mer plats" kommer det, med den nya SIS som är ute på remiss, att finnas exempellägenheter med olika antal kvm anpassade för olika antal boende (Wingårdh 2019). Jag håller med Wingårdh om att det inte är rätt väg att gå för hur framtidens bostäder borde se ut. Jag anser, liksom Wingårdh, att det kan leda till en än mer likriktad produktion och minskat inflytande för arkitektens roll i byggprocessen. Det är en olycklig utveckling. Arkitektens utbildning och erfarenhet bidrar med förmågan att förstå det rumsliga och skapa plats specifika byggnader, och genom att rita efter givna lägenhetsmallar tror jag vi kommer se arkitektur som bidrar med färre goda kvaliteter till stadsrummet.

Förutom likriktning i bostadsbyggandet kommer vi sannolikt att se arkitektur som har svag platsförankring om vi börjar rita in exempelplanlösningarna som standard. De lägenhetsexempel som finns i förslaget på den nya standarden tror jag dessutom är svåra att bygga, där några av lägenheterna troligtvis inte hade klarat dagsljuskraven då köken är mycket djupa. Nästan alla lägenheter i exemplen är också ritade med separat kök, och det är något som jag i mitt material kan se inte motsvarar de boendes önskemål. Lägenhetsexemplen innehåller också förråd och klädkammare som inte uppfyller grundläggande tillgänglighetsbestämmelser, som är 12 M tillgänglig förvaring per lägenhet. Det förefaller märkligt att det inte ens i standarden - som ska säkerställa tillgänglighet - ritas in tillgängliga förråd/klädkammare.

Ingen av exempelplanerna är heller ritade med öppen planlösning utan alla har ett avskilt kök, något som inte stämmer med de boendes önskemål och preferenser utifrån de tendenser jag kan se i mitt material. I min undersökning har jag visserligen enbart tittat på lägenheter med öppen planlösning, dvs de som bor där vill bo så. När jag frågat om de hade velat ha ett helt avskilt kök har samtliga emellertid sagt nej.

Även vad arkitekterna säger om hur vi ritar och borde rita tyder på att det öppna sambandet mellan kök och vardagsrum är det som säljer och uppskattas av brukarna. Något som Wingårdh också lyfter är att med ökade krav på ytor i till exempel sovrum och badrum, som remissförslaget säger, ökar också lägenheterna i storlek vilket innebär en högre kostnad. Det rimmar dåligt med den bostadsbrist som råder.

Monika Albertsson är arkitekt SAR/MSA och tillgänglighetsakkunnig. Hon har även varit med och tagit fram remissförslaget på den nya SIS-standard. Hon bloggar på arkitekt.se och skriver i sitt blogginlägg ”Vart har funktionen tagit vägen?” att hon tycker det är synd att arkitekter runt om i landet ritar lägenheter där planerna är ”grafiskt vackra och symmetriskt uppbyggda” (Albertsson 2017) till förmån för vad hon ser som funktionella lägenheter. Hon menar att dessa lägenheter ofta är svåra att möblera. Hon ger exempel på en lägenhet där hon pekar på att just soffgruppen i exempelfigurerna i bilagorna i SIS inte fick plats och att det då innebär att lägenheten inte är funktionell - något jag ifrågasätter. De lägenheter hon syftar på ser jag hade kunnat möbleras på andra sätt, bara det hade gått att välja på andra möbelfigurer än de i SIS’ exempel. För det är just vad de är: exempel. Jag ser i mitt material av 14 boendes lägenheter att det också har funnits 14 olika soffor, alla med olika mått och utseenden. Borde då en lägenhet kunna bli utdömd för att en specifik soffgrupp inte får plats? Det tycker jag inte är rimligt.

Bild 38: bild från Monika Albertssons blogginlägg ”Vart har funktionen tagit vägen” där hon menar att en lägenhet som hon granskat inte duger på grund av att figurerna i SIS inte får plats.

För mig verkar SIS vara ett trubbigt verktyg för att nå tillgänglighet, eftersom lägenheterna ändå inte blir tillgängliga för alla. Tillgänglighet kan innebära många saker: möjliggörande för personer med fysiska funktionsvariationer, såväl som tillgång till bostad för alla människor. Jag hör det ofta sägas inom kåren att inte alla lägenheter borde ritas tillgängliga för personer med fysiska funktionsnedsättningar. Jag anser att vi borde bygga alla lägenheter tillgängliga, men i betydelsen att vi ska bygga för alla, oavsett fysiska, sociala eller ekonomiska förutsättningar. Som det ser ut idag är köerna långa till hyresrätter, och de med svagt ekonomiskt kapital har inte råd att bo i nyproduktion. Vad gäller bostadsrätter är det också företrädesvis de med ekonomiskt kapital som har råd. Vi måste hitta sätt att bygga billigare lägenheter så att fler får tillgång till bostadsmarknaden, och ett sätt kanske vore att minska inflytandet av möblerbarheten i SIS - i alla fall så som möbelfigurerna ser ut idag. Självklart ska en lägenhet gå att möblera, men eftersom måtten på SIS-möblerna verkar svagt förankrade i de möbler de boende har kanske inte just de möblerna ska ha lika hög prioritet som vänd- och funktionsmått.

Jag gick in på IKEA:s hemsida (14/4 2019) för att titta på deras fätöljer. Jag kunde snabbt konstatera att nästan inga av de fätöljer som fanns där har de mått som SIS-fätöljerna har: de flesta är mellan 60 och 67 cm breda, inte 80 som det är i SIS. Med tillagd funktionsyta runt om är SIS-fätöljen 120 x 160 cm bred. Ett runt standardmatbord från IKEA är 105 cm i diameter, medan det i SIS är 120 cm. I en liten lägenhet är det centimetrarna som räknas, och då anser jag att det är orimligt att vi på planerna till små lägenheter möblerar med samma möbler som vi möblerar i stora våningar. Jag ser det som inkluderande att i små lägenheter ha möjlighet att rita in mindre möbler. Med stora möbler blir ju lägenheterna större och exkluderar en stor grupp potentiella boenden från nybyggda bostäder för att de helt enkelt inte har råd. Alla har rätt till en bostad som ger goda levnadskvaliteter, men att säga att möbler som är större än många på marknaden är ett krav för att leva i bostaden tycker jag känns orimligt. Som rullstolsburen går du inte med SIS till IKEA för att köpa dig en soffgrupp, lika lite som du gör det som en person utan fysiska funktionsvariationer.

Jag tycker det finns mycket som är bra i SIS, exempelvis vilka mått som krävs för att använda bostäderna. Funktionsmåttan runt sängar är ett sådant exempel; utan sängens funktionsyta kommer du inte kunna använda sängen om du är rullstolsburen. Det blir för trångt. Däremot menar jag, precis som Mårten Belin lyfte i intervjun, att det kan finnas olika krav på sängar beroende på lägenhetens storlek. Som det ser ut idag i finns bara en storlek på dubbelsäng i SIS, och den är 180 cm. Jag tror det, i mindre lägenheter, hade varit väl så bra med regler om 160 eller 140 cm bred säng som är tillgänglig med de funktionsmått vi har idag, men att plats finns i sovrummet för en 180 cm bred säng. De boende i mitt material som möblerat sitt sovrum för två personer möblerar inte alltid med en 180 cm bred säng. Av de boende som lever i ett parförhållande är hälften av alla sängar 180 cm breda, övriga varierar från 120 cm till 210 cm; det tycker jag tyder på att kravet om parsäng som är 180 cm kanske borde ses över.

Då brytpunkten innan kravet för parsäng inträder vid lägenheter från 55 kvm och uppåt leder det ofta till lägenheter om två rum och kök på 54,5 kvm, bara för att ”slippa” kravet om tillgänglig parsäng i sovrum. Jag hade velat se en större variation i vilka lägenheter som produceras och tror att det kanske blivit mer varierat i utbudet om just kravet om tillgänglig parsäng som är 180 cm varit mer flexibelt, alternativt att gränsen för när parsäng måste ritas in hade kunnat flyttas uppåt. I dagsläget ger det kravet väldigt styrande förutsättningar för vad som ritas och produktionen blir väldigt likriktad.

Jag ifrågasätter även att vardagsrumsmöbleringen är ett krav för att uppnå tillgänglighet. Alla människor möblerar på det sätt som passar dem och deras situation, något som också tydligt syns i mitt material. Möblerna anpassas efter de faktiska förutsättningar som lägenheten ger. Detta har jag själv erfarenhet av. När jag bodde i en studentlägenhet tidigare var mitt rum 17 kvm, resterande yta av de totalt 25 kvadratmetrarna var kök och badrum. Jag möblerade det med matplats, sängplats och en läsfätölj. Till sängen hade jag lösa kuddar som jag efter att ha bäddat kunde lägga i sängen för att den under dagen också kunde bli en soffa. När jag flyttade in ifrågasatte jag inte lägenhetens begränsningar i att jag inte också kunde möblera den med en soffa, jag visste vart jag hade flyttat och det var vad jag hade råd med. Jag var nöjd och glad att jag hade fått en egen lägenhet i en stad som Lund där bostadsbristen är stor. För mig känns det märkligt att kräva att det ska ritas in möbler som inte verkar motsvara de boendes behov, för att kunna bygga nya bostäder i Sverige idag. Dessutom, de möbleringar och antal möbler som finns i SIS är bara exempel och rekommendationer, men tycks ändå av många tolkas som en ”sanning”.

De boende i min undersökning är eniga i hur de tänker kring möbler och möblering vad gäller att köpa nytt: det är lägenhetens förutsättningar som styr valet av möbler. Något som slog mig när jag analyserade materialet från besöken hos de boende är att ju större lägenheten är, desto mer tillgängligt har de möblerat, och de som har haft stora soffgrupper har inte placerat dem utifrån tillgänglighet. Många av de boendes möbler var större än exemplen i SIS, men många hade också möblerat med mindre möbler, särskilt i lägenhet typ 1 som har det minsta vardagsrummet. Det tyder väl på att möblerna i figurerna i SIS långtifrån motsvarar dagens utbud av möbler. De skulle därför behöva uppdateras för att ge möjlighet till att rita bättre anpassade lägenheter i framtiden.

För de som redan har haft möbler vid inflyttning blir diskussionen annorlunda. De boende har sagt att de använt de möbler de haft, men att det inte blivit lika bra möbleringar som om de hade köpt nytt - och att de vid nästa möbelinköp kommer att välja möbler som passar lägenhetens arkitektoniska förutsättningar. Vissa som flyttat från stora villor har vid inflytt fått göra sig av med en del möbler för att få plats i sin nya lägenhet. Jag tänker att ett liknande resonemang måste kunna tillämpas på en situation där den boende plötsligt blir rullstolsburen. Om den boende från början hade det mycket trångt i lägenheten kanske hen får byta ut några möbler för att kunna leva väl i lägenheten. Detta kunde jag se i mitt material där ett äldre boendepar i 70–80 årsåldern hade möblerat mycket trångt i sin lägenhet (för plan och vy se sida 91). De sa att de var väl medvetna om att de kommer att behöva möblera om den dagen någon av dem behöver rullator eller rullstol eftersom de då behöver mer plats att röra sig på i lägenheten. De jag har träffat har alla sagt att när de införskaffat nya möbler har de påverkats av hur stor lägenheten är, och det borde också gälla för boende i rullstol. Vi anpassar oss ständigt efter den miljö vi befinner oss i, och därför känns det märkligt att vi anpassar våra bostäder efter ett möblemang som, såvitt framgår av min undersökning, inte används i de boendes vardag. Det finns lika många sätt att möblera som det finns människor och möbler och det går att möblera tillgängligt för en rullstolsburen på andra sätt än med SIS-figurer.

De möbleringstendenser jag kan se är att alla boende i fallstudien Nymfen har, i respektive lägenhetstyp, möblerat mer eller mindre lika. De båda lägenhetstyperna i fallstudien Brf Flottiljen har båda ungefär samma rumsform i vardagsrummet, därför finns där ett bredare underlag för möbleringen av vardagsrum. Där möblerar tre av åtta boende med en soffa med ryggen mot köket. En av de boende möblerar relativt likt SIS' möbleringsfigur. De boende tänker väldigt lika när det gäller vad som ger förutsättningar för möblering, och det är hur ljuset faller in i lägenheten, rummets form och var det lämpat sig att placera en Tv. Även om inte alla boende säger sig ha styrt möbleringen av lägenheten runt Tv:n så har samtliga boende haft en Tv, som hur man än ser på det, styr hur resterande delar av vardagsrummet används.

Något som slog mig när jag besökte de boende är att matplatsen alltid är möblerad för antingen fyra eller sex personer - oavsett hur många som bor i lägenheten. Det som står i kraven vad gäller matplatsmöblering, att det ska möbleras för det antal boende som lägenheten är avsedd för plus två gäster, ser jag inte stämmer mot min undersökning.

Jag förvånades av hur liten skillnad det var mellan de olika upplåtelseformerna; jag trodde innan jag gjorde undersökningen att det skulle vara mycket tydligare för mig som besökare om den boende bodde i en hyrd eller köpt lägenhet. Jag trodde att om man investerat i en bostadsrätt skulle man vara mer mån om sitt boende och hur man inredde dem, men kom snabbt fram till att även de i hyresrätterna gjort högst medvetna val och varit måna om och var stolta över sitt boende. Kanske kan det bero på att hyresrätterna i Lund krävde lång kötid och att de boende då var mer måna om sitt boende än om de enkelt kunde få tillgång till hyresrätter, men det är inget jag har kunnat fastställa. Det jag emellertid vet är att de boende i mitt material, oavsett upplåtelseform, har tänkt i mycket liknade banor i sättet att möblera och i valet av möbler. Jag förvånades över att de som gjort om i lägenheterna främst bodde i hyresrätt, som att montera ner garderober och bygga en platsbyggd bardisk. I en hyresrätt krävs att lägenheten återställes till det skick den var i vid inflytt, något som inte gäller för en bostadsrätt på samma sätt. Där äger den boende lägenheten och det är upp till en själv hur lägenheten ser ut vid en eventuell försäljning. Jag trodde innan undersökningen att jag i bostadsrätterna skulle mötas av att de boende förändrat något, satt upp väggar eller liknande, men det var det ingen som hade gjort. Några små förändringar hade de gjort, som att sätta upp en tapet eller flytta ett städskåp, men inget övergripande.

Ingen av de boende har vetat vad SIS haft för påverkan på deras lägenhet, och det tycker jag är talande. Kanske borde det finnas en större brukardialog, utöver med personer med fysiska funktionsnedsättningar? Jag tycker SIS borde vara mer synligt för dem som faktiskt ska bo i lägenheterna, för att komma närmare vad som verkligen behövs och uppskattas. Vissa boende har, när jag förklarar varför något är på ett visst sätt, förstått och tyckt det är bra att göra lägenheter tillgängliga för personer med fysiska rörelsehinder.

En sak jag lagt märke till i mitt material är bofaktakatalogens varierande betydelse för köparna av bostadsrätter. För många är den inte alls viktig, men för dem som faktiskt tittar mycket i den är den mycket betydelsefull. Möbleringen på planerna har påverkat dessa köpare mycket, och lett till besvikelse när det inte går att möblera som på bofaktabladet och behålla rummets funktioner enligt dessa planer. De bofaktabladd som fanns när Brf. Flottiljen såldes är möblerade av reklambyrån Ranelids, och det påverkar antagligen möbleringarna. Pernilla Magnusson på JM berättade för mig att till de lägenheter de producerar i dagsläget möbleras av arkitekterna som ritat husen, och det tror jag är positivt. Något som jag tror är viktigt att tänka på vid möblering för kund på bofaktblad är lägenhetens väderstreck och ljusinsläpp. En av de boende jag träffat kunde inte möblera som på bofaktabladet eftersom kvällssolen lyste in genom fönstret och då bländade hela Tv:n. Några boende sa att bofaktabladet gav dem inspiration till att möblera på ett visst sätt, och det är ett funktionellt sätt att använda dem enligt mig. Det får mig att dra slutsatsen att bofaktblad är bra och ger den potentiella köparen en bild av hur boendet kan se ut, men att det är väldigt viktigt att tänka på möbleringen då det kan leda till stor besvikelse om det visar sig inte fungera bra i verkligheten.

Hur kan framtidens bostad se ut?

Frågan om framtidens bostäder är komplex, och berör många nivåer i samhället. Jag tycker mig se att det finns en stor frustration hos många grupper involverade i debatten, och vill med min undersökning försöka brygga ihop deras åsikter och tankar. Jag tror att det måste ske en förändring från statligt håll för att vi skulle kunna se en förändring på det stora planet, då det inte går att bygga billigt och tillgängligt för alla, eftersom rullstolsanpassningen kräver vissa ytor och mått som kostar den boende väldigt mycket pengar per kvadratmeter.

Något som jag tycker mig se i de boendes berättelser är att samtliga är mycket nöjda och stolta över sina hem, och att det därför kan vara svårt att säga vad som borde göras annorlunda i framtiden. Alla boende är överens om att den öppna planlösningen är en bra rumslig kvalitet, men att den är svår att möblera i då det inte finns så många väggar att möblera mot. Det är också något som arkitekterna Belin och Hammer tar upp som något de tror kommer fortsätta ritas.

De boende i lägenhet typ 1 (Nymfen, 52 kvm) hade gärna bott i en lägenhet som var grundare men med mer fasadyta, nu går mycket åt till kommunikationsyta utan fönster som inte går att göra så mycket annat med. De boende är överens om att det är bra att rum mynnar från neutrala utrymmen, till exempel är de boende i lägenhet typ 2 (Nymfen, 52 kvm) missnöjda med att det lilla sovrummet nås från köket och ser att det hade varit bättre om det nåddes från ett mer neutralt ställe. De boende i lägenhet typ 4 (Brf Flottiljen, 78 kvm) lyfter att det är tråkigt att det första man möts av i lägenheten är toaletten, och hade gärna förlagt den någon annanstans. Särskilt trevligt hade varit om det hade kunnat gå att få in ett fönster i badrummet. De boende är generellt överens om att ett kök i vinkel från vardagsrum hade varit bra, men fortfarande i ett öppet samband.

Något Hammer gärna hade ritat i framtiden är lägenheter som inte är styrda av de rumsstorlekar som arkitekter ritat efter idag. Istället hade hon sett att den boende kunnat köpa/hyra lägenhetens yta och själv hade kunnat bestämma vilka rumssamband som skulle finnas. Kanske hade det i sådana lägenheter kunnat gå att säga till kunden ”här är en yta på x antal kvadratmeter, med den kan vi göra det här: ...” där samma yta kan vara både det ena och det andra och delas upp på olika sätt beroende på kundens önskemål. Ritas lägenheten i ett modulärt system, likt beskrivet i experimenthuset i Järnbrott i Göteborg, kan lägenheten anpassas och byggas om för att passa olika boendekonstellationer och behov. Nu är arkitekterna väldigt styrda av hur stort ett sovrum med parsäng respektive möblerat med enkelsäng är, så att det är svårt att göra något annat. Hammer menar även att ett barn kräver mer yta än vad som ritas för barn idag. Hammer menar också att om tillgänglighetskraven varit mer flexibla hade det kunnat ge ekonomi till mer individanpassade lägenheter. Hon menar också att alla krav som arkitekter har gör lägenheterna dyra. Ofta går kraven emot varandra, som dagsljus och energi. För att uppfylla energikraven behövs ofta små fönster, men för att uppfylla dagsljuskraven behövs stora fönster. Hon anser att det borde finnas en rimlighet i kraven som inte kräver onödigt dyra lösningar. De boende lyfter istället att det är bra med lägenheter som har en tydlig rumsorganisation så att det är tydligt vad som skall användas till vilka funktioner.

Detta är något som förvånar mig; jag hade gärna sett att nya bostadsområden, som Hammer säger, hade kunnat ritas med en lösare rumsorganisation som inte bara är anpassad efter exakt hur stor en säng är i SIS figurer. De boende säger ju snarare att det i jämnstora rum hade varit svårare att möblera, men att de då kanske inte hade varit lika låsta i sättet att möblera på.

De boende är överens i att mycket och genomtänkt förvaring är bra, men att det är bättre om förrådet ligger utanför lägenheten. Som det ser ut i Nymfens lägenheter fungerar det bättre i lägenhet typ 2 (Nymfen, 77 kvm) där lägenheten är så pass stor att resterande funktioner också får plats, medan det i lägenhet typ 1 (Nymfen, 52 kvm) blir ett problem att förrådet tar upp yta som hellre hade kunnat användas till exempelvis ett större sovrum. De boende i lägenhet typ 2 tycker att det lilla sovrummet i lägenheten är i minsta laget, det hade fungerat bättre om det hade använts som litet sovrum, men eftersom samtliga boende använt det som kontor blir det lite för trångt för att få plats med två arbetsplatser där.

De boende i lägenhet typ 1 (Nymfen, 52 kvm) och lägenhet typ 3 (Brf Flottiljen, 66 kvm) som har en liknande plan lyfter nästan samtliga att de, om de skulle bo i en liknande lägenhet efter nästa flytt, hade velat ha en bredare korridor så att den hade gått att utnyttja till något annat än enbart transport.

Rimligen hade det fyllt sin funktion med en kvalitetsaspekt i SIS kopplad till boendekvalitéer. Det finns till idag krav på en placering av Tv i SIS, men inte hur rummet ska bidra till att det är en funktionell plats att se på Tv i. Jag trodde, innan jag gjorde min undersökning, att Tv:ns roll skulle ha förändrats sedan smartphones och iPads kom, men insåg, eftervarvt som jag pratade med de boende, att Tv:n för många fortfarande har stor påverkansgrad för sättet de möblerar sina lägenheter. Ingen av de ensamboende i min undersökning har heller sovit i en 90 cm bred säng. Kanske borde det finnas SIS-krav som säger att ett sovrum alltid skall gå att möblera med en större enkelsäng, men att det är 90 cm som är minimum för att tillgängligheten skall uppfyllas? Som flera av de boende i lägenhet typ 1 uttryckte det går mycket yta åt till korridoren. Kanske kan det gå att skriva in något om hur stor del av lägenheten som får användas till kommunikationsytor? Korridoren i lägenhet typ 1 hade bättre kunnat utnyttjas om den finge användas för förvaring - något som de boende själva lyfter. Kanske hade det kunnat finnas krav i stil med: om en passage är längre än (... en viss längd) måste den vara bred nog att kunna användas till något annat också, exempelvis som plats för garderober. Något som jag också ser som en fördel med möbelfiguren i SIS är att de på ett sätt förhindrar att det byggs alldeles för små lägenheter som inte ger goda levnadskvaliteter. Jag tycker dock, efter att ha gjort min undersökning att just de måtten som finns idag borde ses över och i många fall ersättas av andra mått som bättre motsvarar hur de boende använder sina lägenheter.

I mindre lägenheter kan rimligen även göras avkall på kravet om förrådsyta inne i lägenheten, eftersom den tar mycket yta från en redan liten bostad. Den ytan kan bättre användas till något som måste vara uppvärmt. Som exempel hade lägenhet typ 1 (Nymfen, LKF, 52 kvm) kunnat få ett större sovrum som bättre passat de boende om förrådet legat utanför lägenheten. Jag hade sett det som positivt om det i standarden hade kunnat säkras boendekvalitéer såväl som tillgänglighet.

När jag frågar Jan-Erik Johansson om hur vi i framtiden ska övertyga beställare om att våga rita något annat än SIS' minimimått menar han att det blir bättre lägenheter om vi ritat mer enligt SIS-normen, även för personer utan funktionsvariation. Dessutom kan krångliga och dyra processer med nitiska tillgänglighetsgranskare undvikas. Johansson lyfter också att eftersom det redan finns så många lägenheter som inte är funktionella utifrån ett funktionsvariationsperspektiv måste vi inför framtiden säkra beståndet tillgängliga lägenheter. Detta är också något som arkitekten Helena Hammer lyfter, att det är tråkigt att det i princip aldrig ritas mer än lägstanivån i SIS - bara för att klara kraven. Hon hade velat se ett friare rumssammanband där rummets funktion inte enbart styrdes av möblerings- och inredningskraven i SIS. I framtiden hade Belin även han velat rita mer heterogent. Som det ser ut idag ritas snarlika lägenhetstyper om och om igen, och Belin tror att marknaden är mättad för den typen av bostäder. Belin hade velat rita mer blandat, både i storlek och form. Nu blir rummen ofta styrda av ekonomi och det finns nästan aldrig möjlighet att rita något annat än minimimåtten i SIS. Belin och Lindh hade gärna sett att det fanns ett mervärde hos beställare att rita något annat. De tycker det hade varit mer meningsfullt att rita med en större brukardialog, för det är ofta i sådana sammanhang som intressanta idéer utanför det vanliga tänkandet kommer fram. Nu efter jag gjort min undersökning kan jag inte göra annat än att hålla med, jag ser i mitt material att de boende ofta vill ha större mått än de som krävs i SIS i form av bredare korridorer och större sovrum, särskilt i lägenhet typ 1 där det bara går att möblera med en 90 cm bred säng om alla garderober behålls. Jag tänker att istället för att bara rita minimikraven i SIS kan arkitekterna säga till beställaren att ”ritar vi så här små rum gör de boende såhär, men gör vi istället lite större mått här och här ger det bättre kvaliteter för de boende”.

I framtiden vill Hammer gärna att arkitekterna utmanar byggherrarna att vara innovativa. Hon tycker det kan finnas ett mervärde i att rita något annat, något bättre. Hon tycker inte det borde finnas krav på möblering i lägenheter, eftersom det är svårt att generalisera hur folk vill bo - och om folk inte möblerar enligt kraven finns förvisso ingen nytta med att ha så strikta användarkrav. Hon tror att en boende anpassar sin lägenhet efter sin livssituation, om den boende till exempel behöver en hjälpare för att komma i sin säng kanske hen inte behöver både säng, soffa och matgrupp i sin lilla lägenhet eftersom sängen redan tar så stor plats; den boende sitter kanske hellre i sängen vid besök.

Hammer ställer sig också skeptisk till att tillgänglighetsanpassa alla lägenheter, eftersom de ändå inte blir tillgängliga för alla. De är bara anpassade för rullstolar, men andra funktionsvariationer hjälps inte av anpassningen - dessutom utesluts den grupp som är ekonomiskt svag. Något både Hammer och Johansson lyfter är att vi borde kunna bygga mer än vad kraven säger, och det håller jag verkligen med om. Det hade, med största sannolikhet resulterat i bättre lägenheter med större kvaliteter för de boende. Det rimmar dock dåligt med argumentet att bygga för alla, även de med litet ekonomiskt kapital. Jag tror att det behövs ett annat system för fördelningen av bostäder än det vi har idag, där endast de med starkt ekonomiskt kapital eller de som har stått väldigt många år i bostadskön har möjlighet att bo i nyproducerade lägenheter.

Arkitekten Märten Belin tror att vi måste hitta ett bättre verktyg för att skapa tillgängliga bostäder för alla, och att säga att all nyproduktion måste vara anpassad för ett funktionshinder som en liten del av befolkningen har tycker han är fel. I andra sammanhang anpassar vi människor oss efter situationen; vi byter till exempel jobb när vi blir äldre och kanske inte orkar lika mycket som förut. Då borde vi kunna vara lika flexibla med vår bostad. Att säga att alla skall kunna bo kvar i sina bostäder tills de dör tycker han är fel sätt att komma åt problemet. Samhället borde istället se till att ha strategier för att hantera det när vi kommer dithän, och att vi måste se till att det finns bra bostäder för dem som är rullstolsburna.

Belin har en idé med ett transfereringssystem där det ges ett statligt bidrag till de som bygger bostäder för att anpassa en viss procent av alla lägenheter, och att de som är rullstolsburna har förtur till dessa lägenheter. Som det byggs idag måste alla som bor i nyproduktion betala för kvm som de kanske inte behöver, och enligt Belin ger inte det bostäder som är tillgängliga till alla, utan vi ritar för en grupp. Det är ett svårt resonemang, då vi genom att rita rullstolsanpassat exkluderar en grupp men om vi inte gör det exkluderar vi en annan, säger Belin. Han tror också att det är risk att en person mår psykiskt dåligt för att hen inte har råd att flytta från sina föräldrar än att hen hamnar i rullstol och måste flytta från sin bostad för att den inte är anpassad för rullstol.

Belin tycker att vi i framtiden hade kunnat rita lägenheter anpassade för rullstol men som inte hade uppfyllt dagens alla krav. Då hade det kunnat ritas sovrum som går att möblera med parsäng för en fullt rörlig person men som kan möbleras för enkelsäng med hjälpare för en rullstolsburne. Man hade också kunnat rita förråd utan krav på tillgängliga förråd men med tillgängliga garderober. Det tror han hade givit mer flexibilitet i hur utformningen av lägenheter ser ut. Belin vill också att kopplingen mellan person och yta skrotas i SIS och BBR, och att det snarare borde finnas en koppling mellan en viss storlek på yta som kräver en viss funktion, där lägenheter under ett visst antal kvm kunde haft en viss funktion och en större lägenhet en annan funktion. Han hade också sett att det hade varit bra om ett rum i varje lägenhet hade kunnat undantas från dagsljuskrav men med krav på att det skulle ha fönster. Belin tycker att det är bra med möbleringskrav i SIS, men att det måste finnas utrymme för undantag. Kanske minskade krav på lägenheter mindre än 55 kvm (om det i framtiden även då är brytpunkten i kraven). Kanske kan kravet på dubbelsäng vara olika beroende på hur stor lägenheten är, det finns ju trots allt dubbelsängar som är både 140 och 160 cm breda, alla är inte 180 cm som är den enda som är godkänd enligt SIS. Detta är också något jag tydligt ser i mitt material, att även om två personer delar säng är endast hälften av sovrummen möblerade med en 180 cm bred säng.

Jag kan hålla med Hammer och Belin till viss del: vi anpassar oss i regel efter den situation vi hamnar i. Jag håller med om, och kan även se det i mitt material, att den boende anpassar sitt boende efter sin situation och sina förutsättningar. Däremot tycker jag att alla lägenheter borde uppfylla grundläggande tillgänglighet, det är en fråga om demokrati. Alla ska ha möjlighet att bo i nyproducerade lägenheter, och hamnar en plötsligt i rullstol ska en inte behöva flytta från sitt hem. Ungefär 5% (ca 515 000 personer) av Sveriges befolkning lever med någon typ av rörelsehinder, och av dem använder 150 000 människor rullstol och 250 000 använder rollator (funka.com). Att bygga utan att göra det tillgängligt för de personerna ser inte jag som en idé för framtiden. Dessutom, vi bygger inte bara för att de som ska bo i lägenheterna ska vara kunna använda rullstol, vi måste bygga för att inte utesluta dem ur samhället. Det måste gå att få besök av en rullstolsburne i sin lägenhet, och jag tycker inte att till exempel ett för litet badrum skall vara orsaken till att det inte går. Belins tankar om transfereringssystem verkar vettiga, men jag tycker att alla lägenheter skall fungera även med funktionshinder. Kanske kan det dock fungera i likhet med Belins modell, där alla lägenheter för den boende kostar vad den kostar utan de extra kvadratmetrarna som rullstolen kräver, men att staten kan ge bidrag till dem som bygger för vad som behövs för den rullstolsburne. På så sätt har fler ekonomiska förutsättningar till att bo i nyproduktion, och de som är rullstolsburna blir inte exkluderade.

Johansson säger att om vi i framtiden skulle rita utan krav på att rita in möbler är det fortfarande viktigt att tänka på hur boendet hade kunnat användas för att säkerställa funktionsdugligheten och tillgängligheten. Han tycker dock inte att standardiserade möbler ska styra de övriga arkitektoniska värdena. Idag är det de facto ofta så att arkitekter ritat en möblering för bygglov som får många följder, vilket Johansson ogillar; det borde kunna vara samma möblering både för bygglov och säljmaterial, som då ger de arkitektoniska förutsättningar vi letar efter.

Det Hammer tror kommer att ritas i framtiden är mindre lägenheter (upp till 40 kvm) och större lägenheter (minst 80 kvm). Det för att en person i ensamhushåll inte behöver mer än ett rum och ett par eller en familj behöver en större lägenhet än två rum. De lägenheter som hon tycker är svårast att rita idag är de lägenheter som är över 55 kvm eftersom de enligt SIS kräver ett sovrum som är avskilt där det går att möblera för hjälpare, samt vara möblerat med parsäng. Hon tror inte på att bygga med sämre standard på material och ytskikt, snarare bättre och mer gedigna material som står sig över tid.

Hammer tror även att ett incitament för att få byggare och beställare att våga bygga något annorlunda är att bevisa att det som byggs inte är vad folk vill ha, eller i alla fall inte används på det sätt som vi måste rita enligt SIS/BBR. Hon menar att byggprocessen styr mycket, liksom att allt måste vara standardiserat med samma lösningar överallt och samma badrumstyper etcetera. Hon menar att vi måste hitta sätt att effektivisera utan att bara upprepa samma mönster.

Något som jag upplever som en märklig regel i BBR är att det bara finns krav på hiss om huset är högre än två våningar. Resonemanget är logiskt när det gäller villor och lägenheter i flera plan, men det jag tycker är konstigt är att en lägenhet kan ligga på andra våningen utan krav på hiss dit. Det upplever jag som ett glapp mellan vad som krävs och vad som hade behövts. Antingen borde det finnas lagkrav om hiss för lägenheter på plan två, eller så borde vi ha andra krav på dessa lägenheter då det inte ens går att ta sig dit med rullstol, barnvagn eller rullator - eller en lådcykel som man inte vill parkera på gatan. Arkitekterna i min undersökning lyfter att det kanske kan byggas några lägenheter med till exempel mindre badrum, och kanske är det i dessa lägenheter utan krav på hiss som det kan provas. Eftersom det ändå inte går att ta sig dit som rullstolsburen med dagens krav hade det kanske gått att testa att bygga mindre badrum där, under förutsättning att det är enkelt att bygga om dem i framtiden, eftersom huset ändå måste anpassas den dagen någon boende behöver rullstol.

Jag hade gärna sett att det i framtiden hade kunnat ritas med större brukardialog. Som det ser ut idag kommer ritandet ofta långt från verkligheten och jag tror att det hade kunnat ritas mycket bättre bostäder om användandet hade fått en större betydelse. Mycket av diskussionen om vilken arkitektur som produceras idag handlar om ytskikt och ornament, men jag hade istället velat se en större diskussion om hur den arkitektur som produceras ska användas. De exempel jag lyfte i bakgrunden med avvikande processer tycker jag är intressanta att följa upp i framtiden. Jag hade gärna sett ett högre brukarintresse i bostadsproduktionen och tror att det hade givit lyckade resultat. Det hade också sannolikt bidragit till en större mångfald på bostadsmarknaden - inte bara när det kommer till kulör och ytskikt på fasader utan också i hur lägenheterna är utformade. Jag hoppas att min undersökning kan bidra till en vidare diskussion om hur vi ska utforma bostäder i framtiden för att rita bättre bostäder för de som faktiskt ska använda dem.

SLUTSATSER

Det är svårt att i ett relativt litet material som mitt är kunna dra några generella slutsatser om hur det möbleras i nyproduktion idag, men jag tycker mig kunna se tendenser i vissa riktningar. Det som är mest genomgående är inställningen där de boende anpassar sig själva och sina möbler efter den lägenhet och den situation de befinner sig i. Jag ser också att det finns en stor variation av möbler, hos 14 boende har jag sett 14 varianter på soffor. Genomgående är också att ingen av de boende har vetat om hur dagens regler och standarder har påverkat deras lägenheter, och att de också finner många av de regler jag berättat om som märkliga. Det tolkar jag som att det finns ett stort glapp mellan arkitektens profession och den verklighet som ritas för. Jag skulle vilja se det forskas i större utsträckning inom ämnet för att skapa en tydligare länk mellan de standarder som ritas efter och de boendes användning.

Jag kan också se i mitt material att de mått som finns i dagens SIS inte stämmer väl in på de möbler som de boende möblerat med, och jag skulle vilja se att de överses. De möbleringsgrupper som finns i SIS upplever jag inte heller motsvaras av hur många möblerar sina lägenheter. Till exempel är det mycket få som möblerar med en soffgrupp bestående av soffa, soffbord och två fåtöljer. Många av de boende har istället möblerat med endast en soffa med schäslong, en sådan ser jag då saknas i de möbler som finns att möblera med i SIS. Jag hade velat se ett helt bibliotek av möbler att välja på vid projektering, inte endast de få som finns i dagens SIS och i den SIS som är ute på remiss. Jag ser i mitt material att en dubbelsäng endast hos hälften av de boende är 180 cm bred, och jag tycker det tyder på att det borde finnas en variation av möbler att möblera sovrum med. Jag tycker mig också se att kopplingen mellan hur många som lägenheten är anpassad för inte stämmer överens med antalet möbler i lägenheten, och tycker att den delen borde tas bort för att kanske ersättas med kopplingen mellan antalet möbler och ytan på lägenheten. De boende har genomgående möblerat med matbord antingen avsett för fyra eller sex personer, oavsett hur många som bor i lägenheten.

Jag ser att det skiljer sig relativt mycket i sättet att möblera mellan samtliga boenden och möbleringen till bygglovet. Jag ser hos de boende i bostadsrätterna att det skiljer sig mindre mellan möbleringarna på bofaktabladen och hos de boende, antagligen för att de boende sätt de möbleringarna när de köpte lägenheterna och fick inspiration därifrån. Jag kan se att bofaktabladen är en viktig tillgång för vissa boende men endast ses som en inspirationskälla för andra. Jag tycker att det i framtidens bofaktakataloger borde framhävas tydligare att möbleringen är ett exempel på hur det kan möbleras i lägenheten, och att den möblering som finns där är genomtänkt när det kommer till användning och ljusinsläpp.

Jag kan se i mitt material att Tv:n är den faktor som påverkar de boendes sätt att möblera mest, och borde därför, enligt mig, ha större tyngd i utformandet av bostäder då det skapar stora problem för de boende om de inte ser en logisk plats för Tv:n i vardagsrummet.

Jag kan se i mitt material att frågan om tillgängliga bostäder är en fråga om demokrati, och som produktionen ser ut idag blir den väldigt odemokratisk. Genom att bygga för en grupp utesluts en annan, och ser att det antagligen måste komma direktiv och ekonomiska medel för att vi i framtiden ska kunna se en bostadsproduktion som ger goda levnadskvaliteter för alla, oavsett fysiska- eller socioekonomiska förutsättningar.

Jag hoppas att jag med min undersökning kan bidra till en mer nyanserad bild av hur boende och möblering hänger ihop med arkitektur och ritandet av nya bostäder. Jag ser i mitt material att det finns mer att forska kring, och vill med min undersökning uppmuntra till vidare forskning inom ämnet. Jag vill att det i framtiden skall byggas bra och välgenomtänkta bostäder väl anpassade för de boendes behov och önskemål och hoppas med min undersökning kunna hjälpa till i diskussionen om hur vi ska bygga för alla grupper i samhället.

KÄLLFÖRTECKNING

Tryckta källor

- Ahrne, G & Svensson, P. ”Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen”. I Winkler, M. (red.) (2015). *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber
- Boverket. (2015). *Regelsamling för byggande*, BBR. Karlskrona: Publikationsservice
- Eriksson, Jan, ”Vad vet vi och vad behöver vi veta?”. I Eckered, M. (red.) (2007). *Bostaden och kunskapen*. Klippan: Ljungbergs Tryckeri
- Fägerborg, E. ”Intervjuer”. I Kaijser, L och Öhlander, M (red.) (1999). *Etnologiskt fältarbete*. Lund: Studentlitteratur
- JM AB. (2014). *Bostadsfakta – Flottiljen*. Med bilagan *Flottiljen - inredning*
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Larsson, L. (1991). *Varje människa är ett skåp*. Stockholm: Bokförlaget Bra Böcker
- Nylander, O. (1999). *Bostaden som arkitektur*. Stockholm: Svensk Byggtjänst
- Nylander, O. (2018). *Svensk bostadsarkitektur – utveckling från 1800-tal till 2000-tal*. 2: a upplagan. Lund: Studentlitteratur
- Perers, Wallin & Womack. (2013). *Vardagsrummet – en plats för allt och alla*. Stockholm: Nordiska Museets Förlag
- Rydberg Mitchell, B. (2001). *Att bo med soffa – en möbels betydelse för bostadens planering och livet i hemmet*. Diss., Lunds Tekniska Högskola
- SIS – Swedish Standards Institute. (2006). ”SS 914221:2006 – Byggnadsutformning – Bostäder – Invändiga mått”. Stockholm: SIS Förlag AB
- Svensson, J. (2019). ”Stilkriget”. *Tidskriften Arkitektur*. Nr 3, 27–29.

Otryckta källor

Albertsson, M. (2017). ”Vart har funktionen tagit vägen?”. Tillgänglig: <https://www.arkitekt.se/vart-har-funktionen-tagit-vagen/> (Hämtad 2019-05-15)

Arkitekturuppröret. (2019a). Tillgänglig: <http://www.arkitekturuppröret.se/om-au/om-au/> (Hämtad 2019-05-15)

Arkitekturuppröret. (2019b). ”Sveriges vackraste nya byggnad 2019 är framröstad!”. Tillgänglig: <http://www.arkitekturuppröret.se/2019/03/17/sveriges-vackraste-nya-byggnad-2018-ar-framrostad/> (Hämtad 2019-05-15)

Belin, M. (2019). ”Vi bygger mer kortsiktigt än någonsin”. *Arkitekten*. 17/4 2019. Tillgänglig: <https://arkitekten.se/debatt/vi-bygger-mer-kortsiktigt-an-nagonsin/> (Hämtad 2019-05-15)

Funka. (U.Å). ”Statistik”. Tillgänglig: <https://www.funka.com/design-for-alla/tillganglighet/statistik/> (Hämtad 2019-05-30)

Milles, K. (2019). ”Hur tänkte vi egentligen?”. *Arkitekten*. 3/4 2019. Tillgänglig: <https://arkitekten.se/debatt/debatt-hur-tankte-vi-egentligen/> (Hämtad 2019-05-15)

Hurvibor. (2019). ”Bostadsbristen fortsätter dominera”. Tillgänglig: <http://hurvibor.se/bostader/bostadsbristen/> (Hämtad 2019-05-15)

Ikea. (2019). ”Fätöljer och schälonger”. Tillgänglig: https://www.ikea.com/se/sv/catalog/categories/departments/living_room/16239/ (Hämtad 2019-05-15)

Rahsepar, N. (2018). ”Lägenheterna är rekordmånga men väntan på bostad är lång”. *Sydsvenskan*. 1/8 2018. Tillgänglig: <https://www.sydsvenskan.se/2018-01-08/lagenheterna-ar-rekordmanga-men-vantan-pa-bostad-ar-lang> (Hämtad 2019-05-15)

Rydén, D. (2017). ”Rekordmånga nya bostäder i Skåne – men inte för alla”. *Sydsvenskan*. 15/6 2017. Tillgänglig: <https://www.sydsvenskan.se/2017-06-15/rekordmanga-nya-bostader-i-skane-men-inte-for-alla> (Hämtad 2019-05-15)

Sveriges Riksdag. (2011). *Plan – och byggförordningen (2011:338)*. Tillgänglig: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/plan--och-byggforordning-2011338_sfs-2011-338

Willén, M. (2012). *Berättelser om den öppna bostadens arkitektur - En studie av bostäder, boende och livsstil i det tidiga 2000-talets Sverige*. Diss., Stockholms Universitet. Tillgänglig: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:514508/FULLTEXT03> (Hämtad 2019-05-15)

Muntliga källor

Boende

Boende 1, 2019-02-28 (13 min.)

Boende 2, 2019-03-01 (26 min.)

Boende 3, 2019-03-04 (16 min.)

Boende 4, 2019-03-01 (22 min.)

Boende 5, 2019-03-13 (26 min.)

Boende 6, 2019-03-17 (36 min.)

Boende 7, 2019-03-04 (41 min.)

Boende 8, 2019-03-05 (22 min.)

Boende 9, 2019-03-15 (33 min.)

Boende 10, 2019-03-15 (34 min.)

Boende 11, 2019-03-01 (20 min.)

Boende 12, 2019-03-01 (66 min.)

Boende 13, 2019-03-05 (21 min.)

Boende 14, 2019-03-05 (75 min.)

Arkitekter

Helena Hammer, Arkitekt SAR/MSA, ägare och VD Här! Malmö AB, 2019-03-07, komplettering 2019-04-15

Mårten Belin, Arkitekt SAR/MSA, ägare och VD Här! Malmö AB, 2019-03-26, komplettering 2019-04-16

Josef Lindh, Arkitekt Här! Malmö AB, 2019-03-13

Mäklare

Anna Eriksson, Fastighetsmäklare, Fastighetsmäklare Hettinger AB, 2019-03-06

Tillgänglighetskonsult

Jan-Erik Johansson, certifierad tillgänglighetskonsult, 2019-04-09

Bildkällor

Bild 1: Sundstrand von Weissenberg, S. (2019).

Bild 2–6: Nylander, O. (2018). *Svensk bostadsarkitektur – utveckling från 1800-tal till 2000-tal*. 2: a upplagan. Lund: Studentlitteratur. 94–95

Bild 7–8: Larsson, L. (1991). *Varje människa är ett skåp*. Stockholm: Bokförlaget Bra Böcker. 113

Bild 9: Nylander, O. (2018). *Svensk bostadsarkitektur – utveckling från 1800-tal till 2000-tal*. 2: a upplagan. Lund: Studentlitteratur. 158

Bild 10–11: Nylander, O. (2018). *Svensk bostadsarkitektur – utveckling från 1800-tal till 2000-tal*. 2: a upplagan. Lund: Studentlitteratur. 347

Bild 12: Nylander, O. (2018). *Svensk bostadsarkitektur – utveckling från 1800-tal till 2000-tal*. 2: a upplagan. Lund: Studentlitteratur. 115

Bild 13–14: Sundstrand von Weissenberg, S. (2019)

Bild 15–16: Lindskog, D. (2017)

Bild 17–20: JM (u.å.)

- Bild 21–22: Fastighetsmäklare Hettinger (u.å.)
- Bild 23: JM AB. (2014). *Bostadsfakta – Flottiljen*. 23
- Bild 24–26: JM AB. (2014) *Bostadsfakta Flottiljen, inredningsbilaga*. 8, 38
- Bild 27–29: JM AB. (2014) *Bostadsfakta Flottiljen, inredningsbilaga*. 3, 6, 23
- Bild 30: JM AB. (2014). *Bostadsfakta – Flottiljen*. 26
- Bild 31: JM AB. (2014). *Bostadsfakta – Flottiljen*. 25
- Bild 32: JM AB. (2014). *Bostadsfakta – Flottiljen*. 27
- Bild 33: JM AB. (2014). *Bostadsfakta – Flottiljen*. 24
- Bild 34: JM AB. (2014). *Bostadsfakta – Flottiljen*. 35
- Bild 35: JM AB. (2014). *Bostadsfakta – Flottiljen*. 38
- Bild 36: JM AB. (2014). *Bostadsfakta – Flottiljen*. 35
- Bild 37: JM AB. (2014). *Bostadsfakta – Flottiljen*. 36
- Bild 38: Albertsson, M. (2017). Tillgänglig: <https://www.arkitekt.se/vart-har-funktionen-tagit-vagen/> (Hämtad 2019-05-15)

BILAGOR

Bilaga 1

Intervjufrågor boende

- *Varför valde du att bo just här?*
- *Kunde du identifiera dig med vad du tror var LKF/JMs tilltänkta målgrupp?*
- *Vilka är fördelarna och nackdelarna med lägenbeten? Vad funkar mindre bra i lägenbeten?*
- *Har du möblerat såhär sen du flyttade in? Har du möblerat om?*
- *Vad tycker du om lägenbetens möblerningsmöjligheter?*
- *Varför har du valt att möblera såhär? Har lägenbetens utformning påverkat vilka möbler du valt och hur du valt?*
- *Vet du vad svensk standard (SIS) är? Vet du hur det har påverkat din lägenbets utformning?*
- *Om du hade fått fria händer till att (med samma förutsättningar om läge, kvm etc.) ändra om lägenheten, vad hade du velat göra annorlunda?*
- *Vad ser du som de viktigaste faktorerna för bostadens förutsättningar för möblering?*
- *Har du ändrat något i lägenbeten sedan du flyttade in? Slagit ut/byggt nya väggar etc?*

Om bostadsrätt

- *Tittade du på hur lägenbeten var möblerad på planen inför inflytt?*
- *Hur påverkade bildmaterialet i prospektet dig? Hade du valt lägenbeten om du bara varit på visningen utan att ha sett visningsbilderna? Blev du inspirerad till att möblera liknande som bilderna?*
- *Hur tror du att arkitekten och beställaren har velat förmedla huset och boendet?*
- *Kan du relatera till bilderna i säljmaterialet?*

Bilaga 2

Intervjufrågor arkitekter

- *Berätta lite om projektet, vilka var projektförutsättningarna? Fanns ett program?*
- *Hur fick ni uppdraget? Varför ville ni rita just där?*
- *Hur uppfattade ni beställarens vision?*
- *Förändrades projektet över tid? Kom andra förutsättningar under projektets gång som påverkade utformningen?*
- *Vilka såg ni som den framtida boenden i huset?*
- *Var det svårt att få igenom projektet med stadsbyggnadskontoret?*
- *Är ni nöjda med resultatet? Blev det som ni hade tänkt er?*
- *Hur påverkade SIS projektet? Hade projektet sett annorlunda ut om vi inte hade haft SIS standarder och regler?*
- *Ger lägenheterna möjlighet till variation i möblering?*
- *Vad ser du som de viktigaste faktorerna för bostadens förutsättningar för möblering?*

Bilaga 3

Intervjufrågor mäklare

- *Berätta lite om projektet, vilka var projektförutsättningarna?*
- *Hur fick ni uppdraget?*
- *Var lägenheterna svåra att sälja?*
- *Vilka såg ni som den framtida boenden i huset? Vad hade ni för målgrupp som potentiell boende? Vad gjorde ni för att rikta er mot just den?*
- *Köpte de som var tänkt målgrupp lägenheterna?*
- *Hur uppfattade ni beställarens vision?*
- *Ger lägenheterna möjlighet till variation i möblering?*
- *Vad ser du som de viktigaste faktorerna för bostadens möblering?*
- *Använde ni någon form av bome styling till visningarna? Finns bilder från visningarna?*
- *Hur ville ni förmedla huset och lägenheterna?*
- *Varför möblerade ni lägenheterna som ni gjorde?*
- *Vem var bilderna och planerna riktade till?*
- *Varför tror du att de boende valde att bo just här?*
- *Tror du många tittar på hur lägenheten är möblerad på planen inflytt?*
- *Vad är viktigast att förmedla med säljmaterialet?*

Bilaga 4

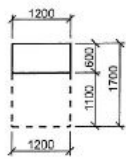
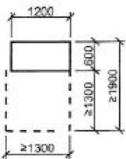
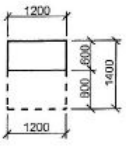
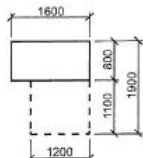
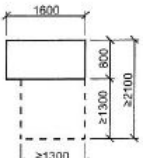
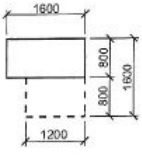
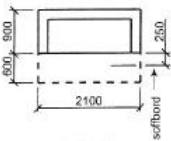
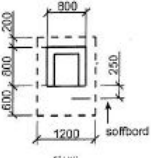
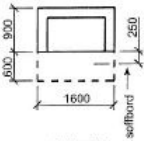
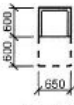
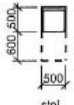
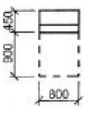
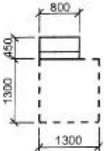

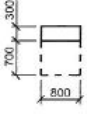
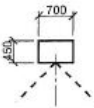
Intervjufrågor tillgänglighetssakkunnig

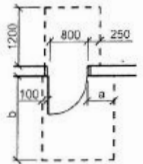
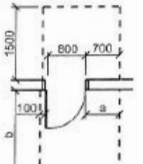
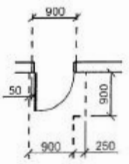
- *Vad ser du som nackdelar/fördelar med sis? Vad behövs ges mer utrymme och vad hade kunnat förenklas?*
- *Är sis ett bra verktyg för att göra tillgängliga bostäder?*
- *Fungerar praktiken jämfört med principen?*
- *Vad tycker du ger arkitektoniska förutsättningar i SIS?*
- *Möbleringskrav i sis, är det så en rullstolsburen person skulle använda lägenbeten? Hur hade de (figurerna) kunnat se ut annars? Vad ser du som ett alternativ till figurerna i sis?*
- *Hur hade vi kunnat rita tillgängligt om vi inte hade haft möbleringskrav i SIS?*
- *Hur ska vi övertyga beställare att rita något annat än grundläggande tillgänglighet?*
- *Hur tycker du att framtidens tillgängliga bostäder borde se ut?*
- *I de här lägenbeterna, hur hade du velat göra annorlunda?*
- *Hur tycker du vi ska tänka kring tillgänglighet samtidigt som vi ska bygga litet och för många människor? Krav på tillgänglig parsäng tex.*
- *Sänkt nivå? När kan det användas?*

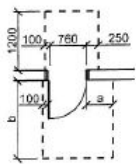
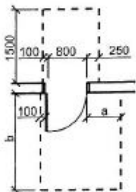
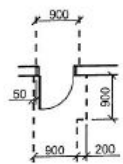
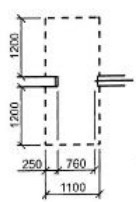
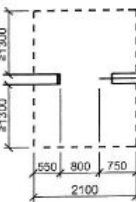
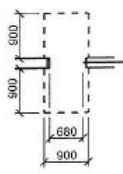

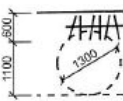

Bilaga 5

Delar ur gällande SIS relevanta för min undersökning

Sida 8
SS 91 42 21:2006

	Normalnivå	Höjd nivå	Sänkt nivå
	Grundläggande tillgänglighet	Utökad tillgänglighet	Utan krav på tillgänglighet
Liten arbetsplats #			
Stor arbetsplats #			
Soffa Fätölj Karmstol Stol	 <p>3-sitssoffa</p> <p>fätölj</p>	 <p>2-sitssoffa</p> <p>karmstol</p>	 <p>stol</p>
Bokhylla/åg förvarings- möbel			
TV		som normalnivå	som normalnivå

	Normalnivå	Höjd nivå	Sänkt nivå														
	Grundläggande tillgänglighet	Utökad tillgänglighet	Utan krav på tillgänglighet														
Rak passage Med kort passage menas mindre än eller lika med 1 meter.	 <p>kort passage förbi möbler</p> <p>mellan möbler och vägg</p> <p>mellan väggar</p>	 <p>kort passage förbi möbler</p> <p>mellan möbler och vägg</p> <p>mellan väggar</p>	 <p>kort passage förbi möbler</p> <p>trappa inom bostad eller huvudpassage (handledare/räcke får inkräkta)</p>														
Passage där man skall kunna vända 90°, t.ex. genom dörr på långsidan		 <p>om fritt passagemått i dörr är 900 mm</p> <p>om fritt passagemått i dörr är 800 mm</p>															
Entrédörr # Dörr till balkong/uteplats	 <p>Fritt passagemått min. 800 med dörren öppen 90°</p> <table border="1"> <tr> <td>a</td> <td>b</td> </tr> <tr> <td>300</td> <td>2000</td> </tr> <tr> <td>550</td> <td>1700</td> </tr> <tr> <td>700</td> <td>1500</td> </tr> <tr> <td>1150</td> <td>1200</td> </tr> </table> <p>a eller b ökar med 400 vid nedåtgående trappa/ramp</p> <p>utrymme för vändning av elrullstol skall finnas nära dörrens utsida</p>	a	b	300	2000	550	1700	700	1500	1150	1200	 <p>Fritt passagemått min. 800 med dörren öppen 90°</p> <table border="1"> <tr> <td>a</td> <td>b</td> </tr> <tr> <td>700</td> <td>2000</td> </tr> </table> <p>a eller b ökar med 400 vid nedåtgående trappa/ramp</p> <p>utrymme för vändning av rullstol skall finnas nära dörren</p>	a	b	700	2000	
a	b																
300	2000																
550	1700																
700	1500																
1150	1200																
a	b																
700	2000																

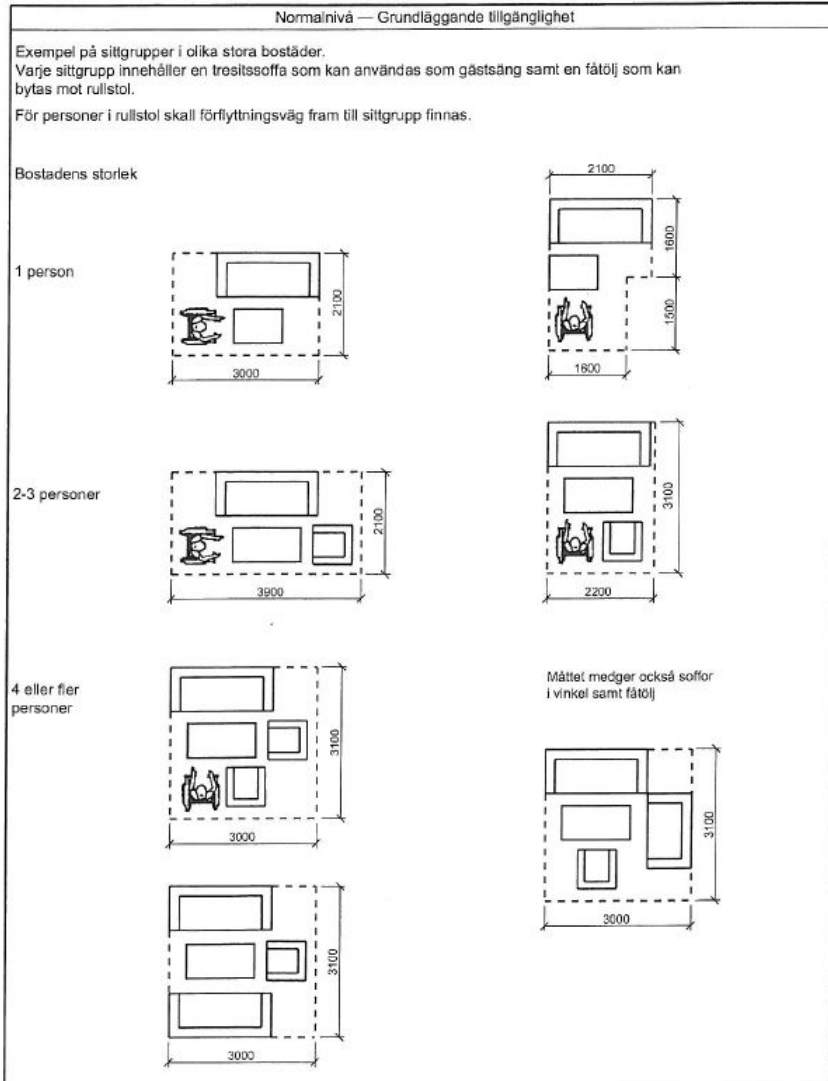
	Normalnivå	Höjd nivå	Sänkt nivå														
	Grundläggande tillgänglighet	Utökad tillgänglighet	Utan krav på tillgänglighet														
Innerdörr (slagdörr) #	 <p>Fritt passagemått 760 med dörren öppen 90°</p> <table border="1"> <tr> <td>a</td> <td>b</td> </tr> <tr> <td>300</td> <td>1800</td> </tr> <tr> <td>550</td> <td>1600</td> </tr> <tr> <td>700</td> <td>1400</td> </tr> <tr> <td>1150</td> <td>1200</td> </tr> </table> <p>a eller b ökas med 400 vid nedåtgående trappa/ramp vid arbetsbänk ökas a till 450 och vid diskmaskin eller breda skåpluckor (>400) till 650</p> <p>utrymme för vändning av rullstol skall finnas nära dörren</p>	a	b	300	1800	550	1600	700	1400	1150	1200	 <p>Fritt passagemått 800 med dörren öppen 90°</p> <table border="1"> <tr> <td>a</td> <td>b</td> </tr> <tr> <td>700</td> <td>1500</td> </tr> </table> <p>a eller b ökar med 400 vid nedåtgående trappa/ramp</p> <p>utrymme för vändning av rullstol skall finnas nära dörren</p>	a	b	700	1500	
a	b																
300	1800																
550	1600																
700	1400																
1150	1200																
a	b																
700	1500																
Innerdörr (skjutdörr) #	 <p>Fritt passagemått 760</p> <p>utrymme för vändning av rullstol skall finnas nära dörren</p>	 <p>Bygelhandtag plus friyta för handen på båda sidor om handtaget tar ca 200 mm</p> <p>utrymme för vändning av rullstol skall finnas nära dörren</p>															
Rullstols vändmått	 <p>1300</p>	 <p>1500</p>	Inte aktuellt														
Entré			som normalnivå														

	Normalnivå	Höjd nivå	Sänkt nivå
	Grundläggande tillgänglighet	Utökad tillgänglighet	Utan krav på tillgänglighet
<p>Matplats dimensioneras för det antal personer som bostaden är avsedd för, plus 2 personer</p>	<p>Jämnt antal sittplatser</p>	<p>Jämnt antal sittplatser</p>	<p>Jämnt antal sittplatser</p>
<p>I stora lägenheter behöver särskilda gästplatser inte ordnas</p>	<p>Udda antal sittplatser</p>	<p>Udda antal sittplatser</p>	<p>Udda antal sittplatser</p>
		<p>som normalnivå</p>	
<p>Köksinredning</p> <p>* Vid anpassning åstadkoms vändmått 1300 resp. 1500 genom att några skåp underbänk tas bort.</p>	<p>Mått till vägg, fast inredning, bord (stol räknas inte) *</p>	<p>Mått till vägg, fast inredning, bord (stol räknas inte)</p>	<p>* 1100 vid lågplacerad ugn</p>
<p>Kyl och kyl/frys #</p> <p>Observera att dörröckleiken kan variera mycket beroende på fabrikat.</p>	<p>Vid frysskåp med utdragbara backar kan måttet på gångjärmskidan minskas till 50 mm.</p>	<p>* 1500 om det inte går att göra knäfritt under någon intilliggande yta</p>	

Förvaring i bostaden och i förråd. Mängderna gäller samtliga nivåer.						
Skåpbredd/Stänglängd angivna i M, 1M= 100 mm				Förråd Förråd görs tillgängliga oavsett om kravet på tillgänglig stänglängd är uppfyllt.		
Storlek på bostaden	Entréutrymme kapph + garderob		Övrigt inkl. back-skåp och städ	Rullstol/rollator/cykel	Barnvagn	Övrigt
Bostad avsedd för en studerande	6	6	18 varav städ 6	1	—	1 m ²
Bostad för 1 person högst 40 m ²	6	6	24 varav städ 6	1	1	1 m ²
Bostad för 1 person högst 55 m ²	6	6	24 varav städ 6	1	1	1 m ²
Bostad för 2 personer	6	6	30 varav städ 6	2	1	2 m ²
Bostad för 3 personer	6	6	36 varav städ 6	3	1	3 m ²
Bostad för 4 personer	8	6	44 varav städ 8	4	1	4 m ²
Bostad för 5 personer	10	6	50 varav städ 8	4	1	5 m ²
Bostad för 8 personer eller fler	12	6	56 varav städ 8	4	1	6 m ²
Om man gör garderober utan golv och sockel och med utfällbara stänger kan all förvaring bli tillgänglig.						

Bilaga A (informativ)

Exempel på kombinationer av funktionsmått

	Normalnivå	Höjd nivå	Sänkt nivå
	Grundläggande tillgänglighet	Utökad tillgänglighet	Utan krav på tillgänglighet
<p>Säng i enpersonsovrum och i tvåpersonsovrum där paruppställning inte används</p> <p>1200-mättet breddvid sängen förutsätter att rullstolens fotplattor går in under sängen</p>	<p>Minst en sängplats i bostaden skall efter ombyggnad kunna ordnas med tillgång för hjälpare på sängens bortsida. I bostäder mindre än 40 m² får detta tillgodoseas i annat utrymme än sovrum.</p>	<p>Minst en sängplats i bostaden skall efter ombyggnad kunna ordnas med tillgång för hjälpare på sängens bortsida. I bostäder mindre än 40 m² får detta tillgodoseas i annat utrymme än sovrum.</p>	
<p>Parsäng i tvåpersonsovrum</p> <p>#</p> <p>1200-mättet breddvid sängen förutsätter att rullstolens fotplattor går in under sängen</p>	<p>Måttet 800/900 är beroende av om betjätningsrean gränsar till möbler eller vägg. Se Passagemått, sid 5.</p>	<p>Passage in/ut genom dörr måste ske där svängradie finns i sovrummet</p>	
<p>Barnsäng</p> <p>#</p>			

Bilaga 6

Lapp från LKF till de boende

Hej hyresgäst!

Vill du hjälpa en student med sitt examensarbete?

Vi på LKF vill gärna hjälpa andra när vi har möjlighet. Vi bor och lever i en studentstad och har blivit kontaktade av en student som gör sitt examensarbete i arkitektur. Hon heter Sara Sundstrand von Weissenberg och skulle behöva er hjälp genom att träffa er en stund för en intervju. Det är helt valfritt att hjälpa Sara.

Hennes examensarbete handlar om arkitektur och om vi i dag egentligen ritat våra bostäder på ett sådant sätt som folk vill och har behov av. Kanske hade vi velat bo på ett annat sätt? Trivs vi i våra bostäder? Hur kan vi designa våra bostäder i framtiden?

Sara kontaktar dig via telefon under vecka 9 och för att ställa frågor. Intervjuerna sker i början/mitten av mars, sker i ditt hem och tar cirka en timme. Svaren i intervjuerna är anonyma.

Hoppas du vill ställa upp och hjälpa Sara att räta ut frågetecknen och färdigställa sitt examensarbete.

Frågor?
Rickard Nilsson
Områdesvärd